

T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

BİRLEŞİK KRALLIK'IN AVRUPA BİRLİĞİ SERÜVENİ VE BREXİT SÜRECİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Hediye EREN POLAT

Danışman
Doç. Dr. Hamza ŞİMŞEK

ARALIK- 2023
BATMAN
Her Hakkı Saklıdır.

TEZ KABUL VE ONAYI

Hediye EREN POLAT tarafından hazırlanan “**Birleşik Krallık’ın Avrupa Birliği Serüveni ve Brexit Süreci**” adlı tez çalışması 19.12.2023 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Prof. Dr. İsmail ŞİRİNER

.....

Danışman

Doç. Dr. Hamza ŞİMŞEK

.....

Üye: Prof. Dr. İsmail ŞİRİNER

Üye: Dr. Öğr. Üyesi. Semih Serkant AKTUĞ

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Osman PAKMA

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all materials and results that are not original to this work.

Hediye EREN POLAT

2023

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİRLEŞİK KRALLIK'IN AVRUPA BİRLİĞİ SERÜVENİ VE BREXİT SÜRECİ

Hediye EREN POLAT

BATMAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

Danışman: Doç. Dr. Hamza ŞİMŞEK

2023, 92 Sayfa

Jüri

Danışmanın: Doç. Dr. Hamza ŞİMŞEK

Üye: Prof. Dr. İsmail ŞİRİNER

Üye: Dr. Öğr. Üyesi. Semih Serkant AKTUĞ

ÖZET

Avrupa Birliği ile ilişkileri 1973’de başlayan Birleşik Krallık, üyesi olduğu süre boyunca daima sorunlar yaşamıştır. Avrupa bütünleşmesine baştan beri en mesafeli olan Birleşik Krallık, Lizbon Antlaşmasındaki 50. Maddenin üyelikten ayrılmak isteyen herhangi bir ülke “kendi anayasal hakları çerçevesinde birlikten ayrılabilir” maddesi Birleşik Krallık için adeta istenilen bir madde olmuştur. Bu madde ile son zamanlarda yaşanan krizler, göçmen sorunu, Avrupa şüphecililiği ve egemenlik kaygısı gibi nedenlerle birlikten ayrılmak istemiştir. 23 Haziran 2016’da yapılan referandumunda çıkma yanlısı tarafın ağır basması Brexit denilen sürecin başlamasına neden olmuştur. Birleşik Krallık’ın 2016 yılındaki referandumu ile ilk defa bir üyenin birlikten ayrılması gerçekleşmiştir. 2017 yılında müzakereler başlamış ve Birleşik Krallık 31 Ocak 2020’de birlikten resmen ayrılmıştır. Bu süreç içinde yaşananlar, Birleşik Krallık ve Avrupa Birliği için nelere yol açacağının muhtemel etkisi üstünde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Avrupa Entegrasyonu, Birleşik Krallık, Brexit.

ABSTRACT

MS THESIS

THE EUROPEAN UNION ADVENTURE OF THE UNITED KINGDOM AND THE BREXİT PROCESS

Hediye EREN POLAT

**INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES
OF BATMAN UNIVERSITY
ECONOMY DEPARTMENT**

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Hamza ŞİMŞEK

2023, 92 Pages

Jury

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Hamza ŞİMŞEK

Associate: Prof. Dr. İsmail ŞİRİNER

Associate: Doc. Faculty Member. Semih Serkant AKTUĞ

Abstract

The United Kingdom, whose relations with the European Union began in 1973, has always had problems during its membership. The United Kingdom, which has been the most distant form the European integration from the very beginning, has become a desired article for the United Kingdom, with the Article 50 of the Lisbon Treaty, that any country that wants to leave the membership “can leave the union within the framework of its own constitutional rights”. With this article, it wanted to leave the union for reasons such as the recent crises, the immigration problem, European skepticism and sovereignty concerns. In the referendum held on June 23, 2016, the predominance of the pro-exit party led to the start of the process called Brexit. With the United Kingdom’s referendum in 2016, it was the first time that a member left the union. Negotiations started in 2017 and the UK officially left the union on 31 January 2020. What happened in this process, the possible impact of what it will cause for the United Kingdom and the European Union are emphasized.

Keywords: Brexit, European Union, European integration, United Kingdom,

ÖNSÖZ

“Birleşik Krallık’ın Avrupa Birliği Serüveni ve Brexit Süreci” başlıklı yüksek lisans tezimin hazırlanmasında yanımda olan sevgili eşim Akif POLAT’a ve her zaman yanımda olan ailem ve arkadaşlarıma teşekkür eder. Bu süreç içinde bana yol gösteren, motive eden, ilgisini, sabrını, desteğini ve tecrübesini benden hiç sakınmayan değerli tez danışmanım Doç. Dr. Hamza ŞİMŞEK’e tüm içtenliğimle saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım.

Hediye EREN POLAT

BATMAN-2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
1.GİRİŞ.....	1
2. AVRUPA BİRLİĞİ.....	4
2.1. Avrupa Birliği'nin Oluşumu.....	4
2.1.1.Avupalılığın Oluşum Süreci ve Birlik Fikrinin Ortaya Çıkması.....	4
2.2. Avrupadaki Entegrasyon Hareketleri.....	6
2.2.1. Benelux Topluluğu.....	8
2.2.2. Schuman Bildirisi.....	9
2.2.3. Jean Monet Avrupa Entegrasyona Bakış.....	10
2.2.4. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu.....	11
2.2.5. Avrupa Savunma Topluluğu.....	12
2.2.6. Avrupa Ekonomik Topluluğu.....	13
2.2.7. Avrupa Atom ve Enerji Topluluğu.....	14
2.3. Antlaşmalar.....	15
2.3.1. Füzyon Antlaşması.....	15
2.3.2. Avrupa Bütünleşmesinde İvme: Avrupa Tek Senedi.....	15
2.3.3. Schengen Bölgesi.....	17
2.3.4. Maastricht Antlaşması (Avrupa Birliği Antlaşması)	17
2.3.5. Kopenhag Zirvesi.....	19
2.3.6. Amsterdam Antlaşması.....	21
2.3.7. Nice Antlaşması.....	22
2.3.8. Anayasal Antlaşma.....	23
2.3.9. Lizbon Anlaşması.....	24
2.4. Avrupa Birliği Kurumsal Yapısı.....	27
2.4.1. Avrupa Komisyonu.....	27
2.4.2. Avrupa Birliği Konseyi.....	28
2.4.3. Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi.....	28
2.4.4. Avrupa Parlamentosu.....	29
2.4.5. Avrupa Adalet Divanı.....	30
2.4.6. Avrupa Sayıştay'ı.....	31
2.4.7. Avrupa Merkez Bankası.....	31
2.5. Avrupa Birliği Genişleme Süreci.....	32
2.5.1. Avrupa Birliği Üyelik İçin Koşullar.....	33
2.5.2. Kurucu Ülkeler.....	34
2.5.3. Birinci Genişleme: İngiltere, İrlanda ve Danimarka.....	34

2.5.4. İkinci Genişleme: Yunanistan.....	35
2.5.5. Üçüncü Genişleme: İspanya ve Portekiz.....	36
2.5.6. Dördüncü Genişleme: Avusturya, Finlandiya ve İsveç.....	37
2.5.7. Beşinci Genişleme: Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakia, Slovenya, Letonya, Litvanya, Estonya, Malta, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Bulgaristan ve Romanya.....	37
2.5.8. Altıncı Genişleme: Hırvatistan.....	38
2.5.9. Aday Ülkeler.....	38
2.5.10. Potansiyel Aday Olan Ülkeler.....	39
3. BİRLEŞİK KRALLIK'IN BİRLİĞE GİRİŞİ VE BREXİT SÜRECİ.....	40
3.1. Birleşik Krallık.....	40
3.2. Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'ne Giriş Süreci	40
3.3. Brexit.....	43
3.4. Avrupa Birliği Üyeliği Döneminde Birleşik Krallık'ı Brexit'e Taşıyan Nedenler.....	44
3.4.1. Avrupa Şüphesizliği ve Egemenlik Algısının Etkileri.....	45
3.4.2. Göçmen Sorunu.....	47
3.4.3. Avro Krizi.....	49
3.4.4. Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi'nin Brexit Sürecindeki Rolü ve Önemi...	50
3.4.5. İskoçya'nın Brexit'e Yaklaşımı.....	51
3.4.6. Kuzey İrlanda'nın Brexit'e Yaklaşımı.....	52
3.5. Margaret Thatcher Dönemi.....	53
3.6. David Cameron Hükümeti.....	54
3.7. Theresa May Hükümeti.....	56
3.8. Boris Johnson.....	57
3.9. Brexit Müzakereleri.....	58
3.9.1. Brexit'in Referandum Sonucu.....	58
3.9.2. Brexit Müzakereleri.....	61
4. BREXİT'İN BİRLEŞİK KRALLIK, AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE ÜZERİNDEKİ MUHTEMEL ETKİSİ.....	65
3.1. Brexit'in Birleşik Krallık'a Etkisi.....	65
3.2. Brexit'in Avrupa Birliğine Etkisi.....	72
3.3. Brexit'in Türkiye'ye Etkisi.....	75
3.4. Brexit Sonrası Avrupa Birliği'nin Geleceğine İlişkin Senaryolar: Beyaz Kitap.....	78
5.SONUÇ.....	81
KAYNAKÇA.....	84
ÖZGEÇMİŞ.....	92

SİMGELER VE KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği
ABAD	:Avrupa Birliği Adalet Divanı
ABD	:Amerika Birleşik Devleti
AEB	:Avrupa Ekonomik Bölgesi
AET	:Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	:Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
AMB	:Avrupa Merkez Bankası
AP	:Avrupa Parlamentosu
AP	:İtifak Partisi
AST	:Avrupa Savunma Topluluğu
AT	:Avrupa Topluluğu
BAB	:Batı Avrupa Birliği
BK	:Birleşik Krallık
DUP	:Demokrat Birlikçi Partisi
Ed.	:Editör
EFTA	:Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi
ETA	:Ekonomik Seyahat İzni
EURATOM	:Avrupa Atom Topluluğu
GSYİH	:Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
İKV	:İktisadi Kalkınma Vakfı
İMF	:Uluslararası Para Fonu
MÖ	: Milattan Önce
OECD	:Avrupa Ekonomik İşbirliği Gelişme Örgütü
OEEC	:Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü
PUP	:İlerici Birlikçi Parti
s.	:Sayfa
SDLP	:Sosyal Demokrat ve İşçi Partisi
SF	:Sinn Fein
SNP	:İskoç Ulusal Parti
STA	:Serbest Ticaret Antlaşması
TUV	:Geleneksel Sendikacı Ses
UKIP	:Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi
yy.	:Yüzyıl

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Birleşik Krallık Brexit Referandum Sonucu.....	62
Şekil 2.2. İngiltere, İskoçya, Kuzey İrlanda, Galler'in Brexit Referandum Sonucu....	62
Şekil 2.3. Brexit Müzakereleri.....	66

1. GİRİŞ

Avrupa’da birlik kurulması fikri çok eskilerde, orta çağdan beri dile getirilmiş olsa da bu düşünce İkinci Dünya Savaşı’nın patlak vermesi ile gün yüzüne çıkmıştır. Birinci Dünya Savaşı’nın etkisi sürerken ikinci bir savaş hem maddi hem de manevi yıkımları daha da artırmıştır. Savaştan dolayı büyük çöküntüye uğrayan Avrupa, savaş öncesinde en büyük ekonomilerde iken savaş sonucunda ekonomisini yeniden düzeltmesi gerekiyordu. Güçlü ekonomi merkezi olan Avrupa, gerek galip devletler gerekse de mağlup devletlerin artık dış yardımlar olmadan ayakta duramayacak hale gelmiştir. Savaş esnasında tahrip olan tüm altyapı ve üretim tesislerinin yeniden inşası ve savaşı idame ettirebilmek için aldığı borçları ödeyebilmek için yalnız dış yardımında yeterli olmadığını görmüşlerdir. Bu savaşla yaklaşık 50 milyondan fazla insanın yaşamını yitirmesi, ekonomiyi bütünüyle bozan pek çok tahribata neden olan bu savaşın sonucu çok acı bir biçimde olmuştur. Bu savaşın başkarakterlerinden olan Almanya ve Fransa arasındaki bitmek bilmeyen rekabet pek çok yıkıma neden olmuştur. Bu tür yıkımların bir daha oluşmamasını ve bu zorluklarla bir daha karşılaşılmasını istemişlerdir. Avrupa’da barış ve refahın kalıcı hale gelebilmesini sağlamak için birlik fikri tekrardan ortaya çıkmıştır. Bu gidişatın temellerinin atılmasına yardımcı olacak ilk entegrasyon hareketlerinden biri olan Benelüks Topluluğu (Belçika, Hollanda, Lüksemburg) kurulmuştur. Bu topluluktaki etkilerle ileride Avrupa’da birlik fikri daha da güçlenmiştir.

Avrupa Birliği tarihsel süreçte ilk olarak ekonomik bir entegrasyon olarak kurulmuş olsa da daha sonraki süreç içerisinde siyasi bir kimlik kazanmış ve ulus üstü bir kuruluş şeklini almıştır. Zamanla yatay ve dikey genişlemeler yaşamış ve gelişimini büyük bir ivme ile sürdürmüştür. Fakat son dönem de bu ivmenin aynı hızla yükselmesinin gerçekleşmeyeceği hatta aşağı doğru eğilim göstereceği düşünceleri ortaya konulmuştur. (Boztaş ve Öztürk, 2021, s.21)

1951 yılında altı ülkenin (Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Lüksemburg, Belçika) bir araya gelerek imzalamış oldukları Paris Antlaşması ile AKÇT’yi kurmuşlardır. Bu topluluğun temel amacı; topluluk için kömür ve çelik gibi iki metanın bu altı ülke arasında gümrük vergilerinin kaldırılması ve geçişinin kolaylaştırılmasıdır. Bu antlaşma sadece kömür ve çelik üstüne yapılmış bir antlaşmadır. AKTÇ ilk kurulduğunda İngiltere’ye üyelik için teklif götürülmüşse de İngiltere o dönemde İkinci Dünya Savaşı’ndan en karlı çıkan ülkelerden biri olması ve kendini bu topluluktan daha

üstün görmesi nedeniyle topluluğa katılmayı reddetmiştir. AKTÇ birçok yönden başarılı olmuşa da ekonomik yönden verimsiz olduğunu savunanlar daha derinleşmiş ve gelişmiş konular ayrıca atom enerjisi gibi iş birliği konularında müşterek pazar oluşturmak adına 1958 yılında Roma Antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu kurulmuştur. Bu topluluğun başarıları üyelik için başvuruları başlatmıştır.

De Gaulle'ün yoğun muhalefeti istikametinde 1961 yılında ilk başvurusu reddedilen İngiltere, Sterlin'in rezerv para birimi olmasına devam etmek adına sermaye denetçilerini sıkılaştıran İngiltere IMF'den mali dayanak istemekle kalmayıp ayrıca 1967 yılında ikinci defa Topluluğa üyelik için başvurmuştur. İkinci başvurusunda öncelikli olarak iktisadi sebepler olmuştur. İngiltere Başbakanı Wilson ile de Gaulle'ün bağları da Gaulle'ün bir önceki dönemin İngiliz hükümetleriyle bağlarına göre nispeten biraz daha ılımlı da olsa İngiltere'nin üyelik için stratejik olarak Fransa'nın menfaatleri ile bağdaşmıyordu. De Gaulle için pan-Avrupacı ekonomik ve güvenlik teşkilatlanması Amerika'nın menfaatlerini ve dolayısıyla İngiltere'nin - Kıta Avrupası'ndan uzakta tutulmasını gerekli kılmıştır. İngiltere'nin ikinci defa başvurusu da bu endişeler sebebi ile ikinci defa Fransız vetosundan dolayı reddedilmiştir (Sokulu, 2017, s. 14). De Gaulle'nin görevden ayrılışı ile İngiltere için umut ışıkları doğmuştur. Üçüncü defa başvurusunu yapmıştır. İngiltere, Danimarka ve İrlanda'nın 1973 yılındaki üyeliği ile üye sayısı dokuza çıkmıştır. Bu üyelikten sonra diğer ülkelerde yavaş yavaş üyelik için başvurularını yapmışlardır.

Avrupa Birliği'nin coğrafi sınırları konusunda tartışma ilk defa 1987'de Fas'ın başvurusuyla gündem olmuş ve kıtanın bir parçası olmadığı sebebiyle üyelik başvurusu reddedilmiştir. 1993'de yürürlüğe geçen Maastricht Antlaşması'ndaki genişleme politikasının hukuki temeli güçlendirilmiştir. 49. Maddede demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi ilkeleri onaylayan her Avrupa ülkesinin, birliğe üye olabileceği belirtilmiştir (Canveren ve Öztürk, 2018, s.48).

Maastricht Antlaşmasının 1993 yılında yürürlüğe girmesi ile Avrupa Topluluğu olan birliğin ismi Avrupa Birliği olarak değişmiştir. Bu antlaşma ile Avrupa'da ekonomik ve parasal birlik adına tek para birimine geçilmesi için takvim ve koşullar belirlenmiştir. Daha öncesinde birlik için herhangi bir koşul belirlenmemişken Kopenhag Zirvesi'nde 1993 yılında yapılan zirve ile üyelik koşulları belirlenmiştir. Aynı şekilde nasıl üyelik için koşullar belirlenmişken üyelikten ayrılmak isteyen bir ülkenin nasıl bir yol izleyeceği 2009 yılında yürürlüğe geçen Lizbon Antlaşması'nın 50. Maddesinde de belirlenmiştir.

50. madde de belirtilen sürecin işleyişi belirtilirken aslında Birleşik Krallık için bir çıkış yolunun açılmasına neden olmuştur. Birleşik Krallık, AB’de den ayrılmak için savunucuların öne sürdüğü nedenler; göç ve ulusal özerklik merkezli olmuştur. Bu sebeple, Avrupa yasalarının İngiliz yasalarının üstünlüğü- Avrupa Adalet Divanı’nın örneklediği gibi ayrılma kampanyası için kabul edilemezdi. Ayrıca ilgili diğer mevzuda Birleşik Krallık’ın diğer AB ülkelerinden gelen mülteci akışını engelleyememesidir. Ayrılmanın bir diğer amacı da mallar, hizmetler ve sermaye de tek Avrupa pazarına erişimi sağlamak dolayısıyla şehrin ve imalat sektörlerinin çıkarlarını korurken çoğunlukla Doğu Avrupa’dan gelen göçmen akışını azaltmaktır (Arnorsson ve Zoega, 2018, s.303). Bunlardan rahatsız olan İngiliz halkının bu istekleri yerine getireceğinin sözünü veren dönemin Başbakanı David Cameron 23 Haziran 2016’da yapılan referandumda İngiliz halkı, Avrupa Birliği’nden ayrılma sürecini başlatmak için oy kullanmıştır. İkinci Dünya Savaşı’ndan bu yana hiçbir gelişmiş ülke, böyle büyük bir uluslararası kurumdan askeri bir yenilgi veya siyasi devrim olmadan terk etme kararı vermemiştir. Bu referandumdan sonra müzakerelerin başlanması ile 31 Ocak 2020 yılında Birleşik Krallık birlikten resmen ayrılmıştır. 28 olan birlik sayısı 27’ye düşmüştür. Bu nedenle Brexit müzakerelerinin hem İngiltere hem de AB için büyük bir belirsizlik getirmesi muhtemeldir.

Toplam da beş bölümden oluşan bu çalışma, birinci bölümünde “**Giriş**” ikinci bölümde tez çalışmasının temelini oluşturan “**Avrupa Birliğinin Oluşumu**”, Avrupa’da yapılmış olan ilk entegrasyon hareketleri, antlaşmalar, Avrupa Birliği’nin kurumsal yapısı ve üyelik için şartlar, aday ülkeler ve potansiyel aday ülkeler hakkında konuları detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

“**Birleşik Krallık’ın Birliğe Girişi ve Brexit Süreci**”, başlıklı üçüncü bölümde Birleşik Krallık’ın Birliğe giriş süreci, bu süreçten sonra Birleşik Krallık’ı Brexit’e taşıyan sebepler, dönemin önemli başkanları, Brexit referandum müzakeresi ve sonucu ele alınmıştır.

“**Brexit’in Birleşik Krallık ve Avrupa Üzerindeki Muhtemel Etkisi**”, adlı dördüncü bölümde, Brexit sonucunun Birleşik Krallık, Avrupa Birliği ve Türkiye üstündeki muhtemel etkiler ve birliğin geleceği üzerine bazı senaryolardan bahsedilmiştir.

“**Sonuç**” adlı beşinci kısmında da tez çalışmasının temel sorusuna cevap olarak elde edilenlerden bahsedilmiştir.

2. AVRUPA BİRLİĞİ

Bu bölümde Avrupa Birliği'nin nasıl oluştuğu yapılan entegrasyon hareketleri, anlaşmalar, kurumsal yapısı ve genişleme süreci üzerinde durulmuştur.

2.1. Avrupa Birliği'nin Oluşumu

Avrupa Birliğinin oluşum sürecinin nasıl başladığı ve yapılan entegrasyon hareketlerinden bahsedilmiştir.

2.1.1. Avrupa'nın Oluşum Süreci ve Birlik Fikrinin Ortaya Çıkması

“*Avrupa*” kelimesi ilk defa M.Ö. 7. yy 'da Yunan halkı tarafından kullanmaya başlanmıştır. Yaşamış oldukları bölgenin kuzeyindeki, adını bilmedikleri bölgeye “*Avrupa*” demeye başlamışlardır (Karaca, 2019, s.5). Etimolojik köken olarak, Avrupa önümüze ilk defa Yunanlılarda ve mitolojisinde çıkmıştır. Yunan Prensesi Europa, Fenike Kralı Phoeinks'in kızıdır ve beyaz boğa biçimine girmiş Zeus, Europa'yı kaçırmıştır. Zeus'tan çocuk sahibi olan Europa'nın çocuklarını dünyaya getirdiği kıtanın kıyıları, Europa adını almıştır. Bu mitin bir başka versiyonu da Giritli tüccarların, Europa'yı boğa şeklindeki bir gemi ile kaçırdıkları şeklindedir. Europa, Girit Kralı Asterion ile evlenmiş ve Girit'e yerleşmiştir. Europa'yı kaçıran Giritliler, daha sonraki kuşaklar tarafından “Avrupalı” olarak bileceklerdir. Yani Europa, Asyalı bir kadındır. “*Avrupa*” sözcüğü Fenike dilinde “*akşam ülkesi*” (Akdemir ve Genç, 2011, s.1) ya da “*güneşin battığı yer*” manasına gelen (Acar, 2006, s.8) Europa, doğudan kaynaklanmış, batıya yayılmıştır. Fenikeliler, kendilerine göre batıda olan ülkeleri tanımlamak için bu kelimeyi kullanmışlardır. Böylelikle, mitolojide bir prenses ismi olarak belirtilen Avrupa zamanla “Batı ülkesi” manasında mekân ile ilgili bir kara parçası şeklinde anılır hale gelmiştir (Akdemir ve Genç, 2011, s.1-2). Günümüzde de Avrupa bölgesi, bir coğrafya şeklini almaktan daha fazlası, tarihin bir ürünü olmuştur (Karaca, 2019, s. 5). 1618 ve 1648 yılları içinde yaşanmış olan 30 yıl savaşları sırasında Fransız Devrimi'nden önce Avrupa bölgesini etkisi altına alan önemli bir olay yaşanmıştır. Westphalia Sözleşmesiyle Avrupa'da savaş halinde olanlar içinde ilk defa bir konferans meydana getirilmiştir. Westphalia Antlaşması ile Avrupa ülkelerinin sınırları düzenlenmiştir. Bu Antlaşma, Avrupa tarihinde üstün devlet hakikatine dayalı olan kıtasal diplomatik düzen kurmuş ilk başarılı girişim olmuştur (Tatoğlu, 2006, s.8). Westphalia Antlaşması'nın en önemli neticelerinden biri, devletin kendi vatandaşları üzerinde tek yetkili yapmasıdır. Bunun ardından gelmiş olan modernleşme hareketleri, hep de bu bağlamda düşünülmüştür. Kişinin bağımsızlığı önemli değildir. Gaye,

Westphalia Anlaşması'nın öngördüğü otoriteyi kullanılacak olan devleti kurmaktır. Westphalia Barışı, bunun yanında savaşanlar içinde yapılmış olan ilk barış konferansıdır. Avrupa'da birleşme yoluyla barışın yaşanabileceğine olan inancı artırmıştır (Alganer ve Çetin, 2007, s.293-294).

13. yüzyılın sonlarına doğru başlamış olan Avrupa'da birlik düşüncesi ile alakalı olarak 19. yy ile yavaş yavaş uygulama bazlı bazı girişimler oluşmuştur. Örneğin, 1860 yılında Fransa, Belçika, İtalya, Yunanistan ve İsviçre, döviz kurlarını ortaklaşa tasarlayan bir sistem oluşturmuşlardır. 1865 yılında İtalya, Belçika ve İsviçre paralarının dolaşımının serbest olma fikri teklifinde bulunmuş ve böylelikle "Latin Para Birliği" kurulmuştur. Fakat bu uygulama, Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle son bulmuştur. 1870'de ise Norveç, Danimarka ve İsveç "İskandinav Para Birliği" kurmuşlardır. Fakat bu uygulama da Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla son bulmuştur. Birlik oluşturma hususunda yapılan çalışmalar Birinci Dünya Savaşı'nın ardından da devam etmiştir. Örneğin, Kont Richard Coudenhove Kalergi, "Pan-Avrupa" fikrini ortaya atarak bir birlik kurmuştur. Hatta 1923 yılında "PanAvrupa" isimli bir kitap yayınlarak bu fikir için bazı çalışmalar sunmuştur. Kalergi'nin bu fikri M.Rainer, M. Rilke, Albert Einstein gibi birçok kişinin desteğini de almıştır (Akçay, Argun ve Akman, 2011, s.119).

17.yy'dan itibaren Avrupa, Hristiyanlıkla eş anlamlı hale gelmekten çıkmaya başlamış Aydınlanma Çağı ile birlikte "medeniyet" kavramıyla özdeşleşmeye başlamıştır. Bu çağda kültürel, düşünsel ve bilimsel alandaki ilerlemeler sayesinde büyük bir öz güven oluşmuş Avrupa sözcüğü medeniyet ile eş anlamlı manada görülmeye başlanmıştır. 19.yy başlarında inanma hatta üstünlük hissi tarihte "Avrupa uyumu" şeklinde adlandırılan uluslararası düzenle birleşmiştir. Fakat 19.yy milliyetçi hisselerin ön planda olduğu bir dönemdir. Bu çağda Avrupa'nın birliğinden ziyade milletlerin farklılıkları vurgulanmaya ve takdir edilmeye başlanmıştır. Avrupa'daki milliyetçilik hareketinin başlanması olarak bilinen Fransız İhtilalini takip eden ve bütün Avrupa'da milliyetçilik duygularının genişlemesine neden olmuş olan Napolyon Savaşları tek bir kıta Avrupası düzeni kurmaya çalışılmıştır. Fakat her ne kadar Fransız ve Napolyon Avrupası öngörmüş olsa da temel olarak "Avrupa" fikri Napolyon'a karşı savaşan alanlarda daha yaygın olmuştur (Terzi, 2001, s.246). Avrupa'yı kan dökerek birleştirme emeklerinin en kötü örneği hiç şüphesiz Hitler Almanya'sının 2. Dünya Savaşı başında yapmış olduğu işgallerdir. Bu savaşın büyük bir felaket ile sonuçlanmış olması Avrupa'yı şiddet kullanılarak birleştirme fikrinin terk edilmesine ve barışçıl bir

proje olan AB fikrinin doğmasına neden olmuştur. Bu çerçevede 20.yy'da Jean Monnet, Konrad Adenauer, Robert Schuman, P. Henri Spaak, Carlo Sforza, De Gaulle ve Winston Churchill birleşik bir Avrupa'nın oluşumunda emeği olan başlıca devlet adamlarıdır (Acar, 2006, s.9-10).

Avrupa Birliği'nin başlangıç tarihi genelde, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemler olduğu kabul edilmiştir. Bu dönemde bir daha bu gibi acıların oluşmaması için Avrupa'da bir birliğin oluşması gerektiği düşüncesini yöneticilerin de ve kıta uluslarının da farkına vardığı dönemdir. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra tükenmiş ve yıkık bir şekilde çıkan Avrupa'nın yeni bir ekonomik ve politik model arayışına girdiği görülmüştür.

Marshall yardımı adıyla Avrupa'ya doğru akan ABD (Amerika Birleşik Devleti) sermayesinin kendilerini gitgide ABD'ye bağımlı olacağını gören güçsüz ve ufak Batı Avrupa devletleri, Avrupa kökenli yeni bir sermaye piyasası yaratmak istemişlerdir. Bu amaçlara bireysel olarak ulaşmaları pek mümkün olmadığından, bu devletlerin ekonomik potansiyellerini bir araya getirerek ve böylece güçlü bir Avrupa Pazarı oluşumu planlanmıştır. Bütünleşmenin pazar genişlemesine, böylelikle de teknoloji ve sermayenin hızlı gelişimine yol açacağı düşünülmüştür (Kutlu, 1999, s. 181).

2.2. Avrupa'daki Entegrasyon Hareketleri

Avrupa'da entegrasyon çalışmaları ilk olarak 18.yy'da Fransa ve İngiltere arasında Ticaret antlaşması biçiminde ortaya çıkmıştır ve Fransa'da oluşan devrimle de son bulmuştur. 1815 senesinden başlayarak Almanya ve Prusya kendi eyaletleri içinde imzaladıkları Maasen Tarifesiyle iç gümrükleri ortadan kaldırmıştır, Fransa ve İngiltere ise kendi içlerinde tekrar yaptıkları farklı sözleşmelerle, gümrükleri indirmiştir. Ancak kendi milletlerinin çıkarlarını en ön planda oluşturmak isteyen Fransa, İtalya ve Almanya gümrüklerini tekrardan yükseltmiştir. 1920'de bir birlik kurulması için önemli çaba gösterilmiş ve Birinci Dünya Savaşı olduktan sonra 1923 senesinde Kont Richart Coodenhove-Kalergi, bir örgüt olan "Pan Avrupa Hareketi" isimli bir örgüt meydana getirmiştir (Kıraç ve İlhan, 2010, s.192).

"Pan-Avrupa" teşkilatı 1932 yılında Avrupa'da Federalist Birlik teklif eden Fransız Başbakan Briand'ın hayatını kaybetmesiyle sona ermiştir. 2. Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla birlik hususunda önemli ilerlemeler elde edilemese de çalışmalar sürmüştür. Örneğin Fransız Jean Monnet ile İngiliz Toynbee, İngiltere ve Fransa'nın güçlerini bir

araya getirip, Avrupa vatandaşlığını tesis altına alarak savunma ve ekonomiyi birlikte yürütmelerini teklif etmiştir (Akçay, Argun ve Akman, 2011, s.120).

19.yy'ın son çeyreğinde Almanya- Fransa rekabeti ile yoğunlaşan ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonrasına kadar oluşan çıkar çatışmalarından dolayı Avrupa'da kalıcı bir barış ortamını tam olarak tesis edip koruyamamışlardır. Tahminlere göre 55 milyon kişinin hayatını kaybettiği, birçok ülkede neredeyse taş üstüne taş bırakmadığı ekonomileri tamamen tahrip eden İkinci Dünya Savaşı Avrupa'daki liderler yönünden oldukça öğretici ve acı bir tecrübe olmuştur. Savaş bittikten sonra Avrupa devletleri, savaşın bu tür zorluklarını bir kez daha yaşamamak ve bu tür devasa boyutlardaki yıkımlarla bir kez daha karşılaşmamak, Avrupa'da refahı ve barışın geçici olmaması ve aralarındaki bu yıkıcı çekişmenin son bulması için bazı fikirler öne sürmüşlerdir (Acar, 2006, s.11).

Avrupa Birliği projesi ilk defa İkinci Dünya Savaşı ile yenilgiye uğrayan Avrupa ülkelerinden Almanya, Fransa, Lüksemburg, İtalya, Belçika, Hollanda'nın (Altılılar) yan yana gelerek, birleşme taraftarı olarak bir irade göstermeleriyle hayata geçirilmiştir. Başlangıcın esas amaçları şöyle özetlenebilir (Ermağan, 2012, s. 147);

- ✓ Avrupa'da barışı ve refahı sağlayarak kalıcı hale getirilmesi,
- ✓ Ulusal seviyede karşılanamayan ihtiyaçların ortaklaşa karşılanması,
- ✓ Sovyet'in tehdit etmesine karşı bir birlik oluşturma ve
- ✓ Fransa ve Almanya arasındaki uzlaşmaların bir nihai çözüme ulaştırılmasıdır.

Bilinmesi gerekir ki yalnız 1870-1945 yılları içinde Almanya ve Fransa üç defa savaşmıştır. Bu nedenle birinci şıkta verilen temel gaye oldukça yerini bulmuştur. Bu entegrasyonun başlıca eş değerleri/hedefleri olarak bölgesel bir iş birliği, insan hakları ve demokrasi, iyi yönetim, uluslararası ve bölgesel suça karşı mücadeleyi zikretmiştir (Ermağan, 2012, s. 147). Viktor Hugo, Avrupa ülkeleri arasındaki savaşın saçma bir şekilde olduğunu dile getirmiştir ve bir birlik önermiştir. 1867 yılında "Avrupa Birleşik Devletleri" isminde bir dergi çıkararak bir birlik önerisi için bir tür çalışmalar yapmıştır (Akçay, Argun ve Akman, 2011, s.119). Viktor Hugo, Avrupa'nın birliği konusunda şu cümleyi kurmuştur: *"ABD ne şekilde yeni bir dünyayı taçlandırdıysa, elbet bir gün gelecek ve Avrupa Birleşik Devletleri de eski dünyayı taçlandıracaktır. İster kabul edilsin ister reddedilsin. Birlik düşüncesi, hiç durmadan yakıp yıkılan, kasıp kavrulan bir kıtanın bin yıllık rüyası olarak her daim varlığını sürdürmektedir"* (Acar, 2006, s. 8-9).

19. yüzyılda oluşan iki farklı birleşme, Avrupa birleşmesi sürecinde imtiyazlı bir öneme sahiptir. Bunlardan biri Alman Gümrük Birliği (Zollverein) ve diğeri de İtalyan Birliğidir. İkisi de Avrupa’da siyasal ve ekonomik entegrasyon için öncü ve örnek niteliğini taşımaktadır (Canbolat, 2002, s. 91-92).

Bir barış planı niteliği taşıyan Avrupa entegrasyon süreci basamaklı bir şekilde ilerlemiş, sektörel iş birliği ve ekonomik şekilde başlayan entegrasyon süreci zamanla askeri ve siyasi boyutları barındırılacak biçime gelmiştir. Almanya ve Fransa arasındaki temelleri 19.yy’a kadar gelen siyasi geçimsizliklere bir çözüm yolu bulmak ve Avrupa’da oluşan İkinci Dünya Savaşı neticesinde barışı sağlamak amacıyla imzalanmış olan Roma Antlaşması’yla (1951) savaş endüstrisinin iki mühim maddesi olan çelik ve kömür sektörleri uluslararası bir yönetim altına konulmuştur (Soyaltın, 2017, s.1).

2.2.1.Benelux Topluluğu

1932 yılında, Belçika, Hollanda ile Lüksemburg ülkeleri içinde imzalanan Ouchy Antlaşması ile Benelüks’ ün temellerine girilmiştir. Benelüks adındaki bu birleşme istenilen maksada 1944 senesinde varmıştır ve gümrük birliğini hayata koymuştur. Bunun dışında 3 Şubat 1958 yılında Lahey’de imzalanmış olan “Ekonomik Birlik” sözleşmesiyle birlik güçlendirilmiştir. 50 seneliğine yapılan söz konusu sözleşme 2008 senesinde süresiz bir hale sokulup ismi de Benelüks Ekonomi Birliğinden adı Benelüks Birliğine çevrilmiştir. Bu Birlik Batı Avrupa’da 20.yy’da gerçekleştirilmiş olan ilk entegrasyon hareketi olması açısından önemlidir (Alganer ve Yılmaz, 2015, s.104). Aslında Avrupa bölgesi, dünya üstünde oluşan ekonomik hareketlerin kaynağını oluşturmaktadır ve bu kıtadaki birleşmelerin dünya ekonomi tarihinde üstün başarıya ulaşmıştır. Ouchy Anlaşması’yla bir araya gelen bu üç devletin baş harfleri bir araya getirilerek Benelüks ismi oluşturulmuştur. Sözleşmenin gayesi, üç devlet arasında tedrici şekilde bir gümrük birliği oluşturmaktır. 2. Dünya Savaşı daha bitmemişken 21 Ekim 1943 yılında sürgündeki Belçika ve Hollanda hükümetleri, her iki devletin paraları içinde sabit döviz kurunu baz alan bir para Sözleşmesini 5 Eylül 1944 yılında ise Lüksemburg’u da içlerine alarak “Gümrük Birliği Antlaşması’nı” imzalamışlardır. Ekonomik alanda gümrük birliği üç ülke içinde kurulmakla beraber, Lüksemburg, tüm uluslararası görüşmelerde Belçika ile beraber tek bir unsur olarak bilinmektedir(<http://yirmisekiz.net/2016/10/09/avrupa-ilk-ekonomik-birlesme-beneluks-benelux/>, 2021).

Benelux ülkeleri içindeki bu birleşme projesi ile yeni düşünceleri de beraberinde getirmiştir. 1946 senesinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı W. Churchill, Fransa ve Almanya'nın ayrı, İngiliz Uluslar Topluluğu ve İngiltere'nin de ayrı bir beraberlik oluşturarak bu iki birliğin de "Avrupa Birleşik Devleti" ismiyle konfederasyonel bir çatı altında toplanması önerisinde bulunmuştur. Bunun üstüne birliği oluşturacak devletlerin yetkilerinin alınmasını öngören federalist düşünce ile yetkilerin devletlerin elinin altında bulundurulmasını öngören fonksiyonalist düşünce ortaya çıkmış olup bu görüşler birçok örgütü meydana getirmiştir. Bu örgütler 1947 senesinde birleşerek bir grup meydana getirmişler ama bu örgütlerin farklı görüş ayrılıklarından ötürü grup amacına varamamıştır. Sonraki süreçte ise Avrupa'daki ülkelerin birçoğunda özellikle de Doğu Avrupa devletlerinde güçlenen sosyalist ülkeler Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) çıkarlarını tehdit etmeye başlamıştır. Bunun son bulmasını isteyen Amerika Birleşik Devletleri, yardımın ne kadar olacağını belirtmeleri, ekonomik bir program yapmaları ve ticaret dezavantajların indirilmesi tarzında bazı hususların yerine getirilmesi bedeli olarak savaştan yeni çıkmış olan Avrupa ülkelerine mali yardım yapmayı önermiştir. Bu teklifi kabul eden Avrupa ülkeleri Marshall Planı kapsamında bazı yardımlar sağlanmaya başlanmış ve 1948 senesinde Lahey'de Avrupa Birleşik Devletleri Kurulu toplanmış yardımların Avrupa ülkelere ulaştırılması gayesiyle "Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü" (OEEC) kurulmuştur. İlk 6 ay içinde pozitif sonuçlar oluşmuş ve 1950 senesinde "Avrupa Ödemeler Birliği" kurulmuştur. Bütün bu pozitif gelişmeler neticesinde, ekonomik olarak istikrarlı düzene kavuşmak amacıyla üye devletlere ABD, Japonya ve Kanada'nın da katılımıyla, bu örgüt genişlemiş olarak "Ekonomik İşbirliği ve Gelişme Örgütü" (OECD) ismini almıştır (Kıraç ve İlhan, 2010, s.192).

2.2.2. Schuman Bildirisi

Birliğin asıl temeli 9 Mayıs 1950'de Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman'ın yayımlamış olduğu bir bildiri ile temel oluşturulmuştur. Schuman, Jean Monnet'la beraber hazırlamış olduğu bildiri de bütün Fransa - Almanya kömür ve çelik sanayisinin kurulacak bir birliğin eline vermeyi ve diğer ülkelerin de isterlerse buna katılmalarını öngören bir proje öne sürmüştür. Bu projenin arkasında ki sebep savaş endüstrisinin önemli maddeleri olan çelik ve demirin üretim ve kullanımının bir arada yani uluslarüstü bir yapıda toplanmasıdır. AB'nin esas temeli hangi olayla atılmış olduğunu Schuman Bildirisi neyi barındırmaktadır gibi bu öneriyi kabul eden devletler, ileri de

savaş endüstrilerini birbirlerine karşı geliştirmek ve böylelikle birbirleri ile savaşma imkânı bulamayacaklardır. Nitekim Fransa'nın yapmış olduğu bu çağrıya sadece Federal Almanya, Belçika, Lüksemburg, Hollanda ve İtalya cevap vermişlerdir. Bu altı ülke arasında 18 Nisan 1951 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu oluşturan Anlaşma Paris'de imzalanmıştır ve bu aynı zamanda, ilk Avrupa Birliği'nin de doğuşu olmuştur. Schuman'ın ismine ithafen Schuman Planı olarak isimlendirilen bu anlaşma o dönemdeki sanayinin iki temel maddesi için güçlenmek üstüne altı devletin bir araya gelerek imzalamış olduğu bir “kartel” anlaşmasıdır (Kutlu, 1999, s. 182-183).

2.2.3. Jean Monnet Avrupa Entegrasyonuna Bakışı

1940 yılında Fransa Alman işgaline karşı maruz kaldığında, Monnet, İngiltere ve Fransa siyasal birliğin oluşması yolunda bir öneride bulunmuş, fakat yaptığı bu öneri Fransa'nın o dönem de devlet başkanı olan Charles de Gaulle tarafından reddedilmiştir. Avrupa siyasal tarihinin her daim ana konularından biri olma özelliği olan Avrupa siyasal birliği düşüncesi, İkinci Dünya Savaşı döneminde canlı tutulmuştur. 1943 yılında Jean Monnet Avrupa'da devamlı barışın sağlanması adına, savaştan sonra Avrupa ülkelerinin ulusal egemenliğe dayalı bir ekonomik çıkar ve prestij politikası peşinden gitmeyi bırakmaları gerektiğini belirtmiştir. 1944 yılında da Avrupa Direnişi, ulusal hükümetler üzerinde bir Avrupa hükümeti ve Avrupa Adalet divanı ve bir de Avrupa'da askeri bir gücün kurulmasını istemiştir (Canbolat, 2002, s. 95-96).

1950 yılında açıklanan Schuman Bildirisi her ne kadar da bildiri Schuman'ın ismini taşıdığından dolayı, Schuman'a ait olarak bahsediliyor olsa da, diğer bir Fransız devlet adamı Jean Monet 'in hem bu bildiride hem de Avrupa bütünleşme sürecinde rolü büyük olmuştur. 9 Mayıs 1950 yılındaki bu konuşmanın birçok yerinde Jean Monet 'den esinlenmiş ve konuşmanın birçok bölümü Monnet tarafından ele alınmıştır (Sefer, 2014, s.89). Monnet planı olarak da bilinen bu notta Monnet, Avrupa bütünleşmesi için daha önce değişik alanlarda yapılanların tam bir sonuç veremediğini, bunun aşılabilmesi için ilk önce ekonomik bütünleşme üstünde durulması gerektiğini, bu alanda elde edilecek başarının siyasal entegrasyon için gerekli dinamiği yapacağını ileri sürmüştür. Monnet, *“hükümetler arasında yalnızca iş birliğinden ileriye gidemeyen bu mevcut sistemin zayıflığını görmekten kendimi alamıyorum. Batı Avrupa ülkelerinin ulusal çabaları bir Avrupa çabasına dönüşmelidir. Bu da ancak bir Batı Federasyonuyla mümkün olabileceğini”* ifade etmiştir. Biçimindeki düşüncesiyle hükümetler arası iş birliğinin ilerisine giden projelere destek vermiş ve Avrupa insanın uzun vadede

çıkarlarının örtüşeceği düşüncesinden hareket etmiştir (Akdemir ve Genç, 2011, s.12). Almanya ve Fransa'nın kömür ve çelik alanında oluşan ortaklığının birleşen Yüksek Otorite adı altında gerçekleşmesi ve isteyen başka Avrupa ülkelerinin de katılabilmesi açısından açık olması esas olarak belirlenmiş olmaktadır. Kömür ile çelik alanında birleşmelerin sağlanması ile birlikte, oluşacak savaşların önüne geçilmesi hedeflenmiştir (Sefer, 2014, s.89).

2.2.4. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu

Avrupa'da ekonomik entegrasyon hareketinin temel taşı olan ve en önemlisi olanlardan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg tarafından 18 Nisan 1951 yılında Paris Antlaşması ile kurulmuştur. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun (AKÇT) temel amacı; topluluk içindeki ticarete kömür, çelik, hurda ve demir filizi üzerindeki bütün gümrük vergilerini ve kotaları kaldırmaktır. Aynı zamanda serbest rekabeti de içine alacak düzenlemeleri yaparak kömür ve çelik endüstrisinde etkinliği dolayısıyla verimliliği artırabilmektir. 1950'lerde Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'na üye devletlerdeki ticaret ve üretimin hızla artması ve üye devletlerin, ekonomik entegrasyonu için ileri adımlar atmaları sonucu doğurmuştur (Aygören, 2005, s.83). AKÇT'nin temel ilkeleri, anlaşmanın ilk maddesinde düzenlenmiş olan çelik ve kömür üretiminde serbestlik, pazarlardaki kısıtlama ve imtiyazların ortadan kaldırılması, "Yüksek Otorite"nin özel hallerde müdahalesi ve işçilerin serbest biçimde dolaşımı şeklinde özetlenebilmektedir (Ağır, 2010, s.12). 4. Maddesine göre ise çelik ve kömür sektöründe "ortak pazar" oluşturuldu ve onunla uyumlu olmayan bütün ulusal yasa ve uygulamalar yürürlükten çıkarıldı. "Avrupa Birliği hukukunun ulus-üstü karakteri" olarak bilinen bu sisteme göre, bir Avrupa Topluluğu şartı üye ülkelerin iç hukuklarında dolaysız bir şekilde etki göstererek uygulanmaktadır ve kişiler de bu çerçevede bazı haklar kazanmaktadır (Denk, 2016, s. 62). 1951 yılında Paris Antlaşmasıyla kurulan AKÇT'nin esas maksadı; Avrupa'daki güçler ve onların aralarındaki ihtilafları ve Almanya ile Fransa arasındaki uyuşmazlıkları çözmeye çalışmak, bunların sahip oldukları çelik ve kömür gibi stratejik sanayi alanlarını ortak kontrolünü sağlamak ve savaş olasılığını yok etmektir. Ekonomik entegrasyonun, siyasi entegrasyona giden yolda en mühim basamak olduğu düşünüldüğünde; Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu oluşturan asıl nedenin siyasi olduğu neticesini çıkarmak olasıdır (Tatoğlu, 2006, s.13). Bunun dışında AKÇT'nin diğer hedefleri, üye devlet ekonomilerinin gelişmelerine katkı da bulunmak ayrıca tam

istihdamı oluşturarak işsizliği engellemek ve yaşam seviyesinin artmasını sağlamak olarak sıralanabilmektedir. Ayrıca sektörde monopolleşmenin önlenmesi, işçilerin konut sahibi olmalarına yardımcı olmaları ve yatırımların hızlanması olarak sıralanabilmektedir (Ağır, 2010, s.12).

Bu antlaşmayla beraber günümüzde Avrupa Birliği şeklinde meydana gelen ve Avrupa'nın tarihinde bu şekilde hiçbir benzerine rastlanmamış derecede ileri ve derin bir iş birliği düzeyi anlamını taşıyan Avrupa bütünleşmesinin temeli böylelikle atılmıştır. Fakat unutulmamalı ki, söz konusu olan şimdilik sadece kömür ve çelik olan iki metada iş birliğini düzenleyecek bir iktisadi antlaşmadır (Mor, 2010, s.507).

İngiltere bu sözleşmeyi imzalamaya davet edilmesine rağmen katılmamıştır. Bunun için bazı nedenler ileri sürülmüştür. İngiltere, 2. Dünya Savaşı'ndan Almanya ve Fransa'nın aksine güçlenerek çıkmıştır. Bu nedenle İngiltere hükümeti ve milletinin milli gururunu daha çok artırmıştır. İngiltere'de Churchill'in çerçevesini çizmiş olduğu dış politika hâkim olmuştur. Bu görüşe göre; İngiltere'nin dış siyaseti, iç içe geçmiş üç halkadan oluşmuştur. 1. ABD ile oluşan yakın bağlar, 2. Bağımsız Devletler Topluluğu'nun kuvvetlendirilmesi, 3. Avrupa ile etkin bağlardır. Churchill'in verdiği ifadeye göre "İngiltere Avrupa ile birliktedir, ama Avrupa'nın içinde değildir". Dolayısıyla bu zihniyet, İngiltere'nin, Avrupa'da öyle bir sözleşmeyi imzalamasına engel teşkil etmiştir. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun elinde olduğu ulus-üstü düzeni ve hukuki müeyyide yetkileri, eşsiz bir nitelik kazandırmıştır. AKÇT'nin en önemli amacı, üye devletler arasında çelik ve kömür de ortak bir pazar yaratmak, etkili gümrük tarifelerini ortadan kaldırmak, miktar sınırlamalarını kaldırmak, karşılıklı denetlemeleri yapmak ve çifte fiyatlandırmayı ortadan kaldırmaktır. Bu ise üye devletlerin endüstri politikalarının koordinasyonunu ve harmonizasyonu gerektirmiştir (Tatoğlu, 2006, s.14).

AKÇT ile aynı dönemde önerilen Avrupa Savunma Topluluğu (AST) ortaklaşa bir ordu kurmayı hedefleyen ulus-üstü bir düzen önerdikleri için reddedilmiştir. Fransa meclisinden geçemediği için Avrupa Savunma Topluluğu çökmüştür (Alıbaylı, 2019, s. 10-11). Bu antlaşmaya göre 50 sene süreyle geçerli olan Paris Antlaşması'nın hukuki varlığı da 2002 yılında son bulmuştur.

2.2.5. Avrupa Savunma Topluluğu

Avrupa Savunma Topluluğunu kuran bu antlaşma 27 Mayıs 1952 yılında Paris'de imzalanmıştır. Bu antlaşmayla, AKÇT'i kuracak olan ülkelerin entegrasyon

abalarını mümkün olacak en kısa zamanda istikrar ve güvenlikle alakalı yeni bir alana taşıma yönündeki vermiş oldukları ortak iradelerini belirtmektedir. Rene Pleven tarafından sunulmuştur. Batı Avrupa'nın zgr ülkelerle iş birliği içindeki her türlü saldırı karşısında savunulmasına ilişkin kararlılığın da altı çizilen bu antlaşmada, mümkün olabilecek en bütünleşik askeri yapılanmanın inşası yapılacağına dair siyasi bir irade beyanı göze çarpmıştır (Gzkaman, 2014, s.7-8). Bu antlaşmadaki amaç Avrupa'nın inşasında Almanya'nın tekrardan silahlanması Fransa açısından çekinilen bir konu olmuştur. 1950 yılında Almanya'nın silahlanması tartışması iyice yoğunlaşmış bunun yanı sıra, Kore Savaşı'nın da patlak vermesi şayet Kuzey Koreliler nasıl Güney Kore'yi işgal edebildiyse, Doğu Almanya da bu şekilde Batı Almanya'yı işgal altına alabilecektir. Bu gibi endişeler ABD'nin müttefik bir g şeklinde yararlanmak üzere Federal Almanya'yı silahlandırma düşüncesine epey sıcak bakmasına sebep olmuştur. Fransa'da her zaman olduğu gibi silahlanmış bir Almanya endişesi ortaya çıkmıştır. Fransa ne şekilde olursa olsun Almanya'nın tekrardan silahlanmasına kesinlikle ve kesinlikle karşıdır. Bundan dolayı Pleven, Almanya ve Fransa arasında oluşacak bir savunma topluluğu aracılığıyla Federal Almanya'nın askeri gücünü ve diğer ye ülkelerin askeri gleriyle bütünleşmiş bir savunma bakanlığına bağlamak istemiştir. Bundan dolayı Avrupa Savunma Topluluğu kurulmuştur. Bununla beraber, Fransa'da 1950'li yılların ilk yarısında gerçekleşen siyasi istikrarsızlıklar neticesinde sık sık hükümet değişikliklerinin yaşanması Avrupa Savunma Topluluğu (AST) konusunda politika farklılıklarına yol açmıştır. Yeni gelmiş olan hükümetler AST Antlaşması'nın imzalandığı dönemlerden farklı olacak bir Avrupa savunma stratejisi geliştirilmesi konusunda Fransa'nın desteğini çekmişlerdir. AST, Ağustos 1954'te Fransa Meclisi'nde reddedilmiştir (Akdemir ve Genç, 2011, s.14). AST'nin başarısız olması Fransa'nın "büyüklük" iddiası sebebiyle AST erevesindeki diğer beş Avrupa devletleriyle aynı düzeyde olmak istememiştir. Bununla beraber Avrupa savunma oluşumuna girmek, ulusal çıkarlarının gerektirdiği biçimde hareket etme serbestliğin kısıtlanması manasını taşımaktadır. Bundan dolayı Fransız parlamenterleri dönemin şartları içerisinde ve çok da kabul edilmeden verilmiş bir karara onay vermek istememişlerdir (Gzkaman, 2014, s. 16).

2.2.6. Avrupa Ekonomik Topluluğu

AST'nin (Avrupa Savunma Topluluğu) başarısız olmasıyla Avrupa'nın bir siyasi formasyona daha hazır olmadığı fark edilince, Avrupa devletleri entegrasyon sürecini yeniden ekonomik açıdan devam ettirmeyi istemişlerdir. Avrupalı ülkelerin yeniden

ekonomik bir iş birliğine yönelme nedenlerinden biride AKÇT'nin ekonomik yönden verimsiz olmasından kaynaklanmaktadır (Ok, 2018, s.16).

1955 senesinde Messina'da yapılan toplantıda Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu üye ülkeleri ekonomik entegrasyonun derinleşme ve gelişme konularında, atom enerjisi hususunda iş birliği ile ortaklaşa bir pazar alanı oluşturulması gibi konuları tartışmak üzere bir arada bulunmuşlardır. Toplantıda Belçikalı olan siyasetçi Spaak'ın başkanlığından oluşan bir ekip oluşturulmuştur. Bu kurulan komitede tartışılan husus hakkında inceleme yapmak için görevlendirilmiştir. Bu raporun ana hipotezinde Avrupa'nın mevcut iktisadi teşkilatlanması ile bir ilerleme yapılamayacağı ve hareketliliğini koruyamayacağıdır. Ayrıca devletlerin tek başlarına atom enerjisi için ihtiyaç duyulan teknik değişime devinim sağlayacak ana yatırıma ve geniş araştırmalar yapabilecek güce ehil olmadığı biçiminde ifade edilmiştir. Bu durumun altı ülkenin beraber ortak bir pazar kurarak gümrük duvarlarının kaldırılmasıyla mümkün olacağını söylemiştir. Rapor değerlendirmeleri Avrupa Atom Topluluğu (EURATOM) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET) oluşturan antlaşma 25 Mart 1957 yılında Roma'da imzalanarak 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Alıbaylı, 2019, s. 11).

Roma antlaşmasını 2. Maddesinde topluluğun hedefleri ve görevleri; müşterek pazar oluşturulup üye devletlerin ekonomik politikalarının birbirini çağrıştırarak, kitle çapında ekonomik aktivitelerinin ahenkli olacak şekilde gelişimini sağlamak, devamlı ve dengeli bir biçimde genişleme, düzenli artış, üye ülkeleri arasındaki ilişkilerin yakınlaştırılması ve hayat standartlarının artırılması biçiminde tanımlanmıştır (Ok, 2018, s.17).

Roma Antlaşması'nda AET'nin belirli bazı alanlarda ortak politikalar izlemesi öngörülmüştür. Bu politikalar da şunlardır: Ulaştırma politikası, tarım politikası, ticaret politikası ve rekabet politikasıdır. Topluluğun bunların dışında bilimsel araştırma, enerji, vergi, çevre korunması, teknoloji vs. gibi alanlarda da ortak politikalar izlenmesi öngörülmüştür (Seyidoğlu, 2017, s. 270).

Roma Antlaşması "*Komisyon, Konsey, Parlamento, Sayıştay, Adalet Divanı ile Ekonomik, Danışma, Sosyal Komiteler şeklinde AET'nin altı organı belirtilmiştir*" (Kıraç ve İlhan, 2010, s. 193).

2.2.7. Avrupa Atom ve Enerji Topluluğu

1956 yılında İsrail-Mısır Savaşına paralel biçimde İngiltere ve Fransa'nın Süveyş Kanalına müdahaleleri ile başlayan bu dönemde, Avrupa'ya Orta Doğu'dan

gelen petrol sevkiyatlarının sekteye uğramasından ve Orta Doğu'ya olan bağımlılıklarını göstermişlerdir. Bu bağımlılıklarını azaltmak için petrole olan ihtiyaçlarının alternatifi olacak yeni enerji arayışlarını beraberinde getirmiştir. Bu durumdan dolayı Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nun kurulması süreci hızlanmıştır. 1950'li yılların ikinci yarısındaki konjonktürel durumun tesiriyle Ortak Pazar'ın kuruluşu olan Roma Antlaşması'na ilaveten 25 Mart 1957'de imzalanmış olan 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe geçen Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM veya EAEC) Avrupa Topluluğu'nu meydana getiren 3 kuruluştan biridir. Bu Topluluğun temel hedefi de, atom enerjini, endüstri ve enerji üretiminde barış yanlısı bir biçimde kullanımını sağlamak ve devlet kaynaklarını da bir araya getirmektir. Avrupa Topluluğu'nu oluşturan bir diğer iki kuruluşla kıyaslama yapıldığında, petrolün tankerlere yüklenip Avrupa'ya taşınması aynı zamanda fiyatlarda 1970'li yıllara dek önemli bir artışın oluşmaması, bu topluluğun diğer ikisi kadar gelişmesine olanak tanımamıştır (Uzuner, 2006, s. 6-7).

2.3. Antlaşmalar

Avrupa Birliği'nin yapmış olduğu antlaşmalar.

2.3.1. Füzyon Antlaşması (1965)

Füzyon (fusion) eritme, erime, eritip birleştirme gibi anlamlara gelmektedir. Siyasi anlamda füzyon siyasal partilerin birleşmesi demektir. Avrupa'nın tarihinde, daha özelde Avrupa Birliği'nin gelişme sürecinde *Füzyon Antlaşması* olarak anılan Birleşme Antlaşması, o döneme kadar ayrı ayrı varlığını devam ettirmiş farklı Avrupa Topluluklarının birleştirilmesi anlamına gelmektedir. 1965'de imzalanmış 1967 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu antlaşma ile AKTÇ, EURATOM, ve AET 'nin asıl yürütme organları olan Komisyon ve Konseyi birleştirerek, her üç topluluk adına tek bir organ şekline gelmiştir. Bu sebeple Füzyon Antlaşması'na yürütme organlarının birleştirilmesi antlaşması da denilmiştir (Acar, 2006, s. 21). Bu Antlaşma ile ilaveten, Daimi Temsilciler Komitesi (COREPER-1, COREPER-2) oluşturulmuştur. Bu kurum Avrupa Ekonomik Topluluğu Konseyinin çalışmalarına son biçiminin verilmesi görevini sürdürmektedir (Tatoğlu, 2006, s. 22).

2.3.2. Avrupa Bütünleşmesinde İvme: Avrupa Tek Senedi (1980-1989)

Avrupa entegrasyonunun temel amacı üye ülkeler arasında malların, iş gücünün, sermayenin ve hizmetlerin serbest bir şekilde dolaşımına dayalı bir müşterek pazar

kurulmasıdır. Fakat Avrupa bütünleşmesi sürecinde 1960 ve 1970’li yıllarda önemli bazı sorunlarla karşı karşıya gelmiştir. 1973 petrol krizinden sonra meydana gelen daralma ve ekonomik durgunluk ise üye devletleri zor duruma koymuştur. Gümrük Birliği 1968’de tamamlanmasına rağmen bahse konu problemler yüzünden ortak pazar düzeyine geçilememiştir (Karaca, 2019, s.9). 1986 senesinde Avrupa Tek Senedi’nin imzalanmasıyla Avrupa bütünleşmesinde önemli bir sıçrama yaşanmıştır (Gürsoy ve Beşgöl, 2013, s. 27). 1 Temmuz 1987’de yürürlüğe geçen Avrupa Tek Senedi’nde ise “ortak pazar” amacı “tek pazar” çatısında yeniden tanımlanmış ve tek pazarın önüne çıkan engellerin ortadan kaldırılmasıyla gerekli olan aranjmanların 31 Aralık 1992’ye kadar hayata geçirilmesi düşünülmüştür. Bu konu düzenlemeyle tek pazarın önerilen sürede sağlanmasına yönelik biçimde yürütülen çalışmaların ilerleyişi ile ilgili 31 Aralık 1988 ile 31 Aralık 1990 tarihlerinden önce Komisyon’unca Konsey’e birer tane rapor sunulmuştur. Ayrıca Konsey tarafından, alakalı sektörlerin bütününde dengeli bir ilerleme için gerekli koşulların belirlenmesi konuları kararlaştırılmıştır (Karaca, 2019, s. 9-10). Margaret Thatcher’in başbakanlığı zamanında İngiltere’deki Muhafazakâr Parti iktidarı da serbest Pazar kurallarını benimsemiş ve projeye arka çıkmıştır. Projenin hayata geçirilmesinde de Komisyon başkanlığını 1985 senesinde devralan Jacques Delors’un etkisinin de belirtilmesi gerekmektedir. 1992 senesine kadar ticaret, iş gücü ve sermaye bağımsız dolaşımını sağlamak için yapılması gerekenlerde, o güne kadar uygulanmış olan ve her üye ülkeye veto gücü tanıyan karar alma mekanizmalarıyla olası görülmemiştir. Bu nedenle Avrupa Tek Senedi, belirli siyasetlerde Bakanlar Konseyi’nin de Nitelikli Çoğunluk Oylaması olan bu sisteme geçmesine olanak sağlamış ve karar alma aşamasını hızlandırmıştır. Diğer taraftan ilk defa 1979 senesinde direk seçimlerle bakanların belirlendiği Avrupa Parlamentosu’nun güçleri de Tek Senet ile çoğaltılmıştır. Komisyon Başkanı olan Delors’un da öngördüğü şekilde tek pazarla birlikte başka alanlarda da entegrasyonu zorunlu kılmıştır. Çevre politikası, araştırma, teknoloji ve sosyal politika gibi pek çok alan da antlaşmanın içeriğine girmiştir. Ayrıca, Avrupa Topluluğu 1980’li yılların başında üyesi olan Güney Avrupa devletlerin (İspanya, Yunanistan ve Portekiz) az gelişmiş alanlarda tek pazarın meydana getireceği olumsuz rekabet şartlarının giderilmesi amacıyla yapısal fonlar uygulamaya konulmuştur (Gürsoy ve Beşgöl, 2013, s.27-28). Bu arada, 1986 yılında imzalanmış olan Avrupa Tek Senedi ile ekonomik bütünleşme bir adım daha ilerletilmiş ve 31 Aralık 1992 tarihi ile “tek Pazar” kurulması hedefi belirlenmiştir. Siyasal alandaysa “Avrupa Siyasi İşbirliği” ismiyle daha sonraları “ortak dış ve güvenlik politikası”

biçiminde bir zemin oluşturulmuştur. Kısacası Avrupa entegrasyonu tedrici bütünleşme mantalitesine uygun olarak 1980'li yıllarda siyasal ve toplumsal alanlara da uzanmaya başlanmıştır. Öte taraftan, Doğu Bloku'nun dağılma aşamasının başlamasıyla Doğu Avrupa'daki birçok ülkeyle nasıl ilişkilerin geliştirileceği tartışmalarını da gündeme getirmiştir. Bu da AB'nin kendini yalnızca ekonomik olarak değil siyasal ve toplumsal özellikler ve hedefler çerçevesinde de tekrardan tanımlamasını gerektirdiği düşüncesindedir (Denk, 2016, s.73).

2.3.3. Schengen Bölgesi (1984)

1984 yılında Lüksemburg'un Schengen kasabasında Fransa ve Almanya, karayoluyla taşımacılıkta sınır noktalarındaki geçişleri kolaylaştırmak amacıyla bir anlaşma yapılmıştır. Bütün AB üyeleri Schengen içinde yer alırken İngiltere ve İrlanda bu anlaşma dışında kalmışlardır. Oluşturulan bu sistemden AB üyesi olmayan ülkelerin vatandaşları da belirli şartlar altında faydalanabilmektedir. Örneğin, pasaportunda geçerli olan Schengen vizesi bir Türk vatandaşı, yasal bir şekilde Schengen üyesi devlete giriş yapınca aynı vizayla diğer Schengen üyesi devletleri de ziyaret edebilmektedir. Schengen vize sistemi ilk başta Fransa ve Almanya'nın girişimi neticesi AB dışında geliştirilmiş olmakla beraber, 1998 yılında yürürlüğe geçen Amsterdam Anlaşması ile AB müktesebatına dâhil edilmiştir (Seyidoğlu, 2017, s.274).

2.3.4. Maastricht Antlaşması (Avrupa Birliği Antlaşması) (1993)

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmış olmasıyla iki kutuplu uluslararası düzen sona ererek uluslararası sistemde yeni bir döneme girilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan başlayarak yaklaşık yarım asırdır devam eden ve bu manada istikrar kazanmış bir düzenin sonuna gelmiş olması pek çok açıdan Avrupa entegrasyonu ile alakalı hayati önemlilikte bir kırılmayı göstermektedir. Zira bu yapı gerçi esas itibarıyla kıtanın bölüşülmüşlük veya bölünmüşlük üzerine inşası bulunulmuştur. Doğu Bloku, esasında Sovyetler Birliği'nin yönetimindeki Doğu Avrupa'dan; Batı Blok'unda ABD yönetimindeki Batı Avrupa'dan ayrı bir yer değildi. Kısacası iki uçlu uluslararası sistem temelinde bölünmüş Avrupa'nın üstünde oturmaktaydı. Bu Blokların Avrupa haricindeki nüfuz ve etki alanları bu merkezlerindeki politik çevrelerinden ve manevra bölgelerinden ileriye çok fazla bir mana taşımamaktadır (Mor, 2010, s.516). Yapılan uzun görüşmeler neticesinde, "Avrupacı" (Alman-Fransız görüşü) ve "Atlantikçi" (İtalyan-İngiliz görüşü) şeklinde tanımlayabilecek bu iki yaklaşım içinde bir uzlaşmaya varabilmiştir. Varılan bu uzlaşmayı antlaşma metninin de ve antlaşmaya ekli 10 Aralık

1991’de Batı Avrupa Birliği (BAB) deklarasyonunda görülebilmıştır (Tezcan, 1999, s. 147).

10 Şubat 1991’de kabul edilmiş olan ve 7 Şubat 1992’de AB’ye üye devletlerin Dışışleri ve Maliye Bakanlarınca imzalanmasıyla Maastricht Antlaşması da 1 Kasım 1993’de yürürlüğe geçmiştir. Bu Antlaşma; Avrupa da tek bir para birimiyle hayata geçmesinin takvim ve şartlarını saptamıştır. Bu Antlaşma da dahası, Avrupa Topluluklarının bundan böyle de Avrupa Topluluğu şeklinde anılması, yalnız Antlaşma ile başlatılan stratejik bütünleşme süreci vurgulandığında, söz konusu bu kavramın “Avrupa Birliği” şeklinde ifade edilmesi karar kılınmıştır. Avrupa Birliği Antlaşması şeklinde de anılan Maastricht Antlaşması, dördüncü kurucu antlaşma olarak da kabul edilmektedir (Tatoğu, 2006, s.30). Bu antlaşma Avrupa Birliği’ni kurmayı hedefleyen bir antlaşma şeklinde hazırlanmıştır. Avrupa Birliği üç sütun veya ayak üzerine inşa edilecektir (Mor, 2010, s.518);

- ✓ Adalet ve İçişleri Sütunu
- ✓ Ekonomik ve Parasal Sütunu
- ✓ Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Sütunudur.

Antlaşmada belirtildiği şekilde ekonomik ve parasal birliğe basamaklı bir şekilde geçilmiştir. Bu basamaklar ise 1989 Haziran ayında yapılan Madrid Zirvesi’nde kabul edilen Delors Planı’nda belirtilmiştir.

Ekonomik ve parasal birlik: Anlaşma, üye devletlerin para politikası alanındaki yetkilerini, anlaşma uyarınca 1999 yılında kurulmuş olan Avrupa Merkez Bankası’na devretmeleri öngörmektedir. Bu ise parasal alanda üye devlet hükümetleri arasındaki iş birliği sürecinden devletler üstü bir kuruluşa yetki devrinde bulunulması manasına gelmektedir. Ortak ekonomi politikaları belirleme konusunda ise böyle bir kuruluşa yetki devri söz konusu değildir. Parasal birlik 1999 yılında Euro’nun tek Avrupa parası olarak uygulamaya konması ile gerçekleşmiştir. Bu para birliğine İngiltere, İsveç, Yunanistan ve Danimarka dışındaki 11 AB üyesi para birliğine katılmıştır. Parasal birliğe girebilmek için üye devletlerde enflasyon oranlarına, kamu borçlarına, kamu açıklarına ve faiz oranlarında belirlenmiş olan sınırların üstünde olmaması gerekmektedir. 2002 yılında Yunanistan Maastricht kriterlerini karşılamış tek para sistemi olan Euro’ya katılmış ve Euro bölgesindeki (Euro Zone) ülke sayısı 12’ye çıkmıştır (Seyidoğu, 2017, s.284).

Avrupa yurttaşlığı: Avrupa yurttaşlığı bağlamında AB yurttaşlarına, bütün üye devletlerde oturma ve serbest şekilde dolaşma, belirli şartlar altında Avrupa

Parlamentosu ve belediye seçimlerinde seçme ve seçilme, Avrupa Parlamentosu'na dilekçe ile başvurma gibi haklar verilmiştir (Seyidoğlu, 2017, s.284).

Ortak güvenlik ve dış politika: Bu yenilik ile gerek kendi içinde, gerekse de üçüncü devletler karşısında iş birliğinin geliştirilmesi, polis ve adalet ile ilgili olaylarda ortak hareket edilmesi öngörülmüştür.

Farklı alanlarda ortak programlar: bunlar içinde örneğin, haberleşme, sanayi politikası, tüketicinin korunması, enerji ve ulaştırma, mesleki eğitim, sağlık, kültür gibi konularda topluluk yetkilerinin artırılması öngörülmektedir.

Böylelikle 1957'de Roma Antlaşması ile bir gümrük birliği şeklinde kurulmuş bulunan Avrupa Ekonomik Topluluğu, zamanla ortak pazara ve oradan da son aşama olacak olan ekonomik ve parasal birliğe ulaşılmış olacaktır (Seyidoğlu, 2017, s. 285).

Maastricht kistasları Avrupa Birliği Bakanlar Konseyince Maastricht zirvesinde (1991) Birliğe üye ülkeleri içinde parasal ve ekonomik birliğe geçiş de oluşturulmuş olan uyum kriterlerince, bütçe disiplini, enflasyon, faiz oranları, kamu borçları ve milli paranın istikrarıdır. Enflasyonun kriterine göre bu Birliğe üye devletlerin bir senelik enflasyon ortalaması, en azami enflasyonlu üç üyenin ortalamasının 1,5 puandan fazla geçmemelidir. Bütçe disiplini kriterince üye devletlerin bütçe açıkları da GSYİH'nin %3'ünü geçmemelidir. Kamu borçları kriterince üye devletlerin devlet borçlarının da GSYİH'ye oranının %60'ı geçmemesini öngörmektedir. Faiz oranları kistaslarına göre üye devletlerin (*on senelik devlet tahvili faiz oranının esasında*) de uzun dönemdeki faiz oranlarının ortalaması, en az enflasyonlu 3 üyenin uzun vadede faiz oranı ortalamasını iki puandan çok aşmamalıdır. Son olarak da parasal istikrar kriterince üye devletlerin paraları son 2 yılda devalüe edilmeyecektir. Avrupa para biriminin döviz kuru mekanizmasında diğer üyelerin paralarında %2.25'lik bir sansasyon marjına bağlı bir şekilde olacaktır (Acar, 2001, s. 114).

2.3.5. Kopenhag Zirvesi (1993)

1993'de yapılan Kopenhag Zirvesi'nin önemi, AB'nin Soğuk Savaş'tan sonraki süreçte genişleme stratejisini tekrardan gözden geçirmiş olduğu o tarih sonrasında birliğe üye olmak isteyen üye devletlerde arayacağı koşulları belirtildiği bir zirve olmasından kaynaklanmaktadır. 1993'de Danimarka'nın başkenti Kopenhag'da yapılan zirvede belirlenmiş olan ekonomik ve siyasal kriterler, bir devletin AB'ye katılabilmesi adına sahip olması gereken ana nitelikleri tespit edilmiştir. Bunlar ekonomik ve siyasal olmak üzere iki ana başlık altında düzenlenmektedir (Acar, 2006, s. 33-34).

Siyasi kriterler:

- ✓ Kurumsallaşmış ve istikrarlı bir demokrasi,
- ✓ İnsan hakları,
- ✓ Azınlıkların korunması,
- ✓ Hukuk devletidir.

Ekonomik kriterler:

- ✓ İşleyen bir piyasanın ekonomisinin varlığı,
- ✓ AB müktesebatının kabul edilmesi,
- ✓ AB içindeki rekabetçi ortam ile piyasa güçlerinin baş edebilme kapasitesidir

Ekonomik kriterlerin piyasa ekonomisine yönelmeyi, çekişmenin ve özel sektörün teşvik edilmesi, dışa açılmayı, kamu sektörlerinin borçlanma gereğinin indirilmesi, enflasyonun aşağıya çekilmesi: böylelikle aday ülkelerin Avrupa Birliği'ndeki ekonomik rekabet ortamına uyum sağlayabilecek düzeye gelmesini sağlamaktır. Siyasi kriterler ise sivil gücün hâkim kılınmasını, demokrasi standartlarının yükseltilmesini, insan haklarına saygılı olunmasını, idam cezasının kaldırılmasını, işkencenin önlenmesini, yargının bağımsız olmasını ve azınlıklarının kültürel haklarının tanınmasını şarta bağlamaktadır (Acar, 2001, s. 115). Bunların dışında Uyum Kriteri de var bu kritere göre;

- Üyeliğe aday ülkenin ekonomik, siyasal ve parasal birliğin amaçlarına uygun şekilde üyelik yükümlülüklerini yerine getirebilecek durumda olması anlamına gelmektedir.

Kopenhag kriterleri yanında birlik üyelerin yerine getirmesi gereken başka kriterler de vardır. Örneğin, AB üyesi bir devletin Euro'yu benimseyip Parasal Birlik alanına katılabilmeleri için, Maastricht Yakınlaştırma Kriterleri adı verilen ve faiz oranları, mali disiplin, enflasyon ve döviz kuruyla ilgili olan bu kriterleri de karşılamış olması gereklidir.

Teknik olarak Kopenhag Kriteri dışında olmakla beraber, başka bir şartta şudur: AB üyeliğine aday olan devletlerin, AB'nin başlangıçtan bugüne kadar oluşturduğu ve *acquis communautaire* (Avrupa müktesebatı) diye isimlendirilen Avrupa hukukunun tümünü kendi ulusal yasalarına aktarmak şartıyla gerekli yasama faaliyetlerinde bulunmaları zorunludur (Seyidoğlu, 2017, s. 281).

2.3.6. Amsterdam Antlaşması (1999)

2 Ekim 1997 tarihinde imzalanmış olan 1 Mayıs 1999 tarihinde yürürlüğe geçen Amsterdam Antlaşması, Avrupa entegrasyon sürecinde kapsamlı ve yeni bir proje çıkarmamış olup bir değişim antlaşması özelliği taşımaktadır. Bu Antlaşma, Maastricht Antlaşması'ndaki maddi ve şekli hukuk eksikliklerini gidermiştir. Amsterdam Antlaşması'yla, her 3 Avrupa Topluluğu Antlaşması; AAET, AKÇT ve AT Antlaşmalarının ek prosedürlerinde etkisiz hâle getiren düzenlemeler çıkarılmıştır. 1 Kasım 1993 yılında yürürlüğe geçen AB'ye İlişkin Antlaşma 'da hâlihazırda hükümsüz düzenlemeler olmamasından dolayı bu alana değinilmemiştir. Antlaşmaların genel mimarisi de değişmeden kalmıştır (Karaca, 2019, s.18). Amsterdam antlaşmayla yapılan değişiklikler; bu bölüm üye ülkelerin aralarında diğerlerin içinde olmadığı bazı ortak kararlar alıp stratejiler geliştirmesine olanak sağlayan “*Güçlendirilmiş iş birliği*” yönetimin antlaşmalara gidilmesi, göç, vize, kişilerin serbest dolaşımı ve sığınma ile alakalı bazı içişlerinde iş birliği ve adalet (3. Sütun) mevzularının Avrupa Topluluğu Antlaşması'na aktarılmıştır. Üçüncü sütunun adının “*Cezai Konularda Polis ve Adli İş birliği*” biçiminde değiştirilmesi, Schengen Protokolü'nün Avrupa Birliği istihbaratına dâhil edilmesi, üye ülkelerin istihdam politikalarının eş güdüm alanından birlik güçlerinin artırılması yer alır (<https://www.ab.gov.tr>, 2021). Bu Antlaşma ile Birliğin ana esasını oluşturan değerler “özgürlük, insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü” biçiminde Antlaşmalar 'da ilk defa yerini almıştır (Karaca, 2019, s. 19-20).

Avrupa vatandaşları bu alanda serbestçe hareket ederken, üçüncü ülkelere karşı da, gerek sınırlarda gerekse de içeride gerekli bazı önlemler almıştır. Bu bağlamda Schengen Antlaşması'nı da Amsterdam Antlaşması çerçevesine almıştır. Sadece bireyler değil Üye ülkelerde, Avrupa Birliği'nin ana ilkelerine uymak zorundadır. Bu İlkeleri ihlal eden üye ülke, Avrupa Birliği Konseyi'nin nitelikli çoğunlukla alacağı karar neticesinde, Antlaşmadan doğan haklardan bazılarında mahrum edilebilir. Antlaşmalarda ilk defa yer alan bu hüküm hem üye ülkeler yönünden hem de bu ilkelere uymak zorunda olan AB'ye aday ülkeler açısından da önemlidir (İKV, 2000, s. 1). Antlaşmayla birlik güçlendirilmiştir; fakat AB bu şekliyle de tam ve tamamlanmış bir düzen olabilmiş değildir. Aksine yapısal biçimde üye ülkelerin siyasi, hukuki ve idari katkısına devamlı olarak gereksinimi bulunmaktadır. Bu nedenle derinleşme sürecinde yürürlüğe geçen son antlaşma olmamıştır (Karaca, 2019, s. 19-20).

2.3.7. Nice Antlaşması (2003)

Nice Zirvesi'nin 14 Şubat 2000 tarihinde başlayan devletler arası Konferans Aralık 2000 yılında gerçekleştirilen Nice Zirvesi'yle neticelendi. 26 Şubat 2001 tarihinde imzalanan Nice Antlaşması 1 Şubat 2003 yılında yürürlüğe geçmiştir. Zirvenin ana gündemi de son genişleme süreci ile Avrupa Birliği'nin varacağı üye sayısının ve bunun getirecek olan kurumsal büyüklük ve bürokrasiyi göz önüne alınarak oluşturulması planlanan reformlar olarak belirlenmiştir. Nice Antlaşması ile (Nice Treaty) Avrupa Parlamentosu, Avrupa Konseyi'ndeki Üye Devletlerin oy simülasyonu ve Avrupa Komisyonu'ndaki üye sayılarının yeni katılacak devletleri de kapsayacak biçimde yeniden düzenlendi. Bu neticede Avrupa Parlamentosu toplam sandalye sayısı 626'dan 732'ye çıkarılmış, Avrupa Konseyi toplamdaki oy sayısı da 87'den 287'ye çıkarılmıştır. Yeni üyelerin katılımıyla, 1 Kasım 2004 tarihi itibarıyla toplam olan oy sayısı 321'e çıkarılmıştır. 2004'de oluşturulan Avrupa Parlamentosu seçimlerinde toplam sandalye sayısı 732'ye ulaşacak biçimde Parlamento üye sayısının orantılı bir şekilde artırmaya karar verilmiştir (Uzuner, 2006, s. 17-18). Bu kararla 27 üyesi olan Avrupa Parlamentosu'nda Almanya, 99 üyeyle en çok sandalyeye sahip devlet pozisyonuna gelmiştir (Soypak, 2020, s. 9). Bu neticede İngiltere, İtalya ve Fransa gibi devletlerin sandalye sayısının 87'den 72'ye indirilmesi gerek görülmüştür. Bu bağlamda, 2004 ve 2009 dönemlerinde yeni Üye Ülkelerin AB'ye katılımıyla 2004 yılındaki Avrupa seçimlerine yeni katılmış olan devletlerden seçilen milletvekillerini de almasıyla beraber, Avrupa Parlamentosu'nda en çok 732 toplam sandalye sayısının geçici bir şekilde aşılması beklenmektedir (Uzuner, 2006, s. 17-18).

Bu antlaşmayla, Amsterdam Antlaşması'ndaki yetersiz ya da eksik olan konuların tamamlanabilmesi ve telafi yapılması durumunda komisyonun oluşumu ve yapısı; Konseydeki oy çoğunluğu ve nihayet yeterli çoğunlukla kararlaştırmının genişletilmesi konuları üstünde yoğunlaştırdığı görülmektedir. Fakat nihai amaç Amsterdam Antlaşması'nı ilerletmek değil de, bu antlaşmanın da bizzat yönelmiş olduğu Avrupa entegrasyonu olduğundan, Nice Antlaşması da 27 üyeli olan bir birliğe geçerlilik kazandırıcı kurumsal reformların ötesinden de ileri hedefleri amaçlamışlardır. Bu amaçta sonuçla beraber Avrupa Birleşik Devletleri isimlendirilmesini haklı bulacak bir entegrasyon düzeyini gerçekleştirmektir. Böylelikle Nice Antlaşması'nda kurumsal reformlara ilaveten, Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının biraz daha geliştirilmesi ve Para Birliği ile alakalı kurumsal devrimler, Avrupa Parlamentosu'nun yetkilerinin

çoğaltılması, ortak Avrupa Temel Haklar ve Şartının oluşması, Avrupa Toplulukları ve AB Antlaşmalarının daha yalın, anlaşılabilir ve basit bir sistematik oluşturulması. Birlik ve üye devletler arasındaki yetki dağılımının aranje edilerek belirginleştirilmesi ve bir Avrupa Birliği Anayasası ile neticelenebilecek hukuki ve kurumsal düzenin inşası gibi Avrupa entegrasyonuna olanak tanıyacak güçlü bir altyapı oluşturması hedeflenerek bütün kurucu antlaşmalarda önemli bazı değişiklikler yapıldığı görülmektedir (Mor, 2010, s. 523-524). Avrupa Birliği'nin genişlemesi ile Avrupa kurumlarından beklentiler, istekler artmıştır. Bu istekler özellikle de iç pazarın fonksiyon kabiliyetinin temini, sosyal ve ekonomik dayanışmanın güçlenmesi, Avrupa'nın güçlenmesi, göç sorununun çözümü, Avrupa'nın dışarıya karşı tasarruf kabiliyetinin temini, alanlarda oluşacaktır. Avrupa Birliği'nin tasarruf kapasitesindeki noksanlıkların her şeyden önce bir para birliği üstünde olumsuz neticelerin doğabileceği unutulmamalıdır. Bu vaziyet Avrupa Birliği'nde siyasi ve ekonomik yapıda ki heterojen karakterin çoğalmasına yol açacaktır. Genişletilmiş birliğin fonksiyon kabiliyetinin korunması kurumlarının ve karar prosedürünün reformunu gerektirmiştir. Hâkim olan görüşe göre Nice Antlaşması amacına ulaşamamıştır (Arvasa, 2002, s. 1-2).

2.3.8. Anayasal Antlaşma (2004)

Avrupa Birliği Anayasası, AB üyesi devletlerin hükümetlerince, 2004 senesinde İtalya'nın başkenti Roma'da imzalanmış olan uluslararası bir sözleşme neticesinde, Avrupa Birliği için oluşturulan bir anayasadır. Bazı Avrupa Birliği üyesi devletlerde halk oylamasına takdim edilen anayasa taslağı ilk olarak birkaç tane ülkede reddedilince yürürlüğe girememiştir. Eğer bu anayasa yürürlüğe girseydi Avrupa Birliği'nin bu zamana kadar yapmış olduğu bütün antlaşmaları tek bir metin içinde birleştirecek böylelikle anayasa taslağına giren “*Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirisi*“ de uygulamaya konulacaktı. Anayasa taslağının kabul edilmiş şekilde yürürlüğe girmesi için bütün üye devletlerin onayını alması gerekiyordu bu bağlamda 13 üye devlet halk oylaması sürecini tamamlamıştı (wikipedia.org, 2021). Anlaşmanın hazırladığı anayasa taslağı, Üye Devletlerin Devlet ve Hükümet Başkanlarınca imzalanmasına rağmen ulusal düzeyde oluşturulan referandumlardan çıkan “hayır” oyları sonucunda kabul edilmemiştir. Hollanda ve Fransa olmak üzere, Avrupa Birliği'nin oluşumunda yer alan iki önemli devlet halkının kabul görmemesi sonucunda yara alan bu anayasallaşma süreci, Lizbon Antlaşması'yla yeni bir hareket kazanmıştır (Yanıkdağ, 2010, s.116). Fransa ve Hollanda'nın halk oylamasında olumsuz fikir ağır basmasıyla sürecin

geleceği belirsizleşmiştir. Bu gelişmelerden sonra 3 üye ülke Slovakya, Almanya ve Finlandiya kısmen tamamlanmış halk oylaması sürecinin iptali kararı alınmıştır. 7 üye ülkede oylama sürecini daha sonra ki herhangi tarihe kadar ertelemiştir (wikipedia.org, 2021).

2.3.9. Lizbon Antlaşması (2009)

Avrupa entegrasyon süreci, stabil bir süreci oluşturmamaktadır. Toplumsal gerçekler ve vaziyetlerde olan değişim ve transformasyon süreçleri, Avrupa entegrasyonu da söz konusudur. 1992’de imzalanmış olan Maastricht Antlaşması ile 3 sütunlu bir yapıya ulaşan ve topluluktan birliğe doğru giden ulus üstü (suprasnasyonel) örgüt, türlü antlaşmalar aracılığıyla reform gereksinimini karşılamaya çalışmıştır. Belirlenen reform gereksinimi; 2000’lerin başında, bu kurucu antlaşmaya farklılık getirmeyi amaçlayan antlaşmaları gün yüzüne çıkaran çeşitli nedenlerin neticesi olarak görülmektedir. Bu nedenler esas olarak şöyle sıralanabilir: Avrupa Birliği’nin karar alma süreçlerinde oluşan tikanlıklar, Soğuk Savaş’ın bitimiyle beraber bağımsızlıklarını elde eden Merkez ve Doğu Avrupa Devletleri’nin 2000’lerin ortalarında katılacakları bu Avrupa sistemine uyarlanmış olmalarının yaratacağı sorunlardır. Derinleşmenin yapılması için kurumsal manada yapılması gerekenler ve yapılacak politika alanları ile amaçların 21.yy öncelikleriyle ahenginin sağlanması gerekliliğidir. Bu sebeplerin neticelendirilmesi amacıyla yapılan Nice Antlaşması, Fransa ve Hollanda tarafından onaylanmayan Anayasal Antlaşma süreçleri, AB’nin reform gereksinimleri kesinliğe kavuşturulmasını zorunlu kılmıştır (Erdemir, 2019, s. 13-14).

Hollanda ve Fransa Devletleri, Anayasal Antlaşma’nın reddi neticesinde bir anayasa değil, güçlendirilmiş ve değiştirilmiş yeni bir “reform antlaşması” arzuladıklarının ifadesini vermişler ve yeni dokümanın Roma Antlaşması temelinde hazırlanması önerisinde bulunmuşlar. Her ne olsa da Roma Antlaşması temelinde yapılan yeni bir tensikat, Anayasal Antlaşma ’ya oranla entegrasyon yolunda kısıtlı bir kapsama sahipse de en azından bu iki devlet söz konusu yaklaşımlarıyla Avrupa Birliği’nde bir reform ihtiyacını kabul etmişlerdir. Lizbon Antlaşması, öncelikle bilinmeli ki bu bir reform antlaşmasıdır. Bu yüzden Avrupa entegrasyon sürecinin öteye geçmesine önemli katkılar sağlamıştır. Avrupa anayasal düzeninin bu birliği, sağlamlaştırılmasını ve daha da ileri düzeyde meşruluğunu yapan yeni maddeler

içermektedir. Bu düzeyde, Avrupa hukuk topluluğunun liyakat ve ehliyetini temin edebilen anayasal bir doküman görevini taşımaktadır (Karaca, 2019, s. 25).

13 Aralık 2007’de imzalanan Lizbon (Reform) Antlaşması Birlik’e üye ülkelerdeki onay süreçlerinin neticesinde 1 Aralık 2009’da yürürlüğe geçmiştir. Lizbon Antlaşması’nda Birlik’in 7 kurumu bu şekilde sayılmıştır: Avrupa Parlamentosu (AP), Bakanlar Konseyi, AB Zirvesi, Avrupa Komisyonu, Avrupa Merkez Bankası (AMB), Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD), ve Sayıştay’dır (Erdemir, 2019, s. 13-14).

Lizbon Antlaşması ile yapılan önemli bazı değişiklikler şöyle özetlenebilir (Özler. 2009, s. 2);

- “Avrupa Topluluğu” ve “Topluluk” ifadeleri “Birlik” ifadesi ile değiştirilerek Avrupa Birliğine tüzel kişilik kazandırılmasıdır.
- Üye devletler tarafından oy birliği ile 2,5 senelik süre için bir Avrupa Birliği Konseyi Başkanı’nın atanmasının dışında, 6 aylık bir dönem başkanlığı sisteminin, üç devletin 18 aylık bir başkanlık grubu oluşturması ile değiştirmesidir.
- Avrupa Komisyonu üye sayısının 2009’dan itibaren üye ülke sayısının üçte ikisi kadar olmasının öngörülmesidir.
- Olağan yasama usulü şeklinde belirtilen ortak karar alma kuralının kapsamının genişletilmesiyle Avrupa Parlamentosu’nun rolünün sağlamlaştırılması ve AP’ye aynı zamanda Komisyonun başkanını seçme yetkisinin verilmesidir.
- Dış politikada etkinliğinin artırılması nedeniyle “Avrupa Birliği Dışışleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi” makamının oluşması ve Yüksek Temsilci’nin de AB Dışışleri Bakanlar Konseyine başkanlık etmesidir.
- Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi kararlarında da, 2014 yılından itibaren “çifte çoğunluk” koşulunun aranmasıdır. Bu çerçevede, Avrupa Birliği kararlarında üye devletlerin %55’in oyu ve Avrupa Birliğinin toplam nüfusunun %65 oranına sahip devletlerin oyunun gerekliliği şartı koşulmasıdır.
- Antlaşma imzalanmasından önce ki gün Strazburg’da kabulü yapılacak Avrupa Birliği Temel Haklar Şartının, belirli bazı üye ülkelerin (Polonya, Birleşik Krallık) dışarıda kaldığı halde, diğer üye ülkeler için hukuki bağlayıcılık kazanmasıdır.
- Güçlendirilmiş iş birliği (üye ülkelerin, Avrupa Birliği kapsamında, diğer üyeler dahil değilseler de gruplar şeklinde hareket edebilmeleri) ilkesi hayata

geçirilmiştir. Grup üyelerin diğer Avrupa Birliği üye ülkelerini davet etmeden nitelikli çoğunlukla kararını alabilmesi ve bu oluşan modelin dış politikaya ait bütün alanlarda uygulanabilir olmasıdır.

Lizbon Antlaşması ile Yapılan Düzenlemeler Doğrultusunda Brexit'in İncelenmesi

Avrupa Birliği Anayasası 50. Maddesi aşağıdaki gibi belirtilmiştir (Avrupa Birliği Genel Sekreterliği 2011, s. 30);

1. Her üye devlet, kendi anayasal kurallarına uygun olarak Birlik 'ten çekilmeye karar verebilir.

2. Çekilme kararı alan üye devlet, niyetini Avrupa Birliği Zirvesi'ne bildirir. Birlik, söz konusu devletle, Avrupa Birliği Zirvesi tarafından belirlenen yönlendirici ilkeler ışığında, bu devletin Birlik ile gelecekteki ilişkisinin çerçevesini dikkate alarak, çekilmeye ilişkin kuralları belirleyen bir anlaşmayı müzakere eder ve akdeder. Bu anlaşma, Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın 218. maddesinin 3. paragrafına uygun olarak müzakere edilir. Anlaşma, Birlik adına, Avrupa Parlamentosu'nun muvafakatini aldıktan sonra, nitelikli çoğunlukla hareket eden Konsey tarafından akdedilir.

3. Antlaşmaların ilgili üye devlete uygulanması, çekilme anlaşmasının yürürlüğe girdiği tarihte, bunun gerçekleşmemesi halinde, Avrupa Birliği Zirvesi oybirliğiyle ve ilgili üye devletle mutabık kalarak süreyi uzatmadığı takdirde, 2. paragrafta belirtilen bildirimden iki yıl sonra sona erer.

4. 2 ve 3. paragrafların amaçları doğrultusunda, çekilen üye devletin Avrupa Birliği Zirvesi'ndeki veya Konseydeki temsilcisi, Avrupa Birliği Zirvesi veya Konsey'de kendisini ilgilendiren görüşmelere ve kararlara katılamaz. Nitelikli çoğunluk, Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın 238. maddesinin 3. paragrafının (b) bendine göre belirlenir.

5. Birlikten çekilen bir devlet Birliğe yeniden katılmak isterse, talebi 49. maddede belirtilen usule tabi olur.

İlgili bu madde Birlikten çıkma sürecinin ana hatlarıyla ortaya çıkarmaktadır. Üye ülkeler bu hükme dayanarak Avrupa Birliği üyeliklerini bitirebilirler. Görüldüğü gibi üye devletler ile ayrı ayrı müzakereler yapma ya da her birinin tek tek onay alma gibi bir şart söz konusu değildir. Fakat çıkma anlaşmasının Parlamento ve Konsey'in

onayından geçeceği varsayılırsa, anlaşmanın ayrılan ülkenin aleyhine olmayacak biçimde anlaşabilmesi için, AB üyesi ülkelerle uzlaşılması gerekecektir (Topaloğlu, 2018, s. 348).

2.4. Avrupa Birliği Kurumsal Yapısı

Avrupa Birliği'nin Kurumsal Yapısından Bahsedilmiştir.

2.4.1. Avrupa Komisyonu

Avrupa Komisyonu en sade şekilde Birliğin “yürütme organı” ya da “icracı sekreteryası” olarak bilinir ve çalışmalarını Brüksel’de sürdürmektedir. Komiserlerden oluşmaktadır. Komiserler, AB’nin belirli politikalar etrafında Komisyonu düşen işleri yürütmekte görevlendirilmiştir. Bu komiserlerden vatandaşı olduğu devletten ve onun politikalarından bağımsız bir şekilde hareket etmekle yükümlüdür ve Komisyon başkanı, komiserlerin başlarında bulundukları genel müdürlükler içinden koordinasyonu sağlamakla görevlidir. Genişlemeden sorumlu Genel Müdürlüğün başında da bir komiser bulunmaktadır. Organizasyon şemasında aşağılara gidildikçe, bir genel müdür ve farklı birimleri oluşturan ve belirli aday ülkelerle yöneten masalar ve alt müdürler bulunmaktadır (Çapan ve Sarı, 2002, s.13). Avrupa Birliği’nin genişleme politikasında Komisyonun temel görevleri şunlardır (Çapan ve Sarı, 2002, s.13);

- Aday ülkelerin durumlarının değerlendirilmesi ve alakalı makamlara rapor edilmesi,
- Aday devlet ile ortaklık ve bazı iş birliği anlaşmaların imzalanması,
- Katılım müzakereleri süreci ve katılım öncesi yardımlardır.

Komisyon milli ülkelerdeki hükümetlere denk gelen bir kurumdur ve yürütme organı olarak Konseyin almış olduğu kararları uygulamaktadır. Avrupa Toplulukları Antlaşmaları’nda Komisyona geniş işlev ve görevler verilmiştir. Komisyon, Antlaşma kapsamında bulunan bütün konular hakkında önerilerde bulunur ve görüşlerini bildirmektedir. Avrupa Birliği ile üçüncü devletler arasındaki iş birliği ve ticaret antlaşmalarını müzakere etmeye yetkilidirler. Birliğin kanun yapma süreci, 3 kurum arasındaki etkin iş birliğine bağlıdır. Parlamento tavsiyede bulunur, Komisyon öneride bulunur ve Konsey bazen Parlamento ile beraber bazen de tek başına karar verir. Bundan dolayı, Komisyon önerisi olmadan Topluluk yasaları benimsenemez. AB Komisyonu siyasi yönden bağımsız bir kurumdur. AB Komisyonu beş yılda bir yapılan Parlamento seçimlerinin ardından altı ay içerisinde yenilenmektedir. Komisyonun

merkezi Brüksel'dedir, fakat Birliğin her devletinde temsilcilikleri ve diğer pek çok dış ülkede, Türkiye'de olduğu gibi, delegasyonu bulunmaktadır (Senemoğlu, 2011, s.77-78).

2.4.2. Avrupa Birliği Konseyi (Avrupa Zirvesi)

AB'nin diplomatik özelliği olan, en üst düzeydeki siyasi bir karar organıdır. 1974 yılında Topluluk üyesi ülkelerin hükümet ve devlet başkanlarının yapmış oldukları toplantılarla fiilen (de facto) başlamış olan "*Avrupa Zirvesi*" 9-10 Aralık 1974 yılında Paris Zirvesi'nde alınan kararla, 1975 yılından bu yana kadar "*Avrupa Konseyi*" (European Council)" adıyla yapılmaktadır (Tecer, 2007, s.26). Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği'nin önceliklerini ve genel siyasi yönünü tanımlamaktadır. AB'nin yasama kurumlarından biri olmadığı için AB yasalarını müzakere edemez veya kabul edememektedir. Bunun yerine, AB'nin politika gündemini, geleneksel olarak Avrupa toplantıları esnasında endişe edilecek konuları ve yapılması gerekenleri belirleyen "sonuçları" kabul ederek belirlemektedir. Avrupa Konseyi üyeleri, 27 AB üyesi olan ülkelerin hükümet ya da devlet başkanları, Avrupa Konseyi Başkanı ve Avrupa Komisyonu başkanıdır. Avrupa Konseyi, kararlarını çoğu zaman oybirliği ile alır. Ancak AB anlaşmalarında belirlenen bazı özel durumlarda oy birliği ya da nitelikli çoğunlukla karar verilmektedir. Bir oylama yapılırsa, ne Avrupa Konseyi Başkanı ne de Komisyon Başkanı katılamamaktadır. Konsey her 6 ayda en az iki defa toplanmaktadır. Genellikle "AB zirveleri" olarak anılan toplantıları Brüksel'deki Europa binasında yapılmaktadır. Toplantılara Avrupa Konseyi Başkanı başkanlık etmektedir. Başkan, gerektiğinde olağanüstü Avrupa Konseyi toplantıları da düzenlenebilmektedir (www.consilium.europa.eu/en/european-council/, 2021).

2.4.3. Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi

Avrupa Birliği Konseyi, gündemin konusuna göre üye ülkeleri bağlayıcı karar almaya yetkili bakanların toplanmasıyla oluşur. Genelde Birliğin "yasama organı" niteliğinde görülse de Amsterdam ve Maastricht Antlaşmaları ile yapılan değişiklikler neticesinde bu yetkisini önemli ölçüde Avrupa Parlamentosu'yla paylaşmak durumunda kalmıştır. Avrupa Birliği ile aday devlet arasında oluşan ortaklık ilişkisinin hukuki temelini kuran ortaklık anlaşmalarının yürürlüğe geçebilmesi için, Komisyon'un üzerine konseyin onaylanması, yeterli değilse de gereklidir. Avrupa Birliği başkanlığı müzakereler de üye devletleri temsil eder, onlar için müzakereleri organize edilip yürütmektedir. Avrupa Birliği Antlaşması'nın 49. Maddesine göre Konsey'in olumlu

oyu aday ülke ile imzalanan katılım anlaşmasının yürürlüğe girebilmesi için gereklidir (Çapan ve Sarı, 2002, s. 17-19).

Konseyin, görev ve yetkileri şunlardır (Tecer, 2007, s. 32);

- AB Komisyonu tarafından hazırlanan yasa tasarıları pek çok konuda Avrupa Parlamentosu ile beraber inceleyerek, yasalaştırmak; Parlamento'nun değişiklik önerilerini karara bağlamaktır.
- Üye ülkelerin politikaları arasında eşgüdümü sağlamaktır.
- Birlik bütçesini Parlamento ile beraber onaylamaktır.
- AB adına diğer ülkeler ya da uluslararası kuruluşlar ile Antlaşmalar imzalamaktır.
- Üye ülkelerin polis örgütleri ve mahkemeleri arasında, Polisiye Önlemler ve Suçla Mücadele konularına ilişkin olarak iş birliği yapmasını sağlamaktır.
- Avrupa Zirveleri'nde belirlenmiş olan genel hedefler ve ilkeler çerçevesinde, Birliğin Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikasını oluşturmaktır.

2.4.4. Avrupa Parlamentosu

Avrupa vatandaşlarının demokratik şekilde temsil edilen asli yapısal bir kurum niteliğindedir. Parlamento, birlik için demokratik denetimi gerçekleştirir, karar alma süreçlerine farklı biçimlerde katılmaktadır. Üyeleri AB üyesi ülkelerin vatandaşları tarafından beş senede bir yapılan doğrudan genel bir seçimle belirlenmektedir. Seçilen üyeler, mensup oldukları siyasi görüşe göre Parlamento içinde gruplar oluşturmaktadırlar. Parlamento, üyeleri 1979'dan beri tek dereceli ve doğrudan seçimlerle belirlenmektedir. Avrupa Parlamentosu'nun kökeni, AKÇT'yi kuran Paris Antlaşması'nda yer alan Avrupa Parlamenter Meclisidir. Avrupa Parlamenter Meclisi, Topluluğa üye ülkelerin halklarının temsilcilerinden oluşmaktadır. Aynı sistem AET'yi kuran Roma Antlaşması'nda da benimsenmiştir. Ülkelerin Ulusal Parlamento'larıyla benzer yetkileri barındıran Avrupa Parlamentosu, AB vatandaşlarının demokratik siyasi iradesini de temsil etmektedir. 1979'dan beri tek dereceli genel seçim ile beş sene için iş başına geçen Avrupa Parlamentosunun sorumlulukları, Komisyonca yapılan mevzuat önerisini, Konsey ile beraber hareket ederek (danışma yöntemi, ortak karar yönetimi, iş birliği yöntemi, Parlamentonun uygunluk görüşü) yasallaştırmaktır. Bunun yanında, her yılın Aralık ayında AB bütçesi onaylanır. Avrupa Parlamentosu'nun klasik demokrasilerdeki Parlamentolardan bir farkı da, yasa çıkarma yetkisinin bulunmamasıdır. Parlamentonun yetkileri Maastricht Antlaşması ile artırılmış olmakla

beraber, faaliyetleri temel olacak şekilde siyasi kontrol ve danışma organı sınırları içinde kalmaktır. Parlamento bu çerçevede, “uygun görüş” ya da “danışma görüşü” bildirmektedir. Avrupa Parlamentosu ulusal temsil esasına dayanmamaktadır. Bütün siyasi eğilimler, doğrudan doğruya seçilen üyelerince, ulusal parlamentolardan bağımsız olarak temsil edilmektedir. Üye ülke başına düşen Parlamenter sayısı en önemli konulardan biridir. Bu dağılım çerçevesinde, üye ülkelerin nüfuslarıyla sandalye sayısı arasındaki oran yanında Avrupa Parlamentosu’ndaki milletvekili sayısının belirli bir sayıyla sınırlandırılması önem kazanmaktadır (Senemoğlu, 2011, s. 63-64).

Avrupa Parlamentosu’nun en önemli görevlerinden biri de 49. Madde içerisinde belirtmektedir; *“6. maddenin 1. paragrafında belirtilmiş olan ilkelere uyan her Avrupalı devlet Birliği üye olmayı talep edebilir. Devlet başvurusunu Konsey’e yöneltir. Konsey’de Komisyon’un görüşünü ve Avrupa Parlamentosu’nun, üyelerinin salt çoğunluğu ile verilmiş olumlu oyunu aldıktan sonra, oy birliği ile karar verir”* (Çapan ve Sarı, 2002, s. 20).

2019 seçimlerinin ardından 31 Ocak 2020 de İngiltere’nin AB’de den ayrılması Avrupa Parlamentosu’nun yapısını değiştirmiştir. Avrupa Parlamentosu 751 olan parlamenter sayısı 1 Şubat 2020 tarihinden itibaren 705’e düşmüştür. İngiltere’nin 73 sandalyesinden 27’si Fransa (+5), İrlanda (+2), İtalya (+3), İspanya (+5), Avusturya (+1), Romanya (+1), Hollanda (+3), İsveç (+1), Polonya (+1), Danimarka (+1), Slovakya (+1), Hırvatistan (+1), Finlandiya (+1) ve Estonya (+1)’ya dağıtılmıştır. Geriye kalan 46 sandalyenin ise gelecekteki oluşacak potansiyel genişlemeler için yedekte tutulması kararı verilmiştir (Toygün, 2021, s. 161-162).

2.4.5. Avrupa Adalet Divanı

Avrupa Adalet Divanı, AB’nin en yüksek yargı organı olarak, Lüksemburg’da 7 Ekim 1958 yılında faaliyete başlamıştır. AKÇT Antlaşmasıyla kurulmuş olup Roma Antlaşması ile de tek bir Adalet Divanı inşa edilmiştir. Temel amacı AB bünyesinde oluşan hukuki meseleleri çözüme kavuşturmadır (Acar, 2006, s. 60). Topluluğun “anayasa mahkemesi” olarak nitelendirilen Roma Antlaşması’nın yorumlamasında ve uygulamasında hukuk normlarına uyulmasıyla görevlidir. Avrupa Adalet Divanı; bir devletin, Komisyon’un bir kişinin veya bir firmanın şikâyet etmesi üzerine, münferit bir halde Avrupa Topluluğu hukukuna bir terslik yapıp yapılmadığı hususunda karar vermektedir. Böylelikle Avrupa Adalet Divanı’nın Topluluktaki hukukun geliştirilip korunmasındaki rolü de bulunmaktadır. Avrupa Adalet Divanı’nın vermiş olduğu

kararlar ulusal mahkemeler adına da bağlayıcıdır (Canbolat, 2002, s. 158-159). Adalet Divanı, toplamda 27 hâkim ve de 8 kanun sözcüsünden oluşmuştur. Kanun sözcüleri ve hâkimler, tekrardan seçilebilmek üzere 6 yıllığına Üye Ülkelerin hükümetleri tarafından mutabakatla atanmaktadırlar. Seçilecek olanlar kendi ülkelerindeki en yüksek yargı mercilerine atanabilecek yeterlilik ve niteliğe sahip olan, bağımsızlıklarından asla şüphe duyulmayacak kişilerdir (www.anayasa.gov.tr/yayinlar/insan-haklari-bilgi-bankasi/Avrupa-birligi-adalet-divani/, 2021).

2.4.6. Avrupa Sayıştay'ı

Merkezi Lüksemburg'da bulunan Sayıştay, 22 Temmuz 1975'de Brüksel Antlaşmasıyla kurulmuş, görevlerini yerine getirmeye Ekim 1977'de başlamıştır. Sayıştay'da her üye ülkenin bir üyesi bulunmakta Sayıştay Başkanı da üyeler tarafından seçilmektedir. Başkanlık süresi üç yıllıktır bu dönem sonunda da ikinci üç yıllık süre için Başkan tekrardan seçilebilmektedir. Sayıştay'ın asıl görevi, Birliğin harcama ve gelirlerinin, mevzuata uygun şekilde yapılıp yapılmadığının denetlenmesidir (Senemoğlu, 2011, s. 89). Avrupa Birliği bütçesinin denetimi ve uygulaması hususunda Bakanlar Konseyi'ne ve Parlamento'ya yardımcı olacak olan Sayıştay, kendiliğinden ya da talep üstüne görüş bildirebilmektedir (Canbolat, 2002, s. 162). Avrupa Sayıştay'ı her üye ülkeden birer tane üye olmakla beraber 27 üyeden oluşmuştur. Üyeler Konsey tarafından Parlamente'ye danışılıp, 6 yıllık süre için atanmaktadırlar. Bu üyeler, kendi ülkelerin denetim kurumlarında çalışan ya da çalışmış bu görev de için özel yeteneğe sahip kişilerin arasında seçilmektedir. Sayıştay üyelerinin bağımsız ve tarafsız olmaları gerekmektedir (Avrupa Sayıştay'ı – AB Başkanlığı, www.ab.gov.tr, 2021).

2.4.7. Avrupa Merkez Bankası

Avrupa Merkez Bankası (AMB), Haziran 1998 yılında faaliyete başlamıştır. Yeni bir para birimi olan Euro, 1 Ocak 1999 yılında bankacılık işlemlerinde kullanılmaya başlanılmış ve 1 Ocak 2002 yılında tedavüle başlamıştır. Euro'yu kullanmayı kabul eden devletler Euro bölgesi ve Euro sistemini meydana getirmektedir. Avrupa Merkez Bankaları Sistemini, bütün AB üye ülkeleri oluşturmaktadır. AMB, AB'nin para politikalarını yürütür ve oluşturur, döviz operasyonlarını yönlendirip ödemeler sisteminin düzgün bir şekilde çalışmasını sağlamaktadır. AMB'nin merkezi Frankfurt'ta bulunmaktadır ve banka ayrıca, üye devletlerden 12 tanesinin kabul edip Euro'yu ihraç edilip korumaktadır. Üye devletlerde faiz oranını belirlemekte ve fiyat istikrarı sağlamaktadır. Tam bağımsız çalışır; üye devletler hiçbir biçimde müdahale yapılamaz

ve etkileyemezlerdir. Avrupa Merkez Bankası, AB üye devletleri hükümetleri ile merkez bankalarıyla yakın bir iş birliği içinde çalışmaktadır (Senemoğlu, 2011, s.95). Birlik içinde enflasyonla mücadele etmek en başta gelen hedefidir. Bu hedefini Alman Merkez Bankası'ndan devraldığı söylenilebilmektedir (Seyidoğlu, 2017, s.279). Euro 1 Ocak 2012'de resmi şekilde tedavüle girip on iki devlette kullanılmaya başlanmıştır. AB'de Euro'yu çoğunlukla Avrupa'nın batı kesimi kullanmaktadır.

- **Euro Para Birimini Kullanan AB Üyeleri;**

Avusturya, Belçika, Almanya, Finlandiya, Fransa, Hollanda, Estonya, İspanya, İtalya, İrlanda, Litvanya, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Lüksemburg, Letonya, Portekiz, Slovakya, Slovenya, Yunanistan.

- **Euro Para Birimini Kullanmayan AB üyeleri;**

Çek Cumhuriyeti, Bulgaristan, İsveç, Hırvatistan, Macaristan, Romanya, Polonya.

- **Euro'ya Geçmeyeceğini Belirten AB Üyeleri;**

Danimarka, İngiltere.

- **AB Üyesi Olmamasına Rağmen Euro Kullanan Ülkeler;**

Andora, Vatikan, Monako, San Marino, (yapılan anlaşmalar kapsamında resmi olarak); Kosova ve Karadağ (gayri resmi olarak).

Danimarka ve İngiltere Maastricht Anlaşması'nda bulunan ayrıcalıktan dolayı ve yapılacak herhangi bir referandumda halk evet demezse Euro'ya geçmeyeceklerdir. İsveç ise şartları sağladığı zaman geçmek mecburiyetinde olmasına rağmen 2003 yılında yapılmış olan halk oylaması sonucunda hayır çıkmıştır. Diğerleri Danimarka ve İngiltere dışındakiler şartları sağladığında Euro'ya geçmek zorundadır (Çelik, Usta ve Şen, 2017, s.104).

2.5. Avrupa Birliği Genişleme Süreci

1950'li yıllarda altı kurucu üye ülkeler ile serüvenine başlamış olan entegrasyon hareketi, kurucu antlaşmalarda bulunan “her Avrupalı devletin topluluğa tam üye olmayı isteyebileceği” veya “her Avrupa devleti (Avrupa da toprakları bulunan) Avrupa Topluluğu'na üyelik için başvurabilir” biçiminde yönlendirilmiştir. Günümüze dek farklı bazı tarihlerde olmak üzere altı genişleme süreci geçirmiş ve bu sayıyı 28 üye devlete ulaştırmıştır. Bu ülkelerden 12'si AB öncesinde tam üye iken 16'sı da AB sonrası da tam üyedir. Birliğin sağladığı sosyal, siyasi ve ekonomik birçok faydadan ötürü yakın zamanda bu sayının çoğalacağı da aşîkârdır (Ağır, 2010, s. 36). Fakat bu üye

sayısı 2016 yılında Birleşik Krallık'ın yapmış olduğu referandum sonucu ile 28 olan üyesi 27'ye inmiştir.

2.5.1. Avrupa Birliği Üyelik İçin Koşullar

Lizbon Antlaşması'nın 2. maddesinde belirtilen değerlere saygılı olan ve bu değerleri desteklemeyi kabul eden her Avrupa ülkesi, Birliğe üye olabilmek için başvuruda bulunabilmektedir. Bu başvuru da önce Avrupa Parlamentosu'na ve de ulusal parlamentolara bildirilmektedir. Başvuruda bulunulan ülke, başvurusunu da Komisyon'a danıştıktan sonra üye tam sayısının vereceği çoğunluk kararı ile Avrupa Parlamentosu'nun tasdikinin alınmasından sonra oy birliği ile hareket eden Konsey'e yapılmaktadır. Avrupa Birliği Zirvesi tarafından karara bağlanıp yeterlilik kriterleri dikkate alınmaktadır. Katılım koşulları ve bu katılımın Birliğin üstünde olan Antlaşmalar' da yapılmasını gereken uyarlamalar, üye ülkelerle başvuran ülke arasında yapılan bir anlaşmayla belirlenmiştir. Bu anlaşma, kendi anayasasına ve kurallarına uygun olacak şekilde onaylamak üzere bütün anlaşma devletlere sunulmaktadır (Avrupa Birliği Antlaşması. m.49, 2011, s.29).

Katılım Ortaklığı Belgesi ve İlerleme Raporu'nda bulunan Avrupa Birliği'ne aday devletlerin başvurusunda üyelik şartlarını sağlamak için yapılması gereken çalışmalardan bahsedilecek olunursa: Katılım Kriterleri, bir devletin üyeliğinin oluşmasında ana kilit noktasındaki kriterlerdir. Bu kriterler üç başlık altında değerlendirilmiştir. Siyasi kriterler; istikrarlı bir demokrasi, hukuk devleti modeli ile hukukun üstünlüğü, azınlık haklarına ve insan haklarına saygılı olunmasını kapsamaktadır. Ekonomik kriterlerde; fonksiyonel ve etkin bir piyasa ekonomisinin, piyasa güçleri ile rekabet edebilme kapasitesidir. En son olarak da, Topluluk üyesinin müktesebatına uyum kriteri; ekonomik ve siyasi birlik amaçlarını onaylamak ve AB'nin yasa ve kararlarına uyumu sağlamaktır. Bir ülkenin üye olabilmek için başvuru yapıldıktan sonraki süreçlerde; ilk olarak Avrupa Konseyi tarafından yapılmış olan başvurunun kabul edilebilirliği olup olmadığı değerlendirilmektedir. Avrupa Konseyi'nin başvuru isteğini uygun bulması durumunda Komisyon başvuran ülkenin başvurusuyla ilgili resmi görüş yayınlamaktadır. Bu yayınlanmış olan görüş, başvuru yapan ülkenin ekonomik ve siyasi durumunun analizi ile ilgili görüşmelerin yakın ya da uzak bir tarih içinde başlamasına bir tavsiye niteliğindedir. Ağırlıklı olarak müzakerelerin ertelenmesi tavsiye edilmiş olan bu resmi görüşlerde başvurusu bulunmuş olan ülkeye AB için Katılım Ortaklığı Raporu'nda bulunan Katılım Kriterleri

doğrultusunda devletin üyelik gerekliliklerine ait hazırlık planı tavsiyesi sunulmaktadır. Bu raporda resmi görüş ile üyelik için görüşmelerin hemen başlanması adına karar verilir ise, belirli bir tarih verilmektedir. Peşinden uzmanların bir araya gelerek oluşturdukları çalışma grupları ile Komisyon tarafından düzenlenmiş olan toplantılarda ayrıntılı görüşmeler yapılmaktadır. Çalışma grupları da kendi içlerinde anlaşmaya ulaştığında kabul onayının verilmesi için Dışişleri Bakanlarına başvurulmaktadır. Bakanların da onay vermesinden sonra resmi onay alınabilmesi için Avrupa Konseyi'ne gönderilmektedir. Konseyin onay vermesinin ardından anlaşma hazırlanıp taraflar arasında imzalanmaktadır. Avrupa Birliği yanlısı olarak anlaşmayı Parlamento imzalamaktadır. Ülke tarafında ise ülkenin anayasal şartlarının uygun olarak ya ulusal parlamento tarafından ya da halk oylamasına yapılması onaylanmaktadır (Alıbaylı, 2019, s.26-27).

2.5.2. Kurucu Ülkeler

Roma Antlaşması'nın 1958'de yürürlüğe geçmesinden sonra gerek Avrupa Toplulukları'nın temellerini atması açısından (Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu-AKÇT, Avrupa Ekonomik Topluluğu- AET, Avrupa Atom Topluluğu- EURATOM) gerekse de Roma Antlaşması'nda yer veren politikaların uygulanması bakımından başarılı bir süreç başlamıştır. Kurucu olan üye ülkeler (Almanya, İtalya, Fransa, Hollanda, Lüksemburg ve Belçika) aralarındaki Gümrük Birliğinin, Roma Antlaşması'nda düşünülen tarihten 1,5 yıl kadar önce, 1 Temmuz 1968 yılında tamamlanmıştır. Enerji ve ulaştırma alanlarındaki aksamalarına rağmen Avrupa Ekonomik Topluluğu, “geçiş dönemi “ ismi ile anılan ilk uygulama döneminin bitiminde 31 Aralık 1969'da Antlaşmayla belirlenen amaçlarının birçoğuna ulaşmayı bilmiştir (www.ikv.org.tr. 2021).

2.5.3. Birinci Genişleme (İngiltere, Danimarka, İrlanda– 1973)

Danimarka, İngiltere ve İrlanda 1961 senesinde üyelik için Avrupa Birliğine başvurmuştur. Fransa'nın dışında ki diğer devletler, İngiltere'nin üyeliği için olumlu bakmışlardır. Fakat o dönemin Fransa Cumhurbaşkanı olan Charles De Gaulle, İngiltere'nin Kıta Avrupası'ndan epeyce farklı oluşu, iktisadi sıkıntılar çektiği, Amerika Birleşik Devletleri'ne diplomatik ve askeri yönden bağımlı olduğunu, bu nedenle Birliğin gelişiminde engel yaratacağı gibi sebeplerle bu üyeliğe karşı çıkmıştır. İngiltere 1967'de tekrardan başvuruda bulunmuş ve bu başvurusu yine aynı sebeplerle kabul edilmemiştir. Genişleme süreci de ancak 1969'da De Gaulle'ün Cumhurbaşkanlık

görevinden istifa etmesinden sonra başlamıştır. İngiltere, Danimarka ve İrlanda 1 Ocak 1973 yılında AB'ye üye olabilmışlerdir (ab.İbb.istanbul. 2021). Birinci genişleme süreci ile ortaya bazı sorunlar çıkmıştır. İlk genişleme üstünde tesiri olan genişlemelerden biri de, 1970 yıllarda ortaya çıkan petrol ve dolar şokları olmuştur. Özellikle petrol şoklarıyla beraber, üye devletlerin korumacı politikalar izlemeleri birbirleriyle oluşan ticaretin azalmasına sebep olmuştur. Bu genişleme ile beraber topluluğun karar almadaki organlarının işleyişi yavaşlamıştır; birçok kararın da oy birliği ilkesiyle alınabilmesi daha önceden kararlaştırdığı için 9 üyeli bir toplulukta çeşitli bazı karar almalar ertelenmiş ya da gecikmiştir. Bunun dışında Avrupa Ekonomik Topluluğunun bütçesinin 1970'li senelerde ortak tarım politikasını finanse etmek maksadıyla düzenlemiş olması, tarım sektörü ekonomide payı daya yüksek olan devletlerin bütçeden daha çok miktarda pay almalarına neden olmuştur. İngiltere'nin tarım ekonomisindeki payı daha düşük olması da bütçeye ortak gümrük tarifeleri sebebiyle önemli katkılar sağlamasına rağmen bütçeden daha az miktarda pay alan ülke konumuna düşmüştür. Bu sebeple İngiltere'nin Topluluğun bütçe yapısına eleştiriler getirmesiyle tartışmalara ve ciddi sorunlara neden olmuştur. Bununla birlikte İngiltere AET'nin içindeki Federal yönelimlere karşı, ulusal egemenliği tercih etmiştir. Bu gibi sorunlar birinci genişleme dönemi AET için zorlu bir süreç olmuştur (Aydemir, 2013, s.4-5).

2.5.4. İkinci Genişleme(Yunanistan – 1981)

Yunanistan Toplulukla 1962'de bir Ortaklık Sözleşmesi imzalamış, fakat ülkede ortaya çıkan askeri darbe ve ardından askeri rejim nedeniyle ilişkiler anca 1974'de Yunanistan'ın geçişiyle birlikte canlanmıştır (Düzgit, 2013, s.67). 1974 yılında Albaylar Cuntası'nın yönetimden düşmesiyle beraber Yunanistan'daki bu süreç 1975'e dek sürmüştür. 12 Haziran 1975'de tam üyelik başvurusunu yapan Yunanistan'ın tam üyeliğine karşı Avrupa Komisyonu onun için olumsuz görüş bildirmiştir. Ancak Fransalı olan Valery Giscard d'Estaing tarafından Avrupa Ekonomi Topluluğu üyeliği desteklenmiştir (Aydemir, 2013, s.5). Avrupa Komisyonu'nun Yunanistan için ekonomik yönden hazır olmadığını gösteren ve üyeliğine karşı olan raporuna rağmen üye ülkeler 1976'da Yunanistan'la müzakereleri başlamış ve Yunanistan 1981'de tam üye olabilmıştır. Bu sonuç, üyeliğin Yunanistan demokrasisini güçlendireceğini ve ülkenin Batı ittifakıyla olan bağlılığını sağlamlaştırılacağını varsayarak alınmıştır (Düzgit, 2013, s.67).

Yunanistan'ın yüz ölçümü bakımından hem küçük hem de nüfusu az bir ülke olması, ekonominin zayıf olması, birliğe kabulü ekonomik sorunlar çıkarmasa da siyasi sorunlar ağır basmaktadır. Türkiye'nin 1987'de AB'ye tam üyelik başvurusunda Birlik üyesi olan Yunanistan'ın devamlı siyasi sorunlar yaşatan bir devlet olmasını tetiklemiştir. Başka bir deyişle Yunanistan, Türkiye'nin AB ile olan ortaklık ilişkilerinin gelişimine devamlı engeller çıkarmış Türkiye söz konusu olunca da Avrupa Birliği'nin genişleme sürecini de veto edeceğini devamlı olarak dile getirmiştir (Aydemir, 2013, s.5).

2.5.5. Üçüncü Genişleme (İspanya- Portekiz -1986)

Portekiz ve İspanya 1960'ların başından bu yana Topluluk üyesi olabilme isteklerini belirtmişlerse de bu devletlerde diktatörlük sisteminin egemenliğinde oluşu Topluluğun bu isteklere olumsuz bakmasına neden olmuştur. 1974'de Portekiz de Caetano rejiminin devrilmesiyle 1975 yılında İspanyol lider olan General Franco'nun hayatını kaybetmesiyle beraber her iki devletle müzakereler tekrar başlamıştır. Güney Avrupa'daki siyasi düzenin sağlanması önceliği ile hareket eden üye ülkelerin gayretleriyle Portekiz ve İspanya 1 Ocak 1986'da AB'nin tam üyesi olmuştur (Düzgıt, 2013, s.67-68).

Yunanistan, Portekiz ve İspanya'nın belirtilen ortak özellikleri ve entegrasyona üye olmaları halinde oluşabilecek sorunların benzerlik göstermesi nedeniyle literatürdeki bu 3 ülkeyi saran genişleme sürecinden "Akdeniz Genişlemesi" ya da "güneye genişleme" olarak da belirtilmekte, buna karşılık AB'li resmi kaynaklarda Yunanistan ikinci, İspanya ve Portekiz de üçüncü genişleme dalgası çerçevesinde değerlendirilmiştir (Karaca, 2019, s.31-32).

Portekiz ve İspanya'nın tam üyelikleri ile birlikte AET'nin Yunanistan'dan sonra ikinci defa güneye doğru genişlemesi, çeşitli tepkilere neden olmuştur. Buna göre, gelişmişliği az olan ülkelerin topluluğa tam üyeliği, AET'nin ekonomik birlik olma yolundaki ilerlemesi zorlaşacaktır. Bu iki devlette ki tarım sektörünün ekonomideki paylarının yüksek olması, ortak tarım politikasına uyumlarında sorunlara yol açabilecektir. Güneye doğru genişlemeler neticesinde oluşan sorunlara paralel şekilde 1970'li yıllardaki petrol krizinin etkisiyle, AET'nin yeni üye alması sürecini 1995 yılına dek durdurmuştur. Diğer yandan genişlemeye taraf olanlar da, AET'nin güneye doğru büyümesinin Avrupa'da demokrasi ve barışın güçlenmesine katkı sağlayacağını belirtmişlerdir (Ağır, 2010, s.39).

2.5.6. Dördüncü Genişleme (Avusturya, Finlandiya, İsveç -1995)

1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla beraber iki Almanya birleşip bir araya gelmiştir. SSCB'nin dağılmasıyla Orta ve Doğu Avrupa devletleri demokratikleşme dönemine girmiştir. 1 Kasım 1993 tarihinde ABA imzalanmış olup topluluk da birlik kimliğine bürünmüştür. Tek pazarın oluşmasıyla beraber üye ülkeler arasında sermayenin, malların, insanların ve hizmetlerin serbest dolaşımı sağlanmıştır (Doğan, 2017, s.60).

AB'deki dördüncü genişleme olan Soğuk Savaş sonrasında oluşan gelişmelerle yakından alakadardır. Savaş esnasında tarafsızlık politikası sürdüren Finlandiya, İsveç ve Avusturya, Soğuk Savaş son bulduğunda AB'ye katılmaya karar vermişlerdir. AB'nin ortak para birimi olan “Avro”ya geçmeye çalışıldığı ve genişlemenin Avrupa Birliği'nin gelişmesinde önemli bir vasıta olarak bakıldığı bir süreçte zaten “Avrupalı” olarak addedilen bu devletlerin başvurusu olumlu yönde karşılanmıştır. Finlandiya, İsveç ve Avusturya 1 Ocak 1995 tarihinde sessizce AB üyesi olmuşlardır (www.ab.gov.tr.2021).

2.5.7. Beşinci Genişleme (Polonya, Macaristan, Slovakya, Letonya, Slovenya, Litvanya, Malta, Estonya, Çek Cumhuriyeti, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi – 2004) (Bulgaristan, Romanya– 2007)

Soğuk Savaşın son bulması Avrupa kıtası yönünden gerçek bir dönüm noktası olmuştur. Yarım yüzyıllık bölünmüşlüğü son bulması bütün Avrupa'da coşkuyla kutlanmıştır. 1998 yılında Macaristan, Slovenya, GKRY, Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Estonya ile 2000 yılında ise Letonya, Bulgaristan, Litvanya, Slovakya Malta ve Romanya ile müzakereler başlamıştır. Romanya ve Bulgaristan dışındaki diğer devletlerin 1 Mayıs 2004 tarihinde AB katılımıyla sonuçlanmıştır (ab.ibb.istanbul/eski/avrupa-birliginin-genislemesi/.2021). “Estonya, GKRY, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Malta, Slovenya ve Slovakya'nın Avrupa Birliğine Katılmasına dair Antlaşma” 16 Nisan 2003'de imzalanmıştır. Bu devletler, Antlaşmanın yürürlüğe geçtiği gün 1 Mayıs 2004'de Avrupa Birliği'ne üye olmuştur. Bununla beraber AB'ye aday devletlerden Romanya ve Bulgaristan'ın Katılım Antlaşması da 25 Nisan 2005'de imzalanmıştır (Kavalalı, 2006, s.5). Bulgaristan ve Romanya ise yolsuzluk ile mücadele hususundaki eksikliklerini tamamlayarak 1 Ocak 2007 tarihinde Birliğe üye olmuşlardır. Bununla beraber Avrupa

Birliği'nin üye sayısı da 27'ye ulaşmıştır (ab.ibb.istanbul/eski/avrupa-birliginin-genislemesi/.2021).

2.5.8. Altıncı Genişleme (Hırvatistan – 2013)

2003'de adaylık için başvuruda bulunan Hırvatistan, 3 Ekim 2005'de Türkiye ile beraber katılım müzakerelerine başlamıştır. Slovenya'nın farklı fasıllara yönelik kaldırmasından sonra bütün fasılları açıp kapatmış olan Hırvatistan 9 Aralık 2011 tarihinde Katılım Antlaşması'nı imzalayabilmiştir. Hırvatistan'ın 2013 yılında üye oluşuyla, Avrupa Birliği 28 üyeli bir birlik şekline gelmiştir. Bununla beraber Birleşik Krallık'ın da 31 Ocak 2020'de üyelikten resmen ayrılmasıyla AB bugünkü hali, 27 üyeli bir birlik haline gelmiştir (www.ab.gov.tr, 2021).

2.5.9. Aday Ülkeler

Katılım müzakereleri, aday ülkenin AB Müktesebatını ne kadarlık bir zamanda kendi iç hukukuna aktarabilmiş, yürürlüğe geçeceğinin ve etkili bir biçimde uygulayacağını belirlendiği bir süreç olmuştur. AB Müktesebatı ise, Avrupa Birliği Hukuk sistemine verilmiş olan addır. Yaklaşık olarak 120 bin sayfadan meydana gelmektedir. AB'yi kuran ve daha sonraki değişikliğe uğrayan antlaşmaları, aday devletlerin, AB'ye katılırken imzalamış oldukları katılım antlaşmalarını, Komisyon, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı, Konsey gibi Topluluk organlarının çıkardıkları bütün mevzuatını ifade etmektedir (Akdemir ve Genç, 2011, s. 45-46).

Avrupa Birliği ile alakalı terminolojide kullanılan “aday ülke” ile “potansiyel aday ülke” kavramları birbirine karıştırılmamalıdır. Günümüzde de AB'ye aday ülke konumunu kazanmış beş ülke yer almaktadır. Aday ülkelerden biri de Türkiye, 2005'den beri üyelik müzakereleri devam ettirmektedir. AB daha önceden hiçbir zaman aday ülke ile bu denli uzun adaylık müzakereleri yapılmamıştır. AB'ye adaylık konumunu kazanmış bir diğer ülkeler de Karadağ, Makedonya, Arnavutluk ve Sırbistan'dır. Makedonya 2005'de, Karadağ 2010'da, Sırbistan 2012'de, Arnavutluk ise 2014'de üyelik statüsü kazanmış ülkelerdir. Üyelik statüsüne sahip olabilmek aynı zamanda adaylık görüşmelerinin başladığı manasına da gelmektedir. AB 2019 yılının Aralık ayı itibari ile üyelik görüşmelerini Sırbistan, Karadağ ve Türkiye ile sürdürmektedir (Soytürk, 2020, s. 318).

2.5.10. Potansiyel Aday Olan Ülkeler

Birliğe üye olabilme açısından irade beyanı veren ancak üyelik döneminin temel koşullarından biri olan Kopenhag Kriterleri'ni yerine getiriminde başarılı olamayan ülkeler vardır (Özer ve Ultan, 2021, s.41). Bunlar potansiyel aday ülke olma statüsündeki ülkelerdir. Bunların Kosova ve Bosna Hersek olduğu, AB'nin yaptığı resmî açıklamalarından anlaşılabilmektedir. Kosova'nın hali diğer ülkelere oranla biraz daha değişkenlik göstermektedir. AB üyesi 27 ülkenin yalnız 23'ü Kosova'nın bağımsız oluşunu tanıırken, Yunanistan, İspanya, Güney Kıbrıs Yönetimi, Slovakya ve Romanya ise Kosova'nın bağımsızlığını halen de tanımamaktadır (Soytürk, 2020, s. 318).

3. BİRLEŞİK KRALLIK'IN BİRLİĞE GİRİŞİ VE BREXİT SÜRECİ

Bu bölümde Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'ne girişi ve neden çıkmak istediği ve brexit denilen sürecin nasıl başladığı üzerinde durulmuştur.

3.1. Birleşik Krallık

Birleşik Krallık yönetim biçimi anayasal monarşidir. Birleşik Krallık (Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı ve Büyük Britanya); İngiltere, Galler, Kuzey İrlanda ve İskoçya olarak 4 kurucu ülkenin bir araya gelmesiyle bir devlet olmuştur. Büyük Britanya (Great Britain) terim yalnız Galler, İskoçya ve İngiltere'yi kapsamaktadır. Anayasa metni, anayasa adı altında düzenlenmiş olan tek bir anayasa metninden oluşmamaktadır. Onun yerine ülke, anayasanın gücündeki yazılı olan mevzuat, yıllar itibariyle oluşmuş olan örf ve adet hukuku, içtihatlar ile uluslararası sözleşme egemenliğine dayalı şekilde yönetilmektedir (www.sto.org.tr/ulke/Birlesik_Krallik_Ulke_Profili, 2021).

Birleşik Krallık, Britanya İmparatorluğu dönemi içinde kapladığı çok geniş coğrafya sebebiyle “üstünde güneş batmayan imparatorluk” şeklinde anılmıştır(Damar, 2021, s.10). Kraliçe II. Elizabeth'in 8 Eylül 2022 yılında vefat etmesi ile Devlet Başkanlığı görevi Kral III. Charles hükümlanlığına verilmiştir(www.mfa.gov.tr/ingiltere-siyasi-gorunumu, 2023). Boris Johnson istifası ile yerine 25 Ekim 2022 tarihinde Rishi Sunak Başkanlık görevine başlamıştır(tr.m.wikipedia.org, 2023). Bu doğrultuda Birleşik Krallık söylemi sadece İngiltere'yi değil de İskoçya, Kuzey İrlanda ve Galler'in daha olduğu 4 ülkenin siyasi yapısından bahsedilmektedir (Damar, 2021, s.10).

Birleşik Krallık (Kuzey İrlanda ve Büyük Britanya) başkenti Londra, nüfusu 66.430.000, para birimi İngiliz Sterlini (Pound), GSYİH 2,716 trilyon Dolardır. Resmi dili İngilizcedir. Bölgesel olarak da Galce, İrlandaca ve İskoçya'nın farklı lehçeleriyle Kernevek dili de konuşulmaktadır (www.mfa.gov.tr/ingiltere-kunyesi.tr.mfa, 2022).

3.2. Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'ne Bakışı ve Giriş Süreci

Son yüzyıl içinde zamanla büyüyen ve gelişen hatta bir dönemin üstünde güneş batmayan imparatorluk şeklinde tanımlanan krallık, son iki dünya savaşından da galibiyet ile ayrılmıştır. Birleşik Krallık, İkinci Dünya Muharebesinden sonra dünya siyasetini düzenleyebilecek büyük güç olma kapasitesinden gitgide ödün vermek mecburiyetinde kalmıştır. Dünya siyasetinin tesiriyle gittikçe azalan Birleşik Krallık, paralel şekilde de etkisi artan Amerika Birleşik Devletleri olmuştur. İkinci Dünya

Savaşı'ndan sonra daha önceki zamanlarda da söylenilen Avrupa'da Birlik kurma düşüncesi iyice alevlenirken Birleşik Krallık kendisini bu ilerlemelerin dışında olmaya özen göstermiştir. Öyle ki Birleşik Krallık tarihinin en önde gelen siyasetçilerinden olan ünlü siyasetçi Sir Winston Churchill 1946'da Zürih Üniversitesi'nde gerçekleştirdiği ünlü konuşmasında Avrupa'da bir birlik oluşturulması gerektiğini söylemiştir, ancak ülkesi olan Birleşik Krallık bu birlik içinde görmemiştir. Churchill'e göre Avrupa'da bir Birlik oluşmalı ama Birlik Kıta Avrupası olan ülkelerden oluşmalıdır (Soytürk, 2020, s.318). İngiltere'nin Avrupa Topluluğuna üyeliği bu devletin kendini diğer Avrupa ülkelerinden (dünya ticaret ve siyasetinde geçmişte elinde olduğuna inandığı tarihsel rol nedeniyle) başka bir düzeyde görmesinden ötürü gecikmiştir. Topluluğa katılmayı ticari ve ekonomik yönden olması kadar siyasal yönden de değerlendiren İngiltere, ilk başlarda hem yukarda gelmiş olan tarihsel rolün tesiriyle hem de İkinci Dünya Savaşından sonra diğer batı Avrupa ülkelerine kıyasla daha iyi bir mali-ekonomik pozisyonda olması sebebiyle Avrupa Topluluğu'nun kuruluşunda bulunmamıştır. Fakat daha sonradan Avrupa bütünleşmesindeki gelişmelere bakan İngiltere, Avrupa Topluluğuna üyelik için bazı adımlarda bulunmuştur. İngiltere de ilk başvurusunu 1961 yılında yapmıştır. Bu devletin Topluluğa katılma isteği, çoğu Topluluk üyesi için uygun karşılanmıştır. Özellikle de Benelüks ülkeleri, bu gelişmenin Topluluk için daha iyi bir "siyasal denge" oluşturabileceğine inanmışlardır (Canbolat, 2002, s. 210). Kurucu 6'lar arasında yer almaması da diğer nedenlerin yanı sıra, o zaman ki AET dışında kalmış 6 ülkeye öncülük ederek, kendi ticari çıkarlarına uygun EFTA'yı kurması da aynı amaca yöneliktir. AET rüşünü kanıtlayıp başarılı bir gelişme göstermesinden sonra Topluluğa katılmak istemiştir (Gökdere, 2008, s. 66). Fakat İngiltere'nin bu aşamada Topluluk antlaşmalarına uyum sağlamaya elverişli olmaması ve özellikle de ortak tarım politikasının zedeleneyeceği gerekçesini gösteren Fransa, bu başvuruyu veto etmiştir. İngiltere Topluluğa üye olabilmek için ikinci bir girişimi 1967 yılında tekrar yapmıştır. Fransa Başbakanı De Gaulle bu defa İngiltere'nin ekonomik durumunun çok iyi olmadığını gerekçe göstererek başvuru isteğini tekrardan veto etmiştir. 1969 yılında da Gaulle'nin görevden ayrılmasıyla aynı senenin aralık ayına girince Den Haag'ta bir doruk Konferansında bir arada bulunan Topluluk üyelerinin hükümet ya da devlet başkanları, istekli devletlerin Topluluğa alınması yönünden görüşmeler başlatılması kararlaştırmıştır. Burada belirtilen kritere göre; üyelik talebi ile gelen ülkeler, Topluluk antlaşmalarını ve bunların siyasal hedeflerini, ayrıca söz konusu antlaşmaların yürürlüğe geçtiği andan itibaren alınan kararların uygulanması ve bunların daha da çok

geliştirilmesiyle ilgili opsiyonları kabul ettikleri halde Topluluğa alınabileceklerdir (Canbolat, 2002, s. 210-211). 1970’li yılların başında Avrupa Topluluğuna üyelik sadece cazip bir şekilde değil de aynı zamanda İngiltere için ekonomik bir gereklilik olmuştur. Şöyle ki İngiliz Bağımsız Devletler Topluluğu (*Commonwealth*) İngiltere’nin küresel rekabet etme gücünü yavaşlatırken de kişi başına düşecek milli gelirin Avrupa Topluluğu’nun yaklaşık yüzde 10’nun altındaydı ve Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi’nin (EFTA) karşısında rekabet edemediği için Topluluk İngiltere için gerekli bir hal almıştır. Başbakan Heath’in de söylediği gibi Topluluğun bir üyesi olarak İngiltere’yi *“sadece Avrupa’da değil dünyanın her yerinde yeni pazarlara ulaşmak için daha etkili ve rekabet gücü yüksek bir ülke”* yapacaktır (Sokullu, 2017, s. 15). Neticede, topluluğa giriş sözleşmesi ancak 1972 yılında imzalanmıştır. Sözleşme 1973’de yürürlüğe girmiştir (Canbolat, 2002, s. 211). İngiltere üyelikten sonra da yeni hükümet seçimi kampanyaları esnasında söz verdiği gibi Avrupa Topluluğu üyeliğini referanduma (1975) götürmüştür. İngilizlerin yüzde 67,2’si de üyeliği desteklemiştir. 1975 referandumunda İngiltere Avrupa Topluluğu (AT) üyeliğinin sorgulanmış olduğu ilk referandumdur. Referandumun olumlu neticesine rağmen 1973-1989 yıllarında Topluluğun üyesi olan diğer devletler ile kıyaslama yapıldığında ortalama desteğin en az olunan üye devlet Birleşik Krallık olmuştur (Sokullu, 2017, s.15). Bu referandumdan sonra sorun bir süreliğine kapanmış olsa da, Birleşik Krallık hükümetinin ve vatandaşının bir bölümü zamanla daha fazla entegre olmuş olan AB’ye karşı kuşkulu davranmış ve kendi egemenlik haklarını kaybedebilmekten çekinmişlerdir. Örnek verilecek olursa da ekonomik bütünleşmede, 1979 yılında yürürlüğe geçen Döviz Kuru Mekanizmasına katılmayan tek üye ülke olan İngiltere olmuştur. 1990’da bu kararından geri adım atmışsa da 2 sene sonra İngiltere, “Kara Çarşamba” olarak adlandırılan bazı döviz spekülasyonları neticesinde mekanizmadan çıkmak mecburiyetinde kalmıştır. Daha sonra İngiltere, 1993 yılında Maastricht Antlaşması ile AB oluşurken Avrupa’nın ortak bir para birimi teklifine katılmamış ve Avro kullanmak yerine kendi para birimi olan pound sterlini kullanmaya devam etmiştir. Başka bir örnek olarak da, Margaret Thatcher’ın Başbakanlık döneminde iken ortaya çıkan ve İngiltere’nin AT’ye üyeliği diğer üye devletlerin tarım sektörlerini desteklemek için daha çok maddi kaynak verdiği yönündeki eleştiriler bazında Birleşik Krallık’ın 1984’de geçici olmayan bir indirim ya da para iadesini almış olmasıdır. Fakat bu ayrıcalığa rağmen bu maddi kaynak aktarılması meselesi uzunca bir süre güncelliğini korumuş hatta 2016 yılındaki Brexit

referandumunda bile en çok tartışılmış olan sorunlardan biri durumuna gelmiştir (Gürsoy, 2019, s. 18).

Marshall, Birleşik Krallık'ın serüvenini 40 senelik (1973-2013) Avrupa Birliği üyeliğini üç aşama halinde açıklamıştır. Bunlardan birincisi, entegrasyona sonradan katılmış olan diğer üye ülkelerden geri kalmamaya çalıştığı “yakalama (catch up)” aşaması olup, 1975 referandumdan 1990 yılındaki Margaret Thatcher'ın istifa etmesine kadar ki süreci kapsamaktadır. Bu süreçte entegrasyona birinci genişleme ile katılmış olmasına ve üyelikten sonra Birleşik Krallık'ın bütçeye katkısıyla ilgili tartışmalara damga vurmuştur. İkinci aşamada, Komisyon Başkanı olan Jacques Delors'un görev yapmış olduğu (1985-1995) ve derinleşme dönemi ivme kazandırmasındaki süreçten etkilenen ve 2001 yılındaki Laeken Deklarasyonu'na kadar ki “dışında kalma (opt-out)” dönemidir. Bu süreçte; Birleşik Krallık'ın Nice, Amsterdam ve Maastricht antlaşmalarının bazı hükümlerinden istisnalarına sahip oluşu öne çıkmıştır. Üçüncü aşamada, Laeken Deklarasyonu'nda Avrupa Birliği Anayasası ve Lizbon Antlaşması süreçlerini içeren Lizbon Antlaşması'nın da yürürlüğe geçtiği dönemi içeren “sorumluluktan kaçma (cop-out)” aşamasıdır. Marshall'ın bu dönemlere ayırmasına, Brexit referandumunun yapılmış olduğu 2016 ve sonraki süreci içine alan “AB’de den çıkış” adlı dördüncü bir aşamayı da eklemek mümkündür (Aras ve Günar, 2018, s. 93).

3.3. Brexit

Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmasını ifade eden ” Brexit” kavramı, İngilizcede de Britanya (Britain) ve çıkış (exit) sözcüklerin birleşmesinden oluşmuştur. Kavram olarak Birleşik Krallık'ın çıkış çekişmeleriyle popülerlik kazanmıştır ve her ülkedeki Avrupa Birliği'nden ayrılma taraftarlarının kullanmış olduğu bir kalıp şekline gelmiştir. Örneğin, Dexit (Almanya), Nexit (Hollanda), Bexit (Belçika), Grexit (Yunanistan), Spexit (İspanya), Frexit (Fransa) şeklinde kullanımlar yaygınlaşmıştır (Ok, 2018, s. 82).

BK, üyelikten ayrılma konusu ilk defa gündeme gelmiş değildir; AET'ye katıldıktan sonra iki sene gibi kısa bir zaman sonra çıkma konusunu referanduma götürme nedeni ile tüm dikkatleri üzerine toplamıştır. 1970'li yıllar boyunca % 13 ve üstünde devam eden enflasyon ve 1973'de büyük bir petrol krizine rağmen, Birleşik Krallık vatandaşı bu yapılan ilk referandumda %67 gibi bir oy oranıyla AET'de kalma kararı verilmiştir. Fakat Birleşik Krallık'ın üye olduğu uluslararası düzenin zamanla ekonomik topluluktan çok siyasal alana doğru genişlemesi ve egemenlik yetkilerinin

gitgide daha çok artan oranda uluslarüstü sisteme devri gereği, Birleşik Krallık'ı AB'den uzaklaşılacak başlıca etmenler olmuştur (Karaman, 2019, s. 43).

Sert Brexit (Hard Brexit): Birleşik Krallık'ın AB'den ve Tek Pazar'dan hızlı bir biçimde çıkması ve kapsamlı bir Serbest Ticaret Antlaşması (STA) imzalaması halini ifade etmek adına kullanılmaktadır. STA'nın, gümrük tarifelerinin kaldırılması ve mal ticaretine dayalı eski tür tabir edilen bir STA oluşabileceği düşünülmektedir. Çok sert Brexit ise geçiş sürecinde taraf olanların anlaşma sağlayamaması halinde 31 Aralık 2020 tarihi itibarı ile doğrudan DTÖ kurallarının uygulanması durumu ifade edilmesi için kullanılmaktadır.

Yumuşak Brexit (Soft Brexit): Birleşik Krallık'ın, Avrupa Birliği'nden çıktığı fakat Avrupa Ekonomik Alanı üyeliğinden ve Tek Pazar'a katılımını büyük ölçüde sürdürdüğü, karar merciinde bulunmasından vazgeçtiği durumu ifade etmektedir (Damar, 2021, s.13).

3.4. Avrupa Birliği Üyeliği Sürecinde Birleşik Krallık'ı Brexit'e Taşıyan Nedenler

İngiltere hiçbir zaman Avrupa kimliğini benimsememiş, kendini Anglo-Sakson kesiminin bir mensubu olarak görmüştür. ABD ile “özel ilişkiler” içinde olmasından müftechir biçimde, İngiliz Milletler Topluluğu ile ilişkilerine büyük önem vermiştir. Bu davranışında, eski sömürgeleri ile arasındaki tercihli ticaret antlaşmalarından sağladığı avantajların da önemli rolü olmuştur (Gökdere, 2008, s. 66). AKÇT kurulduğu dönemde İngiltere'nin birlikte bulunmak istemeyişinin temel sebebi egemenliğinden ödün vermek istemeyişidir. Ayrıca başka nedenler de vardır. Bunlar; Birlik üyelerinin vaziyetlerinin yetersiz ve güçsüz olması, İngiltere'nin kendine bağlı kolonilerin oluşu, İngiltere'nin oluşturduğu Commonwealth ile yapılan ekonomik ve ticari iş birliğinden ötürü Avrupa Birliği'ne katılmayı gerek görmemiştir. 1973'te birliğe üye olan Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği ile ilişkisi bu tarihe kadar inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Bu tarihten günümüze kadar devam eden süreçte Birleşik Krallık ve Avrupa Birliği arasındaki politik ve ekonomik çıkar çatışması azalmamış aksine artmış ve sürpriz ayrılma kararı cereyan etmiştir. Esasında kendini her zaman üstün güç gören Birleşik Krallık hiçbir zaman Avrupa Birliği'ne tam anlamıyla bir aidiyet hissetmemiş, her zaman Avrupa'dan farklılığını öne sürmüştür. Bu nedenle Schengen ve Eurozone gibi birliklere katılmamış, başından beri Avrupa entegrasyonuna karşı şüpheli bir tutum takınmıştır (Karakoç, 2019, s. 15-16).

Birleşik Krallık, 1975 yılında yaptığı ve Britanya'nın tarihinde bir ilk olan AET'de kalınıp kalmama referandumu ile Avrupa Birliği tarihinde üye olduktan kısa bir süre sonra bu üyeliğini referanduma taşıyan tek devlet olmuştur. 1979 yılında göreve başlayan Margaret Thatcher dönemi (1979-1990) de, Brexit sürecine dek Birleşik Krallık'ın AB ile olan ilişkilerinde en çok sorun yaşadığı süreç olmuştur. Özellikle de Topluluk bütçesi için katkı olayı ve Ortak Tarım Politikası için katılma mevzusu, Thatcher tarafından devamlı olarak Toplulukla bir tartışma mevzusu şekline getirilmiştir. Bunun dışında ortak bir para birimi olan Euro'yu kullanmayı reddetmiş olan ve AB'nin dış politikası hususunda da Birlik ile ortak hareket etmeyi Birleşik Krallık, Birlik ile beraber yürütmüş olduğu ilişkide devamlı olarak mesafeli bir şekilde hareket etmiştir (Aras ve Günar, 2018, s. 93-94).

Aradan geçen süre içinde AB'nin göstermiş olduğu performans İngiltere'yi pek de memnun edememiştir. AB içinde yaşanan kamu borçları krizi bunun bir somut örneğidir. Bu krize etkin bir çözüm bulamaması ve AB güney kanadındaki ülkeler ile kuzey kanadındaki ülkeler arasındaki gelişme ve refah farklılıkları doğmuştur. İngiltere AB içinde kalarak hızlı bir gelişme göstermesinin çok zor olacağını düşünmüştür. Fakat İngiltere'nin asıl üstünde durduğu noktalardan biri de AB ülkeler üstü kuruluşlara sahip olması nedeniyle üye ülkelerin ulusal egemenlik haklarını kısmen bu kuruluşlara devretmelerinin gerekli olmasıdır. İngiltere kendi ulusal yasa ve düzenlemeleri üstünde daha fazla kontrole sahip olmak istemekte ve kısmen de olsa ulusal egemenlik haklarından vazgeçmeyi kabul etmemektedir. Bir başka sorun da göçmen krizi ile ilgilidir. İngiltere AB'nin ortak politikası uyarınca, AB üyelerinden gelecek göçlere karşı kapılarını açmak zorunda bulunurken AB ülkeleri dışından gelen göçleri kabul etmeyecektir (Seyidoğlu, 2017, s. 288).

3.4.1. Avrupa Şüpheciliği (Euroseptisizm) ve Egemenlik Algısının Etkileri

Avrupa Şüpheciliği, geniş manada Avrupa bütünleşmesine karşıt olma düşüncesi tarafından hareketlenmiş olan siyasi bir hareketi ya da doktrini ifade etmektedir. Kuşkusular, pek çok başka şeyle beraber, Avrupa'nın yararsız, yozlaşmış, gereksiz, sorumsuz, korumacı, antidemokratik ve en önemlisi de yabancı olduğunu düşünmüşlerdir. Entegrasyon sürecinin de bürokratik şeffaflıktan uzak ve aldatıcı olmasından şikâyet etmişlerdir (Ok, 2018, s. 82). Brexit ile ilgili oluşan araştırmalarda, Avrupa şüpheciliği (Eurosepticism) ifadesinin çoğu defa kullanıldığı görülmüştür. Avrupa şüpheciliği ilk defa Britanya'da ortaya çıkmıştır, zamanla bütün Avrupa'ya

yayılmıştır (Türko ve Gökçenoğlu, 2020, s. 575). Avrupa Şüphencililiği kavramı ilk kez 1985’de Britanya gazetesi Times’da ifade edilmiştir (Kalav, 2017, s. 73). Bu ifade Avrupa bütünleşme sürecine karşı olan muhalefet ve kuşku şeklinde tanımlanabilmektedir. Birleşik Krallık ve AB arasında yakın ilişkilerin oluşmasına karşı çıkan politikacı veya kişi, Avrupa şüphencisi (Euroseptic) şeklinde nitelendirilmektedir (Türko ve Gökçenoğlu, 2020, s. 575).

Avrupa ülkelerinin son dönemlerde karşı karşıya bulunduğu Euro krizi, mülteci krizi ve Avrupalı kimliğinin yaşadığı buhran popülist partilerin ve aşırı sağcıların tüm Avrupa’da elinin güçlenmesine neden olmaktadır. Euroseptisizm (Avrupa Şüphencililiği), uzun bir zamandır Avrupa’da modern siyasetin bir parçası durumuna gelmiş, aşırı sağ yükselişe geçmiştir. Britanya halkı, merkez partilerin politik sorunlar karşısında çözümsüz kalması nedeniyle ana akım partileri yermiş ve uç politik söylemleri olan aşırı sağcı partilere oy verme eğilimini yükseltmiştir. Avrupa’da yükselişe giren aşırı sağ, son zamanlarda İngiliz politik hayatını oldukça derinden etkilemiştir (Karakoç, 2019, s. 21-22).

Avrupa şüphencililiğinin BK’ta daha çok yaygınlaşması ve merkezi bir statü kazanması yönünden Startin, üç temel dış etkenin dönüm noktası olduğunu belirtmiştir. Bunlardan ilki Maastricht Antlaşması, ikincisi 2004 yılında AB’nin Orta ve Doğu Avrupa’daki genişlemesi ve peşinden 2007 yılında Romanya ve Bulgaristan’ın üyelikleri ve üçüncüsü olarak da 2008 yılındaki ekonomik krizin etkileri olmuştur. Maastricht Antlaşması, AB’nin yalnızca benzer değerleri olan ülkelerin beraber olduğu ticari bir blok olmaktan siyasi bir bütünleşmeye doğru yönelmesi süreci yönünden önemli bir dönüm noktası şeklinde görülmüştür. AB’nin Orta ve Doğu Avrupa’ya doğru genişlemesinde, özellikle bu ülkelerin halkının serbest dolaşıma dâhil olmaları yönünden Birleşik Krallık’taki Avrupa şüphencililiğini tetiklemiştir. Ekonomik Kriz neticesinde ise Euro, sosyo ekonomik eşitsizlikler ve iktisadi problemler yönünden günah keçilerinden biri olarak görülmeye başlanmıştır. Bütün bu etkenler AB’de ve özellikle de Birleşik Krallık içinde Avrupa kuşkuculuğunun yaygınlaşmasında büyük rol oynamıştır (Öner, 2021, s. 101).

AB’ye karşı olunması euroseptisizm (Avrupa şüphencililiği) literatüründe incelendiğinde, bu literatürdeki en önemli devlet incelemesinde Birleşik Krallık olduğu görülmüştür. Birleşik Krallık’taki Muhafazakâr Parti ve UKIP bu iki parti euroseptisizimin öne çıkmasında Brexit süreci içinde en çok ön planda olan partilerden olmuştur (Aras ve Günar, 2018, s. 100).

Avrupa Birliği Antlaşması'nın peşinden iki Avrupa kuşkucu siyasi partisi, Birleşik Krallık Bağımsızlık partisi (UKIP) ve Referandum Partisi sırayla 1993 ve 1994 senelerinde kurulmuştur. Avrupa Birliği üyeliğin egemenliğin bir bölümünün dönemini de içine alması olgusu, Birleşik Krallık'taki hükümet sistemi olan parlamento egemenliğinin de sınırlanması manasındadır. Bu bağlamda, İngiliz Parlamentosu çeşitli mevzularda Avrupa Birliği'nin emredici kurallarına uymak zorunda kalmıştır (Büyükcın, 2019: 10). Avrupa'da aşırı sağcılarının yükselişı Avrupa Şüpheliğini artırmış ve beklenmedik Brexit sonucunu ortaya çıkarmıştır. Avrupa Birliği'nin başta Euro krizi, kimlik krizi ve mülteci krizi gibi yaşadığı eş zamanlı sorunlar Avrupa'da aşırı sağın artmasına neden olmuş ve Birleşik Krallık da bu sonuçtan etkilenmiştir (Karakoç, 2019, s. 22).

Egemenlik gücünden gitgide artan oranda özveri ediyor olması, Birleşik Krallık ana akım siyasetinin tasdik edebilecek bir hal değildir. Federal bir sistem ile yönetilen devletler egemenlik güçlerinin paylaşımı mevzusunda daha yumuşak olan bir bakış açısına sahip iken, egemenlik güçlerinin uluslar üstü otoriteye devri de, İngiliz milliyetçiliği için epeyce zor onaylayabilecek bir hal almıştır. Bazı dönemlerde yumuşama olmasına rağmen İngiliz milliyetçiliği ve Avrupa Karşıtlığı, Birleşik Krallık siyasetinin ana akım düşüncelerinden birisi olmuştur. İngiliz milliyetçiliği, özellikle İngiliz Başbakan Margaret Thatcher'ın döneminde zirveye ulaşmıştır. Topluluk tutumlarının BK'nın dünya çapındaki pozisyonu negatif açıdan etkileyeceğini düşünen Thatcher, yönetimin başında kaldığı sürece siyasi entegrasyona karşıt görüşünü her daim dile getirmiştir (Karaman, 2019, s. 43).

3.4.2. Göçmen Sorunu

Dünyanın sayılı kriz merkezlerini içine alan Orta Doğu, son zamanlarda ki bazı siyasi krizler ve bu krizlerin peşinden gelen savaşlardan ötürü göç vermiştir. Orta Doğu'daki bu krizler yaşanmadan önce Asya ve Afrika ülkelerinden önemli düzeyde göçe maruz kalan Avrupa Birliği ülkeleri, Orta Doğu'daki ilerlemelerden sonra ayrıca bu devletlerden de göçe maruz kalmıştır (Soytürk, 2020, s. 321). AB'ye yakın mesafeli coğrafyalarda birbiri ardında oluşan siyasi krizler milyonlarca insanın evlerini bırakarak göçmen durumuna gelmelerinin sebebi olmuştur. Evlerini bırakmak mecburiyetinde kalan milyonlarca mülteci yönünden bir güven ve refah bölgesi şeklinde görülen Avrupa, göçmenler için sığınmak istenen önemli bir liman biçimine gelmiştir (Erdoğan, 2020, s. 599). Özellikle Suriye'de oluşan iç savaşın neden olduğu göç

dalgaları AB devletlerini zor duruma sokmuştur. Suriye’de oluşan iç savaştan kaçmak zorunda olup Avrupa’ya gitmek isteyen sığınmacılar kullandıkları güzergâhların en başında Balkanlardaki güzergâh gelmiştir (Soytürk, 2020, s. 321).

2015’de rekor sayıda sığınmacının Avrupa ülkelerine girmesiyle AB üyesi devletler yönünden göçmen krizi en üst noktasına varmıştır. Avro krizi esnasında Avro üyeliğinin gereklerini yerine getirmediği gerekçesiyle suçlanarak Avro krizinin sanki tek sorumlusu olarak görülen Yunanistan, bu defa da AB’nin dış sınırlarını dinamik bir biçimde koruyamamakla suçlanmıştır. Yunanistan ile beraber suçlanan bir başka ülke de İtalya olmuştur. AB’ye üye ülkelerin ekonomik, siyasi ve sosyal gerçekleri, bu ülke halkının göçmenlere karşı tutum ve davranışlarını derinden etkilemiştir. Homojen bir nüfusu olan ve ekonomik yönden zorluklar çeken AB’ye üye olan ülkelerin, göçmenlerin ülkeleri içindeki varlığına sıcak bakabilme olasılıkları epeyce düşüktür. Bu biçimdeki Birlik üyeleri ülkelerde, son zamanlarda yabancı karşıtlığı şeklinde söylemlerde bulunan siyasi hareketler ve partiler kolay bir şekilde toplumsal desteği elde etmişler ve seçimlerde önemli bazı başarılarla ulaşabilmişlerdir. Mülteci krizi ile mücadelede alınmış olan önlemler daha fazla ortaya çıkmış olan göç olgusunun Avrupa’yı etkisi altına almasına izin vermemek biçiminde olmuştur. Bu doğrultuda hem AB hem de üye ülkeler düzeyinde göçe neden olan sebepleri ortadan kaldırmanın asıl çözümü ortaya çıkaracağına dair bir fikir söz konusu olmuş olsa da, her iki taraf için de göçle mücadeledeki bu etkin ve meşakkatli adımı atmakta mesafeli davranmışlardır. Yani göçmenlerin Avrupa’ya ulaşmasını engellemek isteyen Avrupa, bu insanların vatan topraklarını ya da ikamet etmiş oldukları yerleri bırakmaya zorlayan siyasi, sosyal ve ekonomik meselelerin çoğunu görmezden gelmişlerdir (Erdoğan, 2020, s. 599-600). Ne var ki en son terör saldırılarının şok edici etkisi birçok toplumu sarsmıştır. İç ve dış korkutmalar arasındaki gitgide bulanıklaşan çizgiler, insanların sınır ve kişisel güvenlik konusundaki fikirlerini değiştirmiştir. 2015 yılında 1,2 milyon insanın Avrupa’ya göç etmesine sebep olan göçmen krizi, İkinci Dünya Savaşı’ndan beri görülmemiş bir ölçektir (Avrupa Komisyonu, 2017: 11).

Özetle belirtilirse, Birleşik Krallık’ın Avrupa Birliği’nin göç politikalarına entegrasyon süreci boyutunda katılımına genel olarak bakıldığında, mültecilerin Avrupa’ya erişmelerini sınırlayıcı tedbirler ya da göçün güvenliği konu olduğundan Birleşik Krallık Birlik politikalarına katılımı sağlanmaktadır. Fakat sınır yönetimi, göçmenlerin kabulü, aile birleşimi, sığınma, mülteci ve üçüncü ülke halkının hakları söz konusu olunca, Birleşik Krallık’ın AB politikalarının dışında kalmıştır ve bu yerlerde

kendi milli politikalarının düzenleme eğiliminde olduğu görülmüştür (Yıldız, 2021, s. 77).

3.4.3. Avro Krizi

ABD’de başlayan Mortgage Krizi olarak bilinen bu krizin başlangıç tarihi 16 Eylül 2008 tarihi olarak kabul edilmiştir. Bu krizin patlak vermesinin nedeni olan üç şart yaşanmıştır. Bunlar (Çelik, Usta, Şen, 2017, s. 104);

- Konut fiyatlarında düşüş yaşandı,
- Ederinden çok fazla yüksek düzeyde ödemeleri bulunan alıcılar, yeterli kadar paraları olmadığından borçlarını ödeyememişler,
- Piyasalarda ve konut kredileri alacağına karşılık ipotek etmiş oldukları konutların fiyatları hakkındaki gerçeği öğrenmişlerdir.

2007 yılında imzalanmış olan Lizbon Antlaşması’yla siyasi kriz durumunun arkada kaldığı düşüncesi ile geleceğe doğru beklentisi olan AB, 2007’de ABD’de patlak veren ekonomik krizin 2008 yılında Avro bölgesinde etkisini göstermesi ile bu defa da geçmişindeki en büyük ekonomik krizle baş etmek durumunda kalmıştır. Avro Krizi birçok krizi yapısında bulundurur ve özelliğinden ötürü çeşitli adlarla ifade edilmektedir. Avro Krizinin dışında bu kriz; bankacılık krizi, borç krizi, rekabet edilebilirlik ve büyüme krizi gibi adlarla da ifade edilmiştir. Bu kriz her ne kadar da bir ekonomik kriz olsa da Avro Krizi, uzunca bir müddet AB gündemini meşgul edip Avrupa entegrasyonunun bütün boyutlarında etkisini göstermiştir (Erdoğan, 2020, s. 597).

Birleşik Krallık birlikteki üyeliği süresince siyasi entegrasyona karşı çıkmıştır. Avrupa İstikrar Mekanizması, mali anlaşma, müşterek bir ekonomik hükümet olan planlardan hep uzak durmuştur. Brexit’e giden yolda bir neden olarak da Euro krizi gösterilmiştir. Çünkü Birleşik Krallık asla Euro Bölgesi’nin parçası olmamış ve onun Para Birliği içerisindeki gelişmelerden olabildiğince uzak kalmaya çalışmıştır. Uzak durmasına rağmen Euro Krizi’nin meydana getirdiği küresel çaptaki etkilerinden kurtulamamıştır. AB seviyesinde benimsenen politikalar ve kararlar sebebiyle kamuoyunda Euro Krizi’nin nedenleri ile alakalı algılar değişmiştir. Kriz sonrasında uygulanmış olan kemer sıkma politikası; Avrupa Birliği üyelerinin, yaşam ve ekonomik koşullar üstünde doğrudan etki gösteren emeklilik ve sosyal güvenlik sistemlerinde değişim yapmalarını gerektirmiştir. AB bu krizle başa çıkmak için içerisindeki eşitliği bozdukça küreselleşmenin kazananlarını kaybedenlere çevirmiştir. Euro Krizi ile Brexit

arasındaki etkileşim önemli olmuştur. İlki, bu kriz ekonomik yönden belirsizlik meydana getirmiştir, ekonomik büyüme oranlarında düşüş olmuştur. Euro Bölgesindeki ülkelerin küçülmüş olan piyasaları, İngiliz ticaretini ve finansmanını olumsuz açıdan etkilemiştir. İkincisi de; Euro Bölgesi'nde oluşan ekonomik durgunluk, BK'nın bölge devletlerinden ve dışarıdan daha çok göç almasına neden olmuştur. Çek Cumhuriyeti, Polonya, Letonya, Litvanya ve Slovakya gibi ülkelerden alınan göçler artmıştır. Bu göçler mülteci hareketi olmasa da tümü AB içinden ve ekonomik sebeplerle gelmiş olan göçmenlerdir, bu durum ile Britanya halkı içinde olumsuz karşılanmış ve BK'nın 2015 senesinde mülteci hareketine olumsuz bir biçimde maruz kalmasına neden olmuştur (Karakoç, 2019, s.27-28).

Kamu borç krizinin en şiddetli şekilde vurduğu ülkeler arasında Yunanistan başta gelmektedir. Yunanistan'ı kurtarmak için AB fonlarından ve IMF desteğiyle hazırlanan kurtarma planı fayda etmemiştir. Doğal olarak gerekli olan kamu harcamalarının yapılamaması, ekonomide büyük çöküntü doğurmuş, işsizlik yaygınlaşmış ve halk büyük bir yoksulluk içine sürüklenmiştir. Almanya ve Fransa bir araya gelerek mali bir planı üzerinde anlaşmaya varmışlardır. Bu planda, krizden kurtulmak ve ileride yaşanılacak benzer borç krizler yaşamamak için üye devletlerin kamu harcamalarının denetim altına alınması öngörülmüştür. Ancak mali birlik planı İngiltere tarafından veto edilmiştir. Böylece AB'de de bir kez daha ciddi bir anlaşmazlık sorunu su yüzüne çıkmış ve bir sonuç alınamamıştır (Seyidoğlu, 2017, s. 287).

Euro Krizi, BK'ı Avrupa Birliği üyeliğinin bitirme kararına götüren esas dinamiklerden birisidir. Kurumsal bir altyapı kurulmadan oluşturulmuş olan Euro Bölgesi, ekonomik kriz ile AB'de de felakete yol açmıştır. Birleşik Krallık kamuoyu için bu kriz AB'deki yetersizliklerden dolayı olduğunu, Birleşik Krallık için tehditte yol açmaktadır. Bu kriz, kamuoyu içinde Avrupa karşıtlığını güçlendirmiştir. Euro Krizi Birleşik Krallık ile Avrupa arasındaki ticareti etkilemiştir, Euro Bölgesinin iç taleplerinde zayıf olmasına neden olmuştur (Karakoç, 2019, s.30).

3.4.4. Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi'nin Brexit Sürecindeki Rolü ve Önemi

Birleşik Krallık'ı Brexit'e sürecine taşıyan en önemli etkenlerden biri de Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi'dir (UKIP). Bu partinin geçmişi de 1993 yılına kadar uzamaktadır. Parti, Brexit Referandum sürecinde Nigel Farage tarafından yönetilmiş ve Farage bu partinin kuruluşundan beri önde gelen üyelerinden biri olmuştur. Partinin temel kuruluş gayesi Birleşik Krallık'ın AB 'deden çıkmasını sağlamaktır (Karaca,

2019, s.45). Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi, Brüksel'in Birleşik Krallık'ın ulusal egemenlik duygusuna karşı bir tutum içinde olduğunu, AB'nin meşrutiyeti olmadığını ve AB üyeliğinde, Birleşik Krallık'ın dünya çapında olabilecek yerini kısıtladığı iddiasında bulunmuştur. Özellikle göç krizi ve ekonomik kriz sonrasında, UKIP'in Avrupa kuşkuculuğu zaten katı oluşundan dolayı pek bir farklılık olmamış fakat popülist tarafın gücü artmıştır. Mülteci karşıtı söylemini daha çok dile getirmiştir. Birleşik Krallık başından itibaren Schengen bölgesinin dışında kalmasına rağmen, UKIP lideri olan Nigel Farage, BK'nın AB'den ayrılmaması durumunda göç krizinden sonra yükü diğer Avrupa Birliği üyesi olan ülkelerle paylaşması durumu olacağı iddiasında bulunmuştur. Diğer taraftan Muhafazakâr Partinin, UKIP'tan daha önceden de, Avrupa şüpheciliği ve popülist nitelikleri özellikle 1997-2005 yılları arasında birleştirerek ön plana çıkardığını vurgulamıştır (Öner, 2021, s. 102-103).

Partinin seçmenler üstündeki etkisi ise yıllar içinde artış sağlamıştır. Avrupa Parlamentosu'nda da ilk sandalyesini 1999 yılındaki seçimlerde kazanmışlardır. 2004'te büyük bir başarı gösterip 12 tane sandalye sahibi olabilmışlerdir. 2009 yılında ise 13 sandalyeye ulaşmış ve 2014 yılına varıldığında da ana akım partilerini yenip %27,5 oy alabilmışlerdir. Bu sonuçlarla partinin zaman içerisindeki artışını açık bir biçimde ortaya koymuştur.

UKIP'in katkı vermesi ile artış gösteren AB muhalefeti ve UKIP'in bahse konu yükselmesi Başbakan David Cameron'un 2015 yılındaki genel seçimlerde partisinin iktidara gelmesi halinde AB üyeliğinin referanduma götüreceğinin sözünü vermesi ile neticelenmiş ve ayrılma süreci bununla beraber başlamıştır (Karaca, 2019, s.45). Cameron, hem kendi partisindeki Avrupa şüpheciliğini dizginlemek hem de UKIP'in sahip olduğu oyları kendi partisine katmak amacıyla Cameron, referandumda önce AB'de de kalma yönünde sonuç beklemiştir. 20 Şubat 2016'da David Cameron, AB ile olan müzakere sürecini tamamlamıştır. Fakat bu müzakere sonrasında Brüksel'den bazı göç politikaları hususunda yeni imtiyazlar alınması, referandum kampanyası sürecinde pek de etkisi olmamıştır. Buna karşılık, UKIP'in popülist söylemlerinde referandum kampanyası sürecinde epeyce etkili olmuştur (Öner, 2021, s. 104).

3.4.5. İskoçya'nın Brexit'e Yaklaşımı

Bu süreçte AB'de de kalmayı bütün siyasi duruşunun merkezinde bulunduran tek partisi İskoç Ulusal Partisi (SNP) olmuştur. İskoç Ulusal Partisi, 1940'lı yıllarda özellikle de Avrupa entegrasyonu taraftarı duruş sergilemiştir. 1960'larda da partinin

ulusal bağımsızlık açısından isteklerinde bir artış gerçekleşmiş ve AT üyeliğinde tarım, balıkçılık ve en önemlisi Kuzey Denizinde bulunan petrol rezervlerinde bulunmasını takiben enerji ve petrol mevzularındaki özgürlüğüne gölge koyacağı düşüncesi ile 1975 yılında referandumun AT üyeliğinde karşıt bir duruş sergilemiştir. 2014’de yapılmış olan İskoçya’nın özgürlüğüne ilişkin referandumdaki sonucun % 55 ile Birleşik Krallık’ta kalma yönünde sonuç çıkmasındaki en önemli kararlardan birisinin de bağımsızlık sonucunun çıkması halinde İskoçya’nın yeni bir ülke olarak doğrudan AB üyesinin olmayacağı ve üyelik için de yeniden başvuru yapması gerekmektedir. Seçim öncesinde hem Londra için hem de Brüksel’deki karar verenler tarafından çok açık olarak koymuş olmasıdır (Terzi, 2021, s. 176).

İskoçya bölgesinin Brexit referandumunda %62 gibi bir oranla kalma yönünde oy kullanmışlardır. Bu sonuç AB’de kalma yönünde verilmiş olan çok net sonuçtur. Birleşik Krallık birlikten çıkma için yapılan müzakerelerin başında İskoçyalılar Avrupa Ekonomik Alanı gibi bir düzenlemeyle Tek Pazar içinde bulunmasını savunup bu tutumunda BK’nın müzakere pozisyonunda bir parça haline getirmeye çalışmıştır. Fakat Muhafazakâr Parti bu isteği görmezden gelip müzakereleri sürdürmüş ve İskoçya adına farklı bir statü arayışına girmemiştir (Terzi, 2021, s. 177).

3.4.6. Kuzey İrlanda’nın Brexit’e Yaklaşımı

Ayrılma anlaşmanın görüşmeleri esnasında oluşan İrlanda ile sınır sorunu Birleşik Krallık’ın kendi geçmişini hatırlaması ve özellikle de İrlanda Cumhuriyeti’nin bağımsız olma sürecine ait sevimli olmayan dönemleri ile yeniden yüzleşmesini de birlikte getirmiştir. Kuzey İrlanda’nın referandumdaki davranışı, bazı kesimlerin ayrılma açısından oy kullanmış olmalarına rağmen, AB’de de kalma taraftarıdır (Terzi, 2021, s. 177). Avrupa’ya şüpheci yaklaşımı ile bilinen Muhafazakâr Parti, Birleşik Krallık’ın AB üyeliği sorununu seçmenlere sunan ve kamuoyunun hoşnutsuz unsurlarını dile getiren partisidir. 1975’te yalnızca iki buçuk yıllık üyelikten sonra, Birleşik Krallık’ın o zamanki Avrupa Ekonomik Topluluğu içinde kalmak isteyip istemediklerini halkı referanduma götürmüştür. Sonuç olarak yüzde 67,2’ye yüzde 32,8 oy ile kalma yönünde sonuç çıkmıştır. Kuzey İrlanda’da 1975 yılındaki oylama da yüzde 47, 9’luk ile ayrılma oyunu kullanırken yüzde 52,1 ile de kalma oyu çıkmıştır. 2016 yılındaki referandum da, yalnızca Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisinin (UKIP) zorlu yükselişine cevap olarak büyük ölçüde gerçekleşmiştir. Kuzey İrlanda’daki bütün anketlerde yerleşik siyasi kültürler- birlikçi ve milliyetçi, oy verme kalıpları üzerinde

bölünmüştür. Kuzey İrlanda'daki ana milliyetçi siyasi partiler, Sinn Fein (SF) ve Sosyal Demokrat ve İşçi Partisi (SDLP), Yeşiller Partisi ve merkezci İttifak Partisi (AP) gibi partiler 2016 yılında kalma yönünde oylamayı desteklemişlerdir. Çoğu sendikacı parti, UKIP, Demokrat Birlikçi Parti (DUP), İlerici Birlikçi Parti (PUP) ve Geleneksel Sendikacı Ses (TUV) gibi partilerde ayrılma yanlısı olarak kampanya yürütmüşlerdir (McCann ve Hainsworth, 2017, s. 328).

İngiltere'de 2016'da yapılan referandum da seçmenlerin yüzde 51,89'u AB'den ayrılma yönünde oy verdi, yüzde 48,11'i AB'de de kalma yönünde oy kullanmıştır. Kuzey İrlanda'da yüzde 55,8'i kalma yönünde oy kullanırken, yüzde 44,2'si ayrılmayı seçmiştir. Kuzey İrlanda'daki seçim bölgesi bazında sayılan sonuçlar, geleneksel milliyetçi bölgelerin (West Belfast, Foyle ve South Down gibi) de kalma yönünde oy kullandığını ve geleneksel sendikacı bölgelerin (Doğu Antrim Kuzey Antrim gibi) ayrılma yönünde oy kullandığını göstermiştir. Sonuçlar büyük ölçüde Doğu/Batı ayrımı olarak görülmüştür. Ayrıca, Belfast'taki dört seçim bölgesinden üçü (Kuzey, Güney ve Batı Belfast) kalmaya oy verdi ve kozmopolit Güney Belfast, özellikle kalma yönünde güçlü bir şekilde oy vermiştir (MacCann ve Hainsworth, 2017, s. 335).

Referandum sonucunda Kuzey İrlanda için muammalarla dolu bir Pandora Kutusu'nun açılmasına hizmet etmiştir. 24 Haziran 2016'da Birleşik Krallık'ın geri kalanı gibi, Kuzey İrlanda da Brexit'in uygulanması için somut bir planlama kanıtı olmaksızın siyasi bir şok durumu ile karşı karşıya kalmıştır. Kuzey İrlanda'daki referandum sonucu, milliyetçi siyasi partilerin ve kalma tarafındaki diğer partilerin Kuzey İrlanda'nın AB ile ilgili çıkarlarının uygun biçimde karşılanması gerektiğini bir şekilde tanıma, saygı duyma ve tezahür ettirme arayışına girmesi ile sonuçlanmıştır (McCann ve Hainsworth, 2017, s. 336).

3.5. Margaret Thatcher Dönemi

1975 yılında Muhafazakar Parti liderliğini, 1979'da da İngiltere'nin ilk kadın Başbakanlığını kazanmıştır. Bütün dünyanın yaşamış olduğu ekonomik kriz sürecinde, İlk başbakanlık yıllarında yaşamış olduğu bazı tecrübesizlikler nedeniyle ülkesindeki enflasyonu daha kötü bir duruma getirmişse de başbakanlık yapmış olduğu üç dönemden sonra Britanya'yı ekonomik açıdan oldukça iyi bir seviyeye getirmiştir. Thatcher'ın uyguladığı politikalar, ülkesine sunmuş olduğu hizmet ile Britanya'nın en uzun dönemli Başbakanı olmuştur. 4 Mayıs 1979 tarihinden 22 Kasım 1990'a dek

Başbakanlık döneminde, veriler, tipik İngiliz hanesinin iktisadi ve sosyal beklentilerinin büyük bir farklılıklarına uğradığını göstermiştir (Özdikmen ve Kartın, 2021, s. 50).

Mayıs 1979 yılında Margaret Thatcher liderliğinde olan Muhafazakâr Parti BK’da iktidara gelmiş ve böylelikle uzlaşmaz ve ısrarcı tutumuyla tanınan “Demir Leydi” lakabı takılmıştır. Thatcher’ın 28 Kasım 1990 yılına kadar devam edecek olan kesintisiz Başbakanlık dönemi başlamıştır. Thatcher, topluluk düzeyindeki liberal ekonomik iş birliği ve ekonomik politikaları desteklemekte fakat entegrasyonun siyasal birliğe doğru geçmesine olanak verecek her tür teşebbüse de karşı gelmekteydi. Nitekim Avrupa düzeyinde tam bir ekonomik, sosyal ve siyasi entegrasyona karşı olduğunu bariz bir şekilde ifade eden Thatcher’ın Başbakanlığı sürdürdüğü 1980’ler boyunca BK, Avrupa Para Birliği ve ortak sosyal dâhil olmamıştır (Atmaca, 2021, s. 19).

Avrupa Topluluğu, Thatcher siyasi kimliği üzerinde her daim önemli bir rol üstlenmiştir. 1975 yılında Muhafazakârların lideri olarak Avam Kamarasında yaptığı ilk konuşmasında, gündemde olan Birleşik Krallık’ın Topluluğa katılım şartlarının tekrardan müzakere edilmesini ve üyeliğin devam edip edilmemesi hakkında referandum yapılmıştır. Dönemin İşçi Partisinin aksine, Thatcher Birleşik Krallık’ın Avrupa Topluluğunda kalmasını savunmuştur (Küntay ve Ertuğral, 2020, s. 95-96).

Margaret Thatcher 1979 yılında göreve başladığında, BK Avrupa Topluluğundaki bütçe sorunuyla ciddi bir biçimde ilgilenmiştir. Thatcher BK aleyhine olan bu sorunu çözmek için Brüksel’le devam edeceği müzakerede BK kamuoyunun ona destek vereceği öngörüsünü taşımaktadır. 1979 ile 1984 yılları arasındaki Avrupa Konseyi’nin yapmış olduğu toplantıda BK bütçe sorunu damga vurmuştur. AT parasının büyük bir parçası tarımsal teşvik ve desteklerine harcanmaktaydı. Tarımsal harcamalardaki devamlı artış dikkat edildiğinde “ *öz kaynaklarının*” bir parçasını oluşturmaktadır. Birleşik Krallık’ın da dâhil olduğu diğer üye ülkeler iki seçenek arasında kalmışlardır. Bu durum Birleşik Krallık adına ithalatın büyük çoğunluğunu AT dışında yapmış olduğu ve tarım sektöründe küçük bir paya sahip olması AT’na yaptığı payın daha çok olması tarım bütçesinden orantısız biçimde pay almaktaydı. Bu yüzden 1974 – 1975 yılları arasındaki katılım müzakerelerinde bütçe için daha uygunu talep etmişse de, talebinin altında bir oranı kabul etmiştir (Küntay ve Ertuğral, 2020, s. 96-97).

3.6. David Cameron Hükümeti

Birleşik Krallık ‘ta Margaret Thatcher döneminden sonra AB üyelik sürecinde en önemli dönüm noktası 2010’da göreve başlayan David Cameron döneminde yaşanmıştır. 2010’da İngiltere başbakanı olan Cameron, AB’nin rekabet etme gücünü yitirdiğini, göç politikasının ve avro bölgesinin problemli olduğunu belirtmiş; iktidarı sürecinde söz konusu olan başlıkların İngiltere-AB ilişkilerini zedelediğini söylemiştir. Bu noktada, tıpkı öncekiler gibi Cameron’un da biraz daha esnek bir entegrasyon boyutuna sahip bir AB istediği gözlemlenmiştir. 2015 yılındaki seçimlerinde AB’ye karşı popülist bir söylemi devam ettiren Cameron, AB karşıtlarını partide kalabilmek maksadıyla 2015’deki seçimleri kazanması halinde AB üyeliğini referanduma taşıyacağını dile getirmiş ve böylelikle “Brexit’e” giden süreç de başlamıştır (Vatandaş, 2018, s. 2). Bu açıklamaları aynı zamanda İngiltere’nin Avrupa Birliği üyeliği şartlarını diğer Üye Ülkeler ve AB kurumlar ile tekrardan müzakere edeceğini söylemiştir. Cameron BK için AB üyeliği şartlarını düzeltmek ve istediklerini alabilmek için referandum kartını kullanmıştır. Bunu yaparken de bir yandan kendi partisi olan Muhafazakâr Parti içinde, diğer yandan da son zamanlarda BK siyasetinde ağırlığını ortaya koyan sağcı ve popülist Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi’nden (UKIP) gelmiş olan AB ile alakalı şikâyet ve eleştirilerini de karşılamayı amaçlamıştır. Cameron, söylediğini yaparak Birleşik Krallık’ın üyeliğini yeniden müzakere ettirip bazı imtiyazlar kazanmıştır. Başbakan David Cameron, kasım ayında hazırladığı ve AB Konseyi Başkanı olan Donald Tusk’a göndermiş olduğu mektupta Birleşik Krallık adına dört alan içinde yoğunlaşan isteklerini belirtmiştir: egemenlik, ekonomik yönetim, göç ve rekabetçiliktir. AB Konsey Başkanı Tusk bu istekler doğrultusunda hazırlamış olduğu bir anlaşma taslağını üye ülkelere dağıtmış ve onlardan genel öneriler doğrultusuyla son şeklini alan anlaşma 18-19 Şubat 2016’da toplanmış olan AB Zirvesi’nde kabul edilmiştir. Cameron Birleşik Krallık ile AB’nin özel statüsü ile alakalı anlaşmayı kesinleştirmesinden sonra, BK’nın AB üyeliği ile alakalı referandumda “evet” oyu çıkması için kampanyayı başlatmıştır. Ancak AB’de den almış olduğu tavizler vatandaşları ikna etmek adına yetersiz kalmıştır. “Pandora kutusu” açılmıştır ve AB’de den ayrılma yanlıları vatandaşın gelir seviyesi, egemenlik kaybı, artan göç ve AB bürokrasisi gibi konulardaki şüphelerini ve hoşnutsuzluklarını kullanarak, güçlü bir kampanya yürütmeyi başarmıştır (İKV, 2018, s. 12).

Göç mevzusunun siyasallaştığı ilk örneklerinden biri de 2013 yılında dönemin Birleşik Krallık Başbakanı olan David Cameron'un, BK'nın Avrupa Birliği içerisindeki özel statüsünü ve AB ile tekrardan müzakereye gideceğini ve 2015'deki ulusal seçimlerin sonucunda tek başına iktidarda olması halinde ülkenin AB üyeliğinin referanduma götüreceğini belirttiği riskli süreçte meydana gelmiştir. Ancak Başkan Cameron'un, AB üyesi ülkelerle sürdürdüğü zorlu mücadeleler neticesinde, 19 Şubat 2016 tarihin de elde edildiği özel ülke statüsü ve imtiyazlar, ne Avrupa kuşkucu Muhafazakârları mutlu edebilmiş ne de Birleşik Krallık halkının Birlikten çıkma kararını önlemede yeterli olabilmıştır. Birleşik Krallık, sınır yönetimi, göç ve sığınmaya yönelik politikalarda *opt-out* olanağı ile Birlik işlemlerinin büyük oranda dışında olmaya devam etmek istemiş, müzakerelerde göç mevzusu en belirgin öğelerinden biri olarak ön plana çıkmıştır. BK'a gelen mültecilerin ülkeye girmelerinden ancak 4 sene sonra çeşitli sosyal yardımlardan faydalanabileceklerdir. Bunu öngören “emniyet/acil durum freni sistemi”, mülteciler adına işsizlik sübvansiyonları, göçmen işçiler için alınan devlet sübvansiyonları kendi ülkelerine aktarılması, serbest dolaşımın ve aile birleşimi kısıtlamalarına dair konular görüşmelerde en çok tartışılmış olan konuların başında olmuştur (Yıldız, 2021, s. 79).

David Cameron, ilk önce İskoçya'da bağımsızlık referandumunda öncü çıkmış, bunun üzerine genel seçimi de kazanmasıyla da adeta bir kumar oynayıp Birleşik Krallığı Brexit referandumuna götürmüştür. Sonuçta ilk fikrinden (ayrılmadan) vazgeçmiş olsa da, bu düşüncesini halka söylememiştir. Oylamada Londra gibi bir mega kentin hayır oyunu kullanırken, daha küçük yerleşim bölgeleri evet demiştir, bir manada İngiltere'nin kırsal bölgeleri kentlilere üstün gelmiştir (Çolak, 2017, s. 105).

3.7. Theresa May Hükümeti

Brexit referandumundan hemen sonra David Cameron'un istifası ile Muhafazakâr Parti liderliğinin Başbakanlığa 13 Temmuz 2016'da Therese May göreve getirilmiştir. May Birleşik Krallık'ın ve Muhafazakâr Parti'nin eski Başbakanlarından “Demir Leydi “ lakabı ile bilinen Margaret Thatcher'dan sonra ikinci kadın başbakan olmuştur. May 2010'dan beri İçişleri Bakanlığı görevini sürdürmekteydi (Soypak, 2020, s. 52).

Görevin başına geçen Başbakan May Muhafazakâr Parti Konferansında “1972 Avrupa Toplulukları Yasası'ndan “ vazgeçeceğini ve Brexit sürecinin başlatılacağını ve

Lizbon Antlaşması'nın 50. Maddesinin 2017 yılının mart ayının sonuna kadar yürürlüğe geçireceğini açıklamıştır (Soypak, 2020, s. 53).

Theresa May'in Başbakanlık görevine geldiği ilk aylar onun için kritik zamanlar olmuştur. Aleyhinde kampanya yürüttüğü, çok az kişinin planladığı milletvekillerin, meslektaşlarının birçoğunun karşı çıkmış olduğu Brexit referandum sonucunun arkasından iktidara gelmiştir. Referanduma bakışı, Brexit'i benimsemek ve bu süreci gerçekleştirmeyi bir misyon haline getirmektir. Mart 2016'nın sonunda, May en azından ilk büyük engelini aşmış ve 50. Maddeyi tetiklemek için meclisten yetki almış ve bunu daha sonra da yapmıştır. May ayrıca İngiltere'nin hangi Brexit şeklini izleyeceğini de tanımlamıştır. İngiltere'nin AB tek pazarı ve gümrük birliği dışında olması daha zor bir Brexit olacaktır (Allen, 2018, s. 117).

Referandum sonucu yasal anlamda tavsiye niteliğinde olsa da, yeni başbakan için siyasi olarak bağlayıcı olmuştur. 2015 Muhafazakâr Parti manifestosu partiyi sonuca saygı duymaya adanmıştı, kampanya bu şekilde yürütülmüş ve May'in bir parçası olduğu Cameron hükümeti seçmenlerin kararını derhal kabul etmiştir (Allen, 2018, s. 106).

3.8. Boris Johnson Dönemi

Brexit süreci başladığı günden beri Birleşik Krallık siyasetine derin etkiler bırakmış, ülke 3. defa Başbakan değişikliğini yapmıştır. Theresa May'in istifa etmesinin peşinden bu kez koltuğa gelen kişi eskiden Dışişleri Bakanı olan ve sıkı bir Brexit taraftarı olan Boris Johnson olmuştur. Boris Johnson 2008-2016 seneleri arasında da Londra Belediye Başkanlığı görevini yapmıştır. Referandum kampanyası süresince Çıkma yanlısı olan Johnson, ilk günden beri hard Brexit destekçisi olmuştur.

Göreve başladığı günden beri Brexit'i 31 Ekim'de anlaşmalı ve ya anlaşmasız gerçekleştireceğine dair söz vermiş, fakat Parlamento Johnson'ın AB ile yapmış olduğu Brexit anlaşmasının yasal hale gelmesi için hızlandırmaya yönelik teklifi reddedilmiştir. Bununla beraber AB'ye imzasız bir mektup göndermiş Brexit tarihi için uzatma istemiştir. Johnson bu süreci AB tarafından 31 Ocak 2020 'ye kadar uzatmasını sağlayabilmiştir. Johnson'ın Birleşik Krallık'ın 31 Ekim 2019'a kadar anlaşmasız veya anlaşmalı olarak birlikten çıkacağı yönündeki sözü, kendisini Temmuz ayında iktidarlığa getiren parti liderliği rekabetinin merkezine götüren söz olmuştur. Fakat 31 Ekim'e kadar ki anlaşma olsun veya olmasın çıkma sözü Parlamento tarafından

engellenmesi ile Johnson Brexit'in ertelenmesini istemek mecburiyetinde kalmıştır. AB, Brexit'i ancak 31 Ocak 2020'ye kadar üç aylık bir uzatma sözü verilmiştir. Johnson'ın Brexit'i sözünü verdiği tarihte gerçekleşmediği takdirde genel seçimlerde oy kaybına neden olabilir (Karakoç, 2019, s. 62). Ancak söz verildiği gibi 31 Ocak 2020'de gerçekleşmiştir.

3.9. Brexit'e Giden Süreç

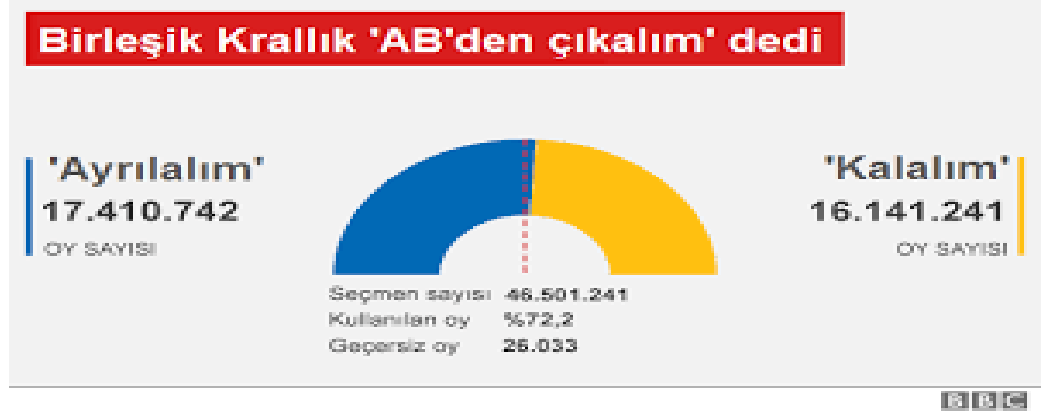
Birleşik Krallık'ın Brexit referandumunda çıkan sonuç ve müzakerelerin başlanmasıdır.

3.9.1. Brexit'in Referandumu Sonucu

Birleşik Krallık'ta 2015 yılındaki genel seçim öncesinde tekrardan seçilmesi halinde AB üyeliğinin referanduma götürme sözünü vermiş olan önceki Başbakan David Cameron, sonunda bu sözünü tutup 23 Haziran 2016'da götürmüştür. Fakat kendisi AB'de de kalma yönünde propaganda yapmasına karşın, referandum sonucu AB'de den çıkma taraflı karar neticesinde Başbakanlıktan istifasını vermek mecburiyetinde kalmıştır. Birleşik Krallık'ta bu referandumun kampanya sürecinde pek çok ilginç ve talihsiz hadise de oluşmuş; örneğin İşçi Partisinde milletvekili olan Jo Cox'un bir başka nedenden öldürülmesi, referandumdan önce Brexit taraflarının aleyhine kullanılan bir durum haline getirilmiştir. Aynı zaman da referandum süreci içinde Britanya vatandaşı bu iki farklı görüş çevresinde toplanmış, farklı görüştekilerle kutuplaşmış ve ülke genelinde gergin bir siyasi atmosfer meydana gelmiştir. Brexit, İngiliz vatandaşının AB'nin Almanya'nın hegemonik birlik haline dönüştüğü yönünde yaygın olan kamuoyu görüşlerini yansıtan bir oylama oluşmuş ve referandum öncesinde de yapılan kamuoyu araştırmalarını yanlışlar bir biçimde, Brexit yanlıları, % 2 gibi bir fark ile referandumu kazanmışlardır. Referandum sonuçlarında, Birleşik Krallık'ın farklı bileşenlerinin Avrupa Birliği konusunda yaşamış olduğu vizyon ve fikir farklılıklarına da ışık tutmuştur. Örneğin, İngiltere genelinde AB taraftarı oylar %46,6 oranında olurken, bu oranın Galler'de %47,5, Kuzey İrlanda'da da %55,8 ve İskoçya'nın da %62 oranına kadar yükselmiştir. Bu durumda, İskoçya ve Kuzey İrlanda'da AB'de kalınması yönünde güçlü irade, Birleşik Krallık'ı ilerleyen dönemlerde daha da zor duruma düşürecektir. Zira Birleşik Krallık'a bağlı olan bu iki ülkede bağımsızlık taraflısı akımlar da epeyce güçlüdür ve İskoçya, bilindiği üzere,

2014’de referandumda çokta yüksek olmayan bir fark ile Birleşik Krallık’a bağlı bulunmayı kabul etmiştir (Örmeci, 2017, s. 51-52).

Şekil 2.1: Birleşik Krallık Brexit Referandum Sonucu

Ayrılma % 51,9

Kalma % 48,1

Kaynak: BBC.

Referandum sonucunun çok denilmeyecek bir fark ile -1.269.501 seçmenin / %3,8 oy farkı ile ayrılma taraftarlarının kazanması ile Birleşik Krallık AB’den çıkma sürecine girmiş olan ilk ülke olmuştur (Aras ve Günar, 2018, s.95).

Şekil 2.2: İngiltere, İskoçya, Kuzey İrlanda, Galler’in Brexit Referandumu Sonucu

Kaynak: BBC.

Dört bölgenin Brexit Referandumunda en yüksek katılım %73 ile İngiltere, en düşük katılım %62,7 ile de Kuzey İrlanda olmuştur. Kalma ve ayrılma sonuçları

arasında en düşük farkla % 5 ile Galler'de ayrılma lehine neticelenirken, kalma ve ayrılma sonucu arasında en yüksek fark ise İskoçya da % 24 ile kalma yönünde kullanılmıştır. Böylelikle İskoçya ve Kuzey İrlanda kalma tarafını, Galler ve İngiltere de ayrılma tarafında oy üstünlüğü sağlamıştır (Aras ve Günar, 2018, s. 96).

AB üyesi devletler referandum sonucunda “evet” oyunun çıkmasını sağlamak için, İngiltere üyeliğini devam etmesi durumunda geçerli olacak bazı imtiyazlar vermeyi taahhüt etmişlerdir. Referandum sonucunda “hayır” oyunun çıkması, bu taahhütlerin de İngiliz vatandaşını Avrupa Birliği üyeliğini devam etmesine ikna çabaları yetmediğini göstermiştir. İngiliz vatandaşının AB'den çıkma isteğinde bulunması, Avrupa vatandaşının AB'ye ilgili kanaatlerine hâkim bir olumsuzluğun ifadesi niteliğinde olmuştur. AB'nin 2000'den sonraki dönemde yaşamış olduğu krizler de İngiltere'nin ayrılma kararında etkin rol oynamıştır. İngiltere'nin AB üyeliğinden çıkması bağlamında Lizbon Antlaşmasıyla AB sisteminde ilk defa varlık kazanmış Birlikten çıkma mekanizması, işlerlik kazanmıştır. AB ve İngiltere arasında İngiltere'nin çıkmasının peşinden kurulacak ilişkiye hâkim olan şartların belirlenmesi adına taraflar arasında bazı müzakereler başlatılmıştır. Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılma süreci resmi şekilde Mart 2017 yılında başlamıştır. Bu sürecin başlamasının hemen akabinde üye ülkelerden olan İspanya özelinde olmak üzere İngiltere ile AB arasında Cebelitarık'ın İngiltere'nin bu üyelikten çıkması sonrasındaki statüsüne ilişkin bir tartışma ve restleşme gerçekleşmiştir. İngilizler diplomasi oyununda her ne kadar başarılı da olsalar, müzakere deneyimi oldukça çok olan Avrupa Komisyonu da görüşmeler esnasında AB'nin çıkarlarını en iyi biçimde korumak adına büyük bir çaba sarf etmiştir (Erdoğan, 2020, s. 600-601).

2016 referandumu ile 2020'deki “çıkış günü” arasında, özellikle İngiltere tarafından Brexit ile ilgili pek çok hadise yaşanmıştır. Theresa May Başbakan (2016 - 2019) olarak bir kâbus haline gelen Brexit'i çözmek için, 2017 ve 2019 'da iki erken genel seçim yapmıştır. May Brexit'i gerçekleştirmek için parlamentoda gerekli desteği alamamıştır. Daha sonra AB'den Lizbon Antlaşması'nın 50. Maddesinde öngörüldüğü üzere iki yıllık müzakere süresinin uzatılmasını istemiştir. Bu ülkenin 2019 Avrupa Parlamentosu (AP) seçimlerine katılması gerektiği anlamına gelmektedir. Bu seçimleri, Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi'nin (UKIP) lideri olarak 2016 yılındaki ayrılma kampanyasının başkahramanlardan biri olan Nigel Farage liderliğindeki yeni kurulan Brexit partisi kazanmıştır. Daha sonra May istifa etmiştir. İstifasından hemen sonra, Boris Johnson Muhafazakâr Parti lideri olarak ardından Başbakan olarak seçilmiştir.

Partinin Brexit yanlısı olanlardan önde gelen Johnson, bazı “geride kalanları” görevden aldı ve ardından Aralık 2019 seçimlerinde Muhafazakar Parti’deki Brexit Partisi adaylarının savaşmamaları tarafından sağlanan (istenmeyen) yardımdan yararlanmıştır. Bundan dolayı önemli bir çoğunluk kazanmasına yardımcı oldu ve sonunda kampanyanın önemi olan Brexit tamamlanmıştır (Baldini ve Chelotti, 2021, s. 2).

3.9.2. Brexit Müzakereleri

23 Haziran 2016’da yapılan referandumda “AB’de kalma” taraftarlarının yapmış olduğu hatalardan dolayı %51, 8’lik bir oy ile Brexit sonucunun çıkmasıyla ayrılma yanlıların daha ağır bastığı görülmüştür. Referandum olduktan bir gün sonra Başbakan söz verdiği gibi istifasını vermiş ve Cameron hükümetinin yerine bir ay kadarlık bir süre sonra Theresa May Muhafazakâr parti tarafınca seçilmiştir. Yaklaşık olarak bir yıl kadar süren Avam Kamarası’nın Brexit için Theresa May hükümetine yetkiler vermesini barındıran onaylardan sonra, BK, Avrupa Birliği Lizbon Antlaşması’nın üye bir devletin isterse AB’de den ayrılabilceğini öngören 50. Maddesine göre harekete geçirmiş ve çıkış tarihi içinde Mart 2019’u amaçlamıştır (Gürsoy, 2019, s. 24). Birleşik Krallık Başbakanı May’ın 29 Mart 2017’de Avrupa Konseyi Başkanı olan Donald Tusk’a mektup yazmıştır. Mektupta mümkün olabilecek en hızlı ve en kısa sürede Brexit’i gerçekleştirmeyi belirtmiştir. Bunun yanında Brexit sonrası dönemde AB ile ne şekilde bir iş birliği yapılacağı hususunda müzakere yapmak isteğini belirtmiştir (Soypak, 2020, s. 55). AB ile müzakereler devam ederken elini sağlamlaştıracağı kanısı ile May hükümeti 2017 Haziran ayında bir erken seçim yapılmış ama Avam Kamarasında 14 tane sandalye kaybetmiş ve meclis çoğunluğunu da kaybetmiştir. Kuzey İrlanda Demokratik ve Birlikçi Partisi’nin (DUP) dışarıdan vermiş olduğu yardım ile hükümet kurulabilmiş ve Avrupa Birliği ile Brexit müzakereleri de başlamıştır. Bir yılı geçen bir süreden sonra 2018 Kasım’da AB ile May hükümeti arasında karar verilen Geri Çekilme Anlaşması açıklanıp 27 AB üye devlet tarafından onay verilmiştir. Fakat Başbakan May’ın anlaşması şeklinde de bilinen mutabakat, hükümet içinde istifalardan Muhafazakâr Parti’de ciddi itirazlara sebep vermiştir. İlk görülmüş olan Brexit tarihine (Mart 2019 sonu) dek Avam Kamarasında üç kez onaya sunulmuş olan anlaşma, çoğunluğun desteği alınamamış ve Birleşik Krallık meclisi tarafından onay verilmemiştir (Gürsoy, 2019, s. 24-25).

Brexit müzakerelerinin ilk basamağı olarak 19 Haziran 2017’de Birleşik Krallık’ın Avrupa Birliği’nden Ayrılması ile Sorumlu Bakan David Davis ve Avrupa Birliği’nin baş müzakerecisi olan Michel Barnier bir araya gelmesi ile gerçekleşmiştir. Müzakerenin ilk aşamasında finansal konular, vatandaşlık hakları, ayrılma ve Kuzey İrlanda sınırı ile alakalı diğer mevzulara odaklanılmış, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Konseyi’nden birer tane temsilci de müzakerelere katılmıştır. Müzakerelerin ikinci aşaması 20 Temmuz’da yapılmıştır. Brexit müzakeresinin ikinci aşamasında vatandaşlık haklarına yönelik yapılan iki tarafın uyuşmazlıkları ve uzlaşları ortaya konulmuş, 28 Ağustos’ta başlamış olan üçüncü tur müzakerelerinde finansal konular, İrlanda, vatandaşlık hakları ile ilgili konular gündeme gelmiştir. Müzakerelerinin dördüncü turu da 25 Eylül’de başlamıştır. İrlanda üstünde oldukça yapıcı tartışmalar yaşanmış ve İrlanda’nın benzersiz hali her iki taraf içinde kabul edilmiştir. Beşinci tur da 9 Ekim’de yaşanmış fakat ciddi bir ilerleme kaydedilmemiş, AB ve Birleşik Krallık, vatandaşlık haklarına yönelik bütün hakların garanti altına alınacağını, İrlanda kapsamında Ortak Seyahat Alanının devamlılığına ve İyi Cuma Anlaşması’nın Avrupa Birliği’nin ortaya koymuş olduğu altı ilke ile ilgili devamına karar verilmiştir. Bu müzakereye ilişkin olarak Avrupa Konseyi, ikinci aşaması 20 Ekim 2017’de geçilebilmesi adına AB’de hazırlık çalışmaları başlaması kararı verilmiş ve AB 27 liderlerin vatandaşlık hakları, finansal yükümlülükler ve İrlanda’ya yönelik daha çok yol alınması çağrısını yapmıştır (Aras ve Günar, 2018, s. 103-104).

17 Ocak 2017’de İngiltere’nin Başbakanı olan Theresa May, ülkesinin AB’den çıkmasına (Brexit) yönelik stratejisini açıklamıştır. Strateji, AB ile görüşmelerde ulaşılmaması hedeflenen 12 hedeften oluşmaktadır. Bu hedefler (www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38648985, 2021);

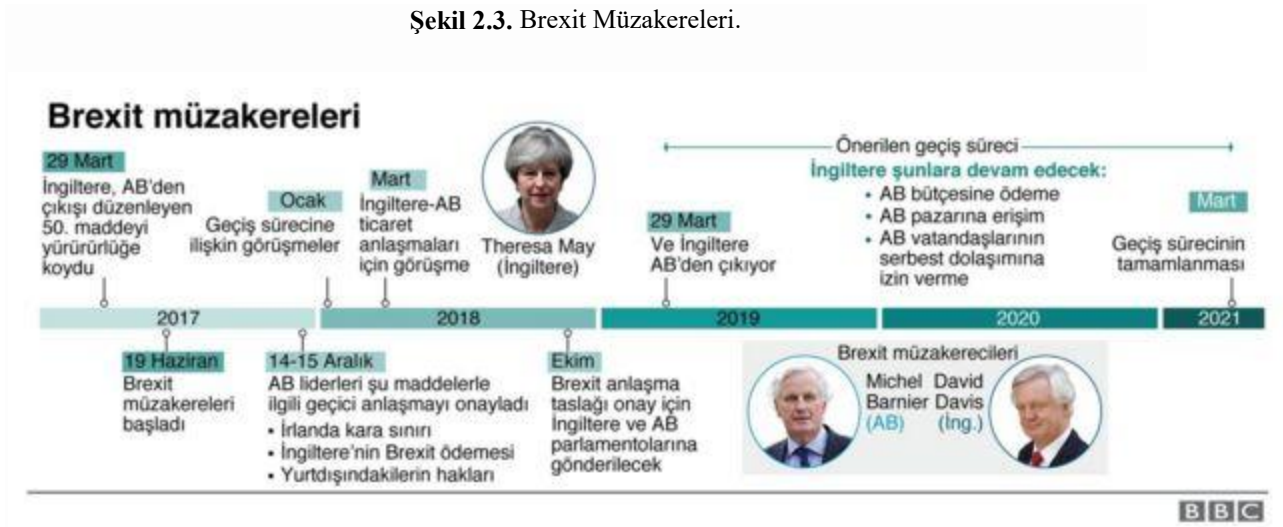
- Açıklık,
- İngiltere yasaları üzerindeki kontrol,
- İrlanda’yla ortak seyahat alanını korumak,
- Birleşik Krallık’ın birliğini güçlendirmek,
- İngiltere’deki Avrupa Birliği halkının ve AB’deki İngiltere halkının haklarını korumak,
- Göç konusunu kontrol altına almak,
- Avrupa piyasalarıyla ortak ticaret,
- Çalışanların haklarının korunması,

- Bilim ve icat adına en iyi yer olmayı hedeflemek,
- Diğer devletlerle yeni ticaret anlaşmaları,
- Yumuşak ve düzenli bir Brexit,
- Terörizm ve suçla karşı ortak mücadeledir.

May'ın yapmış olduğu konuşmada, ülkesinin AB'ye "kısmen" üye olmayacağını vurgulamıştır. AB'den çıkmanın ortak pazardan çıkmak manasına geldiğini söylemiştir. İngiltere'nin AB üyesi ülkelerle mümkün olabildiğince serbest bir şekilde ticaret yapmayı ve Gümrük Antlaşması'nın bazı maddelerinin devam edeceğini belirtmiştir. İngiltere Başbakanı May, Brexit stratejisini açıklamıştır (www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38648985, 2021).

Brexit sonrası AB'den bağımsız hareket yeteneğine sahip bir BK'nın, global düzeyde büyüyen ticaret hacmine varacağına inanmaktadır. Bu bağlamda, Çin, Brezilya, Körfez ülkeleri ve Avustralya gibi ülke ve ülke grupları ile yeni bir ticaret anlaşmaları yapmaya hazır olduklarına dair bir açıklama yapmıştır (Karaman, 2019, s. 45).

Şekil 2.3. Brexit Müzakereleri.

Kaynakça: www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42366180, 2022.

Dönemin Başbakanı Theresa May'in AB ile yapmış olduğu Brexit anlaşması üç kez parlamento oylamasına sunulmuştur, ama yeterli olacak desteği bulamamıştır. Bunun üstüne muhalefet pozisyonundaki İşçi Partisi ile yapmış olduğu görüşmeler de olumsuz şekilde sonuçlanmıştır. Hem kendi partisi içinde hem de parlamento içinde kendisine olan destek düşmüştür. Daha öncesinde 16 Ocak 2019'da hakkında yapılmış olan güven oylamasını kazanmış olmasına rağmen, Brexit teklif sürecinin kabul

edilmesi durumunda ikinci bir referanduma olumlu bakması May'in parti içerisinde güçlü muhalefet ile karşılaşmasına sebep olmuştur. May'in 10 maddelik yeni bir Brexit teklifi de istenildiği gibi bir destek alamayınca, 24 Mayıs 2019'da Theresa May Başbakanlık ofisinde yapmış olduğu açıklama ile Başbakanlık görevinden istifa etmiş olduğunu ve 7 Haziran 2019 tarihinde partisi olan Muhafazakâr Parti liderliğinden ayrıldığını belirtmiştir (Soypak, 2020, s. 84).

BK Parlamentosu 30 Ekim 2019'da yapılmış olan oylama da 12 Aralık 2019 'da erken bir seçim yapılması kararı verilmiştir. Yapılmış olan erken seçimle Boris Johnson Başbakan olmuştur. Johnson'nun AB ile anlaştığı yeni bir Brexit Antlaşması BK Parlamentosu oylamasından sonra 23 Ocak 2020'de Kraliçe Elizabeth tarafından onay verilmiş ve yasa şekline geçmiştir. Birleşik Krallık 31 Ocak 2020'de AB'de den ayrılmıştır (Soypak, 2020, s. 86).

4. BREXİT’İN BİRLEŞİK KRALLIK, AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE ÜZERİNDEKİ MUHTEMEL ETKİSİ

Bu bölümde Brexit’in Birleşik Krallık, Avrupa Birliği ve Türkiye üzerindeki muhtemel etkisi üzerinde durulmuştur.

4.1. Brexit’in Birleşik Krallık’a Etkisi

Birleşik Krallık’ın AB ile ilişkisi dış politikasındaki tarihsel sürekliliklerinin önemli bir yeri olduğunu söyleyerek AB’ye yönelik tutumlarının üyelik sonrasındaki süreçte de aynı devam etmesini işaret etmektedir. Farklı bölgelerden meydana gelmiş olan Brexit taraftarı gruplar, beraber hareket etmek varken farklı kampanyaları yürütmüşlerdir. Bunlar sağ eğilimli olan Muhafazakâr Parti üyeleri, Farage’ın liderliğindeki UKIP, aşırı sol taraftarları ve küçük İşçi Partisi grubundan oluşan Brexit yanlıları içinde dikkatleri üstüne çeken siyasi kimliği olan Londra Belediye Başkanı Boris Johnson olmuştur. Bu gruplar, referandum sürecinde ki kampanyaları farklı biçimlerde sürdürmüşlerdir. Farage, göç mevzusunu referandum yönünden en açıklayıcı mevzu olacağını söylemiştir. UKIP’in 16 Haziran 2016’da “göç karşıtlığı” temalı posterinin yayınlandıktan sonra, ayrılma yanlısı Boris Johnson bu posterin kendisini çok üzdüğünü belirtirken, toplumun diğer kısmında posterin çok büyük bir yanlış olduğunu belirtmişlerdir. Bununla beraber ülkenin en büyük ticaret birliği de Farage tarafından yapılan bu eylemin “ırksal düşmanlığı kışkırtan terbiyesiz bir girişim” olarak belirtilmiştir. Aynı zamanda göç mevzusu dışında 1990’lı yıllardan itibaren ülkenin AB’den ayrılma yanlısı euroseptikler de AB’nin oldukça büyük bürokrasisinin ve şartlarının ekonomik büyümenin önünde büyük bir engel yarattığını ve Britanya’nın bağımsızlığını zedelediğini belirtip kampanya süresince boy göstermişlerdir. Fakat Brexit yanlısı olan kampanya da göç konusu, kampanyanın dönüm noktası olmuş ve 2004’de AB’nin gerçekleştirdiği genişleme sonrasında Birleşik Krallık’ta göçün artış göstermesi, kampanyanın sloganı şeklini alarak AB’den çıkmanın göç konusunda kontrolün elde kalmasının tek çare olduğu mesajı verilmiştir. Brexit taraftarları özellikle referandum kampanyasının son zamanlarında yoğun bir biçimde göç konusuna odaklanmışlardır. Göç karşıtı ve Euroseptik politikaların yoğun şekilde destek verildiği kesimlerde AB’den çıkmaya yönelik oylar da ciddi biçimde artmıştır (Aras ve Günar, 2018, s. 100-101).

İngiltere'nin en yüksek ticari partneri Avrupa Birliğidir. İngiliz ticaretinin yaklaşık %50'sini AB ülkeleri ile yapmaktadır. Birleşik Krallık'ın birliğe üyeliği ile ticaretin maliyeti düşürülmüştür. Böylelikle hizmetlere ve ürünlere İngiliz vatandaşları daha ucuz bir şekilde ulaşabilmekte ve iş adamlarında daha çok ürün ihraç edebilmektedir. Bu yüzden Brexit oluşan ticaret hacmini olumsuz şekilde etkileyecektir. Bununla beraber İngiltere, AB'nin ilerleyen zamanlarda yapacağı yeni entegrasyonlar ve pazarlardan mahrum kalacaktır. AB'de den çıkmanın ekonomiye pozitif yönde tek etkisi AB bütçesine her sene verilen paranın artık verilmemesidir. Brexit den sonra Avrupa Tek Pazarı'na ulaşımının tekrardan düzenlenecek olması sektörel manada sıkıntıların ortaya çıkmasına sebep olacaktır. Bunun yanında İngiltere'de üretimi yapılan tarım ürünlerinin %72'sinin Avrupa Tek Pazarı'na ihracı yapılmaktadır. İngiltere'nin tarım sektörü de bu pazardan faydalanamayacaktır. AB'nin en önemli ve en ünlü politikaların başında gelen Ortak Tarım Politikasından elde edilen sübvansiyonlardan da yararlanamayacaktır. İngiltere tarım sektöründe 2015 senesinde Ortak Tarım Politikası aracılığıyla elde edilen yardımlardan toplam olarak 3 milyar Euro elde etmiştir. Bu orandan da mahrum bırakılacak olması tarım ürünlerinde fiyat artması manasına da gelmektedir (Şenbaş, 2019, s. 231).

Avrupa Birliği, Ortak Tarım Politikası ile üyelerine maddi destekte bulunmanın yanında bir de Pazar güvenliğini de sağlamaktadır. Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden çıkma kararı ile Ortak Tarım Politikasından da çıkmış olmaktadır. Bu nedenle yeni bir tarım politikasını belirlemesi gerekmektedir. Birleşik Krallık Hükümeti, yeni bir tarım politikası kapsamında bulunan çiftçilerin faydasına bazı öneriler belirlemiştir. Bu bağlamda, politikacılar için çiftlik sübvansiyonlarının ve teşviklerinin finanse edilebilmesi fırsatı verilmiştir. Birleşik Krallık Hükümeti, ayrıca 2022'ye kadar maddi açıdan Ortak Tarım Politikasına destek vereceğinin sözünü vermiştir. Bu desteğin ne şekilde tahsil edileceğini ve şartlarının ne olacağı belirlenecek politikalara göre farklılık göstermektedir (Kol, 2021, s.27).

İngiltere, 2021 yılında Ortak Pazar ve Gümrük Birliği'nden ayrılırken, Avrupa Birliği ile ticari ilişkileri olan şirketler yeni kurallar ile bürokrasi ve bazı mallarda yeni kontroller ile karşılaşmıştır. Bu da, İngiltere ve ona en yakın ticaret ortağı ile arasındaki 550 milyarlık sterlin hacimli ticaretin akıbeti ne olacağı kaygılarını da artırmıştır. İlk aşamada, İngiltere'nin Avrupa Birliğine ihracatında bir azalış olmuştur. Resmi olan verilere göre ilk aşamada oluşan sorunlar aşılmış, ticaret hacmi pandemiden önceki seviyesine geri dönmüştür. Fakat Brexit olmamış olsaydı, ticaretin daha çok büyüyeceği

argümanı halende geçerlidir. Birçok ülke, pandeminin kötü sonuçlara neden olduğu uluslararası ticaretin çöküş sahnesine tanıklık etmiştir. İngiltere'nin ve diğer ülkelerin Avrupa Birliği ile ticaretine bakılınca, ülke ekonomisinin büyüklüğüne istinaden gerilemiştir (www.bbc.com 2023).

Brexit'ten sonraki süreçte İngiltere'ye bakıldığında, İngiltere'nin AB'den ayrılmasına sebebiyet veren konular üzerinde reform ile ilgili çalışmalar yaptığı görülmüştür. Bu kapsamda AB'nin gerçekleştirmiş olduğu entegrasyonlar neticesinde her geçen gün ile sayısı çoğalan mülteci nüfusundan şikâyet eden İngiltere sınırını daha güvenli duruma getirmek için tasarlamış olduğu yeni projesini bütün uluslararası kamuoyuna bildirmiştir. BK İçişleri Bakanı Priti Patel'in yapmış olduğu açıklamada; ülkenin sınırındaki giriş ve çıkışların daha sağlıklı bir biçimde kontrol edilmesi ve güvenlik zafiyeti oluşturmamak için ülkeye ziyarete gelen ziyaretçilerin seyahat etmeden önce yapılan çevrimiçi bir form doldurulacaktır. Bu form ile gerekli güvenlik denetimlerinin ardından izin verildiği takdirde ülkeye giriş yapılabileceklerini tasarlayan bir Elektronik Seyahat İzni (ETA) projesini uygulamaya koyacaklarını belirtmişlerdir (Boztaş ve Öztürk, 2021, s. 23).

Brexit, AB ve Birleşik Krallık arasında yalnızca siyasi iş birliğini ve diplomatik ilişkileri değil ortak ticari ilişkileri de etkileyecektir. BK'nın Avrupa Tek Pazarına girme olanağını yitirmesi kuvvetle muhtemeldir. Bu hal, gelecekte oluşan ikili ticari ilişkilerle alakalı belirsizliklerle birlikte, karar alıcılar ve siyasilerin yanı sıra birçok sayıdaki şirket için de endişe kaynağını yaratmaktadır. Yapılmış olan araştırmalar da, merkezi Almanya ve Birleşik Krallık'ta bulunan birçok şirketin iş faaliyetlerinin de olumsuz açıdan etkileneceğini göstermektedir (Karakoç, 2019, s.37-38).

Brexit ile beraber kurda bazı dalgalanmalar oluşmuştur. Referandumdan sonra kurda zaten dalgalanmalar oluşmuş ve İngiliz sterlinin değeri avroya karşı %20 oranında değer kaybetmiştir. Enflasyonda da referandumdan bir sene sonra artış göstermiş ve %1,6 oranında artışı ile tüketici fiyat endeksi de yükselmiştir. Bu süreçten sonra para politikası ne şekilde olacağı belli olmadığından sterlinin değeri uzun vadede nasıl dalgalanacağı hakkında tahmin yürütmek olanaksızdır (Gürsoy, 2019, s. 47).

Birleşik Krallık ve AB ilişkilerinin Brexit ile beraber her iki taraf için de bu durum önemli birer dış politika mücadelesine dönüşmüş olduğu söylenebilmektedir. Birleşik Krallık da Avrupa Birliği ile ortak güvenlik ve savunma politikası üzerine müzakereler adına çabalama niyeti göstermemiştir. Bu netice her iki taraf için de

aradaki güvenlik ve savunmaya yönelik oluşan iş birliğine net olmayan bir geleceğe götürmektedir (Koltuk ve Cantürk, 2023, s. 100).

Birleşik Krallık'ın AB'den çıkma kararı alması sonucu ortaya çıkan belirsizlikler Birleşik Krallık'ı olumsuz yönde etkilediği gibi Euro Bölgesini de ekonomik yönden olumsuz etkilemiştir. Brexit'in döviz kurunda önemli dalgalanmaları meydana getirmiş, BK'ın finans piyasasında AB ile ticari ilişkilerinde uzun sürecek olan bir belirsizliği beraberinde getirmiştir. Sonraki süreçlerde Euro bölgesi ve Birleşik Krallık'ta büyümede yavaşlama olacağı öngörülmüş ve şüphesiz ki öyle de olmuştur (Karakoç, 2019, s.38).

Brexit'en sonra Büyük Britanya Krallığı ve Avrupa Birliği'nde iki yönlü ciddi manada ekonomik, siyasi, jeopolitik ve ticari dezavantajlar yaşanacaktır. Özellikle İskoçya ve Kuzey İrlanda'nın sergiledikleri davranışlar Birleşik Krallık içinde çatlaklıklar oluşmasına sebebiyet vermiştir. Çünkü İrlanda, Birleşik Krallık'ın en iyi ekonomik paydaşlarından birisidir. Siyasi ayrılıkların yanında Birleşik Krallık'ta sigorta ve bankacılık sektöründe, göç konusunda, finansal hizmetlerde, piyasa ekonomisine ve yatırım araçlarında negatif bir şekilde etki yaratacaktır. Birleşik Krallık'ta meydana gelen gergin havaya Boris Johnson, bu ayrılığın bir iç kapanma olmamasını dünyanın bütün coğrafyalarına çeşitli dış politikaları üretebilmek için sahada daha aktif bir rol olacağını söylemiştir. Bundan mütevellit uzmanlarının Birleşik Krallık'ın dış politikasının Çin, Türkiye ve Hindistan gibi güçlü ülkelerin devamlı gündeme getireceğini düşünmektedir. Brexit sürecinin bitmesinden sonra Parlamantonun anayasal sorunlarına tekrardan bakılmasına, İskoçya'nın bağımsızlık tartışmalarına ve İrlanda sınır meselesine, yeni yasallaşmış olan Tarım Çiftçi yasasında oluşan belirsizliklerdir. Otomotiv sanayisindeki inişler gibi hususların gün yüzüne çıkması İngiltere yatırımına ve pazarına herhangi bir ivme kazandırmamış hükümete zorluklar çıkartacak meselelerdir (Öz ve Yıldırım, 2022, s.5-6).

AB'deki doğrudan en büyük yabancı yatırım alan ülkesi olan Birleşik Krallık, Brexit ile birlikte yabancı yatırımcılar için çekici gelmeyebilir. Birliğin bir üyesi iken bazı nedenlerden dolayı yatırımcılar adına cazibe merkezi durumuna getirmiştir. Sermayenin serbest dolaşımı diğer birlik ülkelerinden gelen yatırımcılar için yatırım yapmasını kolaylaştırmıştır. Bunun yanında AB'nin Tek Pazar'ın da olması, BK'ı çok uluslu olan şirketler için vazgeçilmez bir yer kılmıştır. Brexit sonrasında AB üyesi ülkelere doğrudan yatırım alması zorlu bir hal alacaktır. Sterlin'in Brexit'ten sonra değerinin düşmesi, bu sürecin Birleşik Krallık için ekonomik yönden gücünün azalacağı

algısının olacağını göstermektedir. Brexit sürecinin Birleşik Krallık'ın ekonomik açıdan büyümesinin yavaşlayacağı yönünde düşünülmektedir. Fakat Sterlin'in değer kaybetmesinin Birleşik Krallık'ta üretilmiş olan bir mal veya hizmetin yabancı alıcılar için de daha ucuz olacağından, ürünlerini yurt dışına ihraç eden işletmelerin işlerini büyütmelerine fayda sağlayacaktır (Karakoç, 2019, s.40-41).

Referandum da çıkan sonuçlara göre, Kuzey İrlanda ve İskoçya Avrupa Birliği'nden ayrılmaya karşı oy kullanmışlar ve Brexit'ten en çok memnuniyetsizlik İskoçya'da yaşanmıştır. Brexit, özellikle ekonomik manada İskoçya'nın geleceğine zarar vermektedir. İskoçya yeni bir bağımsızlık referandumu yaparsa Brexit'in sebep olduğu İskoç öfkesi, İskoçya'nın İngiltere'den ayrılması yönünden oy kullanılabilir. Brexit sonrasında Avrupa Birliği'nin Kuzey İrlanda'ya vermiş olduğu söz, İngiltere'nin dağılacağına dair korkusunu artıracaktır (Öz ve Yıldırım, 2022, s.6).

Birleşik Krallık'ın Brexit'den sonra AB'den çıkmasından sonraki yeni dönemde birlik ile ilişkilerinde nasıl oluşacağı konusunda birçok fikir söylenilmiştir. Bunlar İngiliz basın-yayın kuruluşu olan BBC'nin ortaya koymuş olduğu beş temel model ile Birleşik Krallıkın geleceğine dair olasılıklardan söz edilmiştir.

- Norveç modeli: Norveç, AB üyesi değil, fakat Avrupa Ekonomik Bölgesi'nde (AEB) bulunan ve bunun yükümlülüklerini yerine getirmekle (AB bütçesine katkıda bulunmak) yükümlü bir ülkedir. Norveç, bunun yanında AB vatandaşlarının da serbest bir şekilde yaşayabildikleri ve aynı zamanda çalışabildikleri bir yerdir. Norveç'teki hukuk sisteminin de büyük çoğunluğu AB hukukundan yararlanmaktadır; ancak bazı hususlarda (adalet, iç işleri, tarım ve balıkçılık) ülkenin kendisine has yasaları bulunmaktadır. Norveç modeli, BK açısından geçilmesi en basit sistem de olsa, Brexit kampanyası sürecinde AB devletlerindeki serbest dolaşma hakkı, AB bütçesine yapılmış olan katkı ve göç karşılığı açısından verilen güçlü mesajlar sebebiyle, bu model Muhafazakâr hükümetin bir tercihi olmayabilir (Örmeci, 2017, s. 57- 58).
- İsviçre modeli: Bu model, Norveç gibi AB'de bulunmayan, fakat ticari anlaşmalardan dolayı neredeyse bütün sektörler içinde AB'nin Ortak Pazar uygulamalarına da dâhil olmuş bir ülkedir. AB bütçesine katkısı düşük olan İsviçre, AB'deki serbest dolaşım (Schengen) bölgesine de dâhil edilmiştir ve AB yasalarının büyük ölçüde böyle bir zorunluluğu bulunmamasına rağmen ülkesinde uygulamaktadır. Bu modelde Birleşik Krallık'ın basit bir biçimde

geçebileceği bir modeldir ve zamanla öncelikli tercihlerden biri durumuna gelebilmektedir. Zira İsviçre'nin AB'nin içinde olmamasına rağmen demokratik, tarafsız ve zengin bir ülke olarak da başarılı bir görünüm kazanması, bu noktada bu model dünya çapında küresel bir güç şeklinde uygulaması açısından Birleşik Krallık'a ilham verebilecek bir modeldir (Örmeci, 2017, s.58).

- Türkiye modeli: Bu modelde Türkiye, AB üyesi olmamasına rağmen Gümrük Birliği'ne bulunan istisnai bir ülke olmuştur. Türkiye modeli, Birleşik Krallık adına asla tercih edilmeyecek bir modeldir; çünkü bu ülke, karar alım mekanizmasına dâhil olmadan, AB'deki üçüncü devletlerle yapmış olduğu ticari anlaşmaların hükümlerini uygulaması mecburiyetinde kalmaktadır. Bu hal, AB'ye egemenlik sorunu üzerinden karşı gelen İngiliz muhafazakâr ve milliyetçilerin kabul edebilecekleri bir mevzu değildir (Örmeci, 2017, s. 58).
- Kanada modeli: Kanada, bu modele CETA anlaşmasıyla AB'nin neredeyse bütün sektörlerde gümrüksüz bir şekilde serbest ticaret modelini yakın zamanda hayata geçirecek bir ülkedir. Bu modelin en büyük dezavantajı ise, modelin tercih edilmesi halinde, İngiliz finansal sektörün AB pazarında serbest giriş yapma hakkının ortadan kalkmasıdır. Bu sebeple, bu modelin tercihi de zor gözükmektedir (Örmeci, 2017, s. 58- 59).
- Singapur ve Hong Kong modeli: Hong Kong ve Singapur gibi bazı ülkelerin, Dünya Ticaret Örgütü şartları etrafında bütün ülkelere serbest ticaret hakkını tanımakta ve tam manasıyla katıksız liberal bir modeli uygulamaktadırlar. Fakat bu durum, hem AB karşıtı solcuların tepkisini alabilir, hem de bazı sektörlerde BK üreticilerinin işini zorlaştırabilmektedir (Örmeci, 2017, s. 59).

Bu modeller içerisinde Birleşik Krallık için en uygun olanlar Norveç ve İsviçre modelidir. Fakat bu beş kalıp dışında başka anlaşmalarda yapılabilmektedir (Örmeci, 2017, s. 59).

BK finansal ihracatının %40'ını AB'ye bağlı ülkelerle yapmaktadır. Bu durum BK'ın finansal sektörde ağırlıklı olarak AB pazarına bağımlı olduğu anlamını taşımaktadır. Ortak olan pazardan çıkmanın Brexit'en sonra dünyanın ve Avrupa'nın önemli finans merkezlerinden Londra'daki finansal hizmet ekonomisi bu durumdan çok fazla etkilenecektir. Bunun yanında Londra'nın önemli finans merkezi olan konumu ve cazibesi düşüşe geçecektir. Gelecekte oluşan yeni düzenlemeler ışığında bankaların

faaliyetlerini Londra dışına taşımalarından dolayı ilave ek sermaye ve maliyetler, likidite ve toplam kaybın telafî gereklilikleri gibi karşılıklara maruz kalabileceklerdir. Brexit'in BK'nın ekonomisine oluşabilecek diğer olumsuz etkisi de Birleşik Krallık'ın işgücü piyasasında oluşan verimliliği düşürecek olmasıdır. Birleşik Krallık içindeki Avrupa Birliği mültecileri birçok diğer AB üyesi ülkelere oranla daha yüksek eğitim düzeyine ve nitelikli iş gücüne sahiptir. Bu düzeydeki göçmenlerin yapılan araştırmalarda verimliliği artırdığına dair olumlu etkileri ortaya koymaktadır (Dayıoğlu, 2022, s. 85-86).

İngiliz uzmanlarına göre, İngiltere'nin zayıf ekonomik büyüme, iş kayıpları, daha yüksek enflasyon ve sterlin değer düşüklüğü ile karşı karşıya olabileceğini, küresel ekonomiler ve ABD için potansiyel şekilde olumsuz neticelerle karşı karşıya olabileceğini dile getirmektedir. Bir yandan olumsuz havanın olabileceğini savunanlar varken diğer yandan ise Brexit taraftarları, bu çeşit ekonomik korkuların büyük oranda abartılı olduğunu savunmuştur. Avrupa Birliği düzenlemelerinden bağımsız şekilde İngiltere'nin önde olan uluslararası bankacılık ve finans merkezi şeklinde kalırken dinamik, yükselim gösteren ekonomilerle yeni ticari ilişkileri kurabileceğini savunmuştur (Öz ve Yıldırım, 2022, s. 6).

Avrupa Birliği yasalarına göre, üye devletler karşılıklı olarak serbest dolaşıma tabidir. Üye diğer vatandaşların vize zorunlulukları, kotalar, çalışma izinleri ya da diğer mültecilik kısıtlamalarını getiremezler, bu nedenle Avrupa Birliği vatandaşının herhangi bir birlik üyesi devlette çalışma ve yaşama hakkına sahip olduğu anlamını taşımaktadır. Birleşik Krallık'ın Brexit'e götüren, taraflarının da ifade edildiği gibi bu göçün ekonomik yönünden Birleşik Krallık'ın emek piyasasının olumsuz bir biçimde etkileyeceği şeklindeki argümanları, çok da doğru görünmemektedir. Brexit'in gerçekleşmesinden sonra İngiltere artık göç politikası ile ilgili Avrupa Birliğinin kurumsal kural ve kararlarına artık dahil olmayacaktır. Kendi sınırlarının korunmasını sağlayarak kendi göç ile ilgili sistemini oluşturma konusunda özgür olacaktır. Burada ki önemli nokta İngiltere'nin ne tür bir göç politikasını yapacağı ve Brexit'in diğer Avrupa Birliği üyeleri ile var olan serbest dolaşımı ne tür etkileyeceği sorunudur. Brexit'in uygulamaya geçmesi ile Avrupalı olmayanlara yönelik uygulamış olduğu politikaya benzer bir biçimde Avrupa Birliği vatandaşları içinde çalışma ve oturma izni kriterlerini uygulaması ana karaya olan göçün kısıtlanması amaçlanmıştır (İşcan, 2021, s. 496-497).

4.2.Brexit'in Avrupa Birliği'ne Etkisi

Avrupa Birliği oluşumundan bu yana, iktisadi alanda tercihini daha çok derinleşme üstünde tutmuştur. Diğer yandan, ilerleyen zaman içerisinde göreceli olarak farklı siyasi ve ekonomik tercihleri olan devletlerin AB'ye üye oluşuyla; derinleşen ekonomik bütünleşmenin siyasi olarak destek vermesi zorlaşmıştır. Bu durumda AB'de de “ekonomik entegrasyon/siyasi parçalanmışlık” paradoksu ortaya konulmuştur. Derinleşen bir ekonomik entegrasyona karşın, siyasetin ulus devlete hâkim oluşu bir asimetrik düzen söz konusu olmuştur. Farklı bir anlatımla siyasi yönden ulus devlet hâkimiyetinde derin ekonomik entegrasyona paralel bir şekilde yetki devrini kısıtlamaktadır. Bu paradoksun çözüme kavuşamaması ise Euro krizinin de başta olması ile Brexit, Suriyeli göçmen krizi, yükseliş yakalayan sağ partililer ekseninde, AB'ye üye ülkeler içerisindeki ayrışma her geçen zaman daha da derinleşmektedir. Bu ayrışma sebebiyle, üye ülkelerin tekdüze bütünleşme yöntemi ile ilerlemesi mümkün değildir. Bu çıkmaz AB'nin geleceğine yönelik sürdürülebilir bir rotaya doğru itmektedir. Bu rotanın belirlenebilmesi için tüm çabalar, AB'nin geleceğine yönelik tartışmaları oluşturmaktadır (Beşgür ve Utkulu, 2019, s. 331).

Avrupa'da bulunan birlik üyesi ülkeler gibi Fransa'da Brexit'ten olumsuz yönde etkileneceği ifade edilmiştir. İlk başta iş ortamlarında ve Fransa'nın GSYİH'nda düşüşler meydana geleceğini, orta vadede ihracatın ve yabancı devletlerdeki yatırımların yavaşlaması ile beraber ekonomik büyümede olumsuz açıdan etkileneceği belirtilmiştir. Almanya'nın ekonomisi Avrupa'daki en büyük ekonomi olması yönünden Brexit'ten nasibini alması da Fransa gibi kaçınılmaz olmuştur. Yapılan araştırmalarda Alman ihracatının, ithalattan daha çok etkileneceği belirtilmiştir. İngiltere ve Almanya arasındaki ticari ilişkiler incelendiğinde, Sterlin para biriminin Euro karşısında % 10'luk değer düşüklüğü sonucunda, İngiltere'nin Almanya'ya karşı ihracatında %6, ithalatında da % 3,5'lik düşüş meydana geldiği sonucuna varılmıştır. Bu sebeple son zamanlarda Brexit benzeri Frexit'inde (Fransa) gibi kopmaların ihtimalleri tartışmaya başlanılmıştır. Ayrıca AB üyesi büyük ülkelerin yanında küçük ülkelere olumsuz yönde etkilenebileceği kaçınılmaz bir durumdur (Boztaş ve Öztürk, 2021, s. 22).

Bölgesel entegrasyon ve küreselleşme süreci, Haziran 2016 da yapılan Brexit oylamasından sonra Avrupa Birliği'nin tekrardan yapılandırılması ile karşı karşıya kalmış olan Avrupa ekonomileri için önemli bazı zorluklar ortaya çıkmıştır. Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması, Avrupa Birliği bütçesindeki toplam gelirdeki düşme ve

geri kalan üyelerinin Avrupa Birliği bütçesine katkısı daha da büyük bir payı almasıyla neticelenmiştir. Bu sebeple Brexit'in Avrupa Birliği üyeleri arsındaki eşitsizliği yoğunlaştırılacağına dair çoğalan bir endişe söz konusu olmuştur. Brexit'in sonuçlanmasının peşinden taraflar arasında imzalanmış olan Ticaret ve İş birliği Antlaşması kapsamında Avrupa Birliği'nden ithal edilen mallar üstünden herhangi bir tarife oluşmamasına rağmen, zorlu gümrük evrak işleri ve köken kurallarına ilişkin tarife dışındaki engeller, Avrupa Birliği firmaları bakımından Birleşik Krallık'ta iş yapma maliyetlerini yükseltmiştir(Kaynar, 2022, s. 8).

Avrupa Birliği'nin ekonomik büyüklüğü göz önüne alındığında BK'ya oranla bu süreçten daha az etkileneceği düşünülmektedir. Fakat AB, BK gibi devletin finans sektöründe dünyadaki en önemli ülkeler arasında bulunan ve bunun yanında dünyanın en büyük ikinci borsa merkezine sahip bir ülkeyi kaybetmiş bulunmaktadır. Döviz ticaretinin avro alım satımını Birleşik Krallık'ta gerçekleştirmektedir. Araştırmalarda hep AB tek bir yapı şeklinde ele alınıp değerlendirilmişse de her AB üyesi ülkenin Brexit sürecinden aynı oranda etkilenmeyecektir. Başta İrlanda olarak BK ile siyasi ve ticari ilişkileri iyi düzeyde olan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Malta bu süreçte en fazla olumsuz yönden etkilenecek ülkeler içinde olması beklenmektedir (Damar, 2021, s. 14).

Brexit'in Avrupa Birliği için belki de yapacağı en büyük etki ekonomik açıdan finans sektöründe oluşacaktır. Bu alanda Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği için önemi özetlenecek olursa, Londra Menkul Kıymetler Borsası'nın piyasadaki değeri ve günlük ticaret cirosu yönünden dünyadaki en büyük ikinci borsası konumundadır. Birleşik Krallık aynı zamanda, Avrupa'daki en büyük ikinci bankacılık sektöründe ve kolektif yatırım kuruluşlarında, birinci alternatif yatırım fonlarının ve sigorta sektörüne ev sahipliğini yapmaktadır. Avrupa Birliği'nin yatırım bankacılık aktivitelerinin yarısı Birleşik Krallık merkezlidir. Ayrıca Avrupa Birliği'nin döviz ticaretinin de %70'i ve avro alımı ve satımının da %40'ı Birleşik Krallık'ta gerçekleşmektedir. BK bir avro ülkesi olmadığı halde Londra, avro cinsindeki tahvillerin takas merkezi konumunda olmuştur. Bu ağırlığı nedeniyle, İngiltere AB'nin finansal düzenlemelerindeki etkin rolüne sahiptir. Birleşik Krallık etkinliğini, Hollanda, İrlanda İskandinav ülkeleri ve Lüksemburg ile iş birliğiyle, bu çerçevedeki pazarı genişletmek için kullanılmıştır. Örneğin, AB-dışı ülkelerinden gelen şirketlerinin birlik mevzuatına uymaları halinde Avrupa Birliği içindeki finansal aktivitelerden faydalanabilecekleri kararı alınmıştır.

Bunun gibi şartlar, pazarın genişlemesi yerine yeniden düzenlenmesini seçen Almanya, Belçika, Fransa ve İtalya gibi devletlere karşı verilmiştir (Gürsoy, 2019, s. 51).

Brexit hakkındaki tartışmalar çoğunlukla bunun AB yerine İngiltere için ne anlama geldiğine dair görüşler üzerinde durmuşlardır. Çoğu görüş, İngiltere'ye ekonomik olarak ağır bir biçimde mal olacağı, İskoçya'yı kovarak onu parçalayacağı ve konumunu azaltacağı yönünde olmuştur. İngiltere'de bulunan AB vatandaşlarına ne olacağı ve İngiltere ile yakın ticari ilişkileri olan ülkeler için ekonomik maliyetler gibi endişeler belirli ulusal tereddütler oluşturmuştur (Oliver, 2016, s. 1323).

Brexit kampanyası esnasında çıkma taraftarı kesimlerin en yoğun üstünde durduğu konulardan birisi de Birleşik Krallık'ın AB bütçesine yapmış olduğu orantısız desteklerdir. Brexit'den sonra BK'nın birlik için yaptığı katkı ortadan kalkacağından bunun AB'nin bütçesine etkisi olacağı düşünülmektedir. Oluşacak kaybın tam olarak değeri ne kadar olacağı AB ile BK arasında anlaşma yapılmasıyla şekillenecektir. Fakat tahmini olarak 9 milyar avro gibi bir “delik” oluşacağı düşünülmektedir (Gürsoy, 2019, s. 52).

Ekonomik yönden değerlendirildiğinde, Avrupa Birliği uzun bir süredir BK'nın en büyük ve önemli ticari kapısı olmaya devam etmektedir. Brexit'in yürürlüğü girmesinden önceki döneme bakıldığında; 2018'de BK, yapmış olduğu toplam ihracatın %45'ni Avrupa Birliği ile yapmıştır. Toplam ithalatının da yaklaşık olarak %53'nü Avrupa Birliğinden karşılamıştır. 2019'da Birleşik Krallık, ihracatının %42'si, ithalatının da %51'ini Avrupa Birliği ile yapmıştır. 2020'de ise bu oranlar ihracatın %42'sini, ithalatının da %50'lik düzeylerinde görülmüştür. Birleşik Krallık hükümetinin gösterdiği istatistiklerde, 2021'in ilk üç ayında Avrupa Birliği ile yapılmış olan ticarete sert bir düşüş göstermiştir. Taraflar arasında 2021 yılının ilk üç ayının ticari hacmi, 2018 yılının aynı dönemine oranla %23,1 oranında bir düşüş göstermiştir. Ayrıca ülkenin Ulusal İstatistik Ofisi'nin de (ONS) son araştırmasında, Brexit'in Avrupa ile ticari ağına kuran İngiliz şirketler adına endişeye yol açtığı görülmektedir. Ulusal İstatistik Ofisinin dış ticaret verilerinde, Birleşik Krallık'ın 2021'in Ocak ayında AB'ye gerçekleşen ihracat %40,7 oranında azalma ile 8,1 milyar sterlin gerileme olmuştur. Bu durumun olumsuz yönde etkilenenlerin en başında Almanya gelmektedir. Çünkü İngiltere Alman otomobil firmasının en büyük ihracat pazarını oluşturmaktadır. Senede ortalama olarak 770 bin Alman markası otomobili İngilizler satın almaktadır. Bu nedenle Merkez Avrupa, ticaretin önemli bir pazarını kaybetmenin ekonomik sıkıntılarını hissetmektedir (Yılmaz, 2022, s. 188).

4.3.Brexit'in Türkiye'ye Etkisi

Türkiye'nin AB ile uzun ve karmaşık bir ilişkisi olmuştur. 1963'te Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile bir ortaklık antlaşmasının imzalanmasından sonra, 14 Nisan 1987'de Avrupa Topluluğuna katılım için resmen başvuruda bulunmuştur. İki yıl sonra, Avrupa Komisyonu yeni katılım müzakerelerine başlamanın “uygunsuz” olacağı sonucuna varmıştır. Avrupa'da meydana gelmiş olan geniş değişiklikler ve Türkiye'deki siyasi ve ekonomik durum nedeniyle bu aşamada Türkiye ve AB 1995 yılında bir gümrük birliği anlaşmasına varmasına rağmen, özellikle Yunanistan ile devam eden ikili gerilimler sebebiyle üyelik umutları zayıf kalmıştır. Atina ile ilişkilerde yaşanan çözümlerin ardından, Türkiye nihayet Aralık 1999'da üyelik adayı olmuştur. 2015 yılında mülteci krizinin ortaya çıkması ile Türkiye ve AB arasındaki ilişkilerin çözülmesi gerekmiştir (Lindsay, 2017, s. 2-3).

Brexit'in AB-Türkiye ilişkilerinde önemli bir etkisi Birleşik Krallık'ın AB üyeliğinden çıkışı sonrası AB'de değişmiş olan iç dengeleri ve reform gayretleridir. Değişmiş olan bu dengeler ve reform çabaları direk olarak AB-Türkiye ilişkilerini etkilemesinde dolaylı yoldan bir aday ülke pozisyonunda olan Türkiye'nin AB sürecini etkilemiştir. BK'nın AB üzerinde nasıl bir rol oynadığı ve AB'den ayrıldıktan sonra oluşan boşluğu ne şekilde dolduracağına bakmalıdır. Bu gerçekleşen gelişmeler Türkiye-AB ilişkilerine yansımaktır (Nas, 2021, s. 327-328).

Brexit'in Türkiye'ye olası etkileri azımsanmayacak derecede olacaktır. Türkiye'nin 2018 yılındaki ticaret verilerinde İngiltere altıncı sırada yer almaktadır. Türkiye 2018 yılında toplam ihracatının %50'si, ithalatının da %40'nı AB ile yapmaktadır. İngiltere'nin birlik içinde konumu daha fazla olmuştur. Çünkü ticarete son 10 yılın toplam yıllık ticaret hacminde 16 milyar avroya varan İngiltere, birlik içinde ticarete her zaman ilk dört ülke içinde bulunmuştur. BK, Türkiye için Almanya ticaretinden sonra ikinci en büyük pazarı olmuştur (Gürsoy, 2019, s.53). 2019 verilerine göre de, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı ülkeler arasında da Birleşik Krallık olmuştur. İhracat 2019'da 10,7 milyar dolarlık bir düzeyde oluşmuştur. Ticaret Bakanlığı'nın açıkladığı verilere göre de, 2019 yılı itibari ile de Türkiye ve BK arasında oluşan ticaret hacmi 16,1 milyar dolar olmuş ve ticaret dengesinin de Türkiye'nin lehine 5,3 milyar dolar şeklinde belirlenmiştir. Böyle önemli ticaret yaptığı bir ülkenin AB'den ayrılması, gümrük birliğinin dışında da kalmış olduğu anlamına gelmektedir. Türkiye ve BK arasında oluşacak ticaretler için bir serbest ticaret antlaşması imzalanması açısından

teknik hazırlıklara başlanmıştır. Fakat AB ve BK arasındaki yeni durumun sonucuna ulaşılmadan, Türkiye ile yapılacak olan serbest ticaret antlaşması imzalanması mümkün görülmemektedir (Nas, 2021, s.342-343). Brexit sonrasında, BK ile AB arasında yapılacak olan antlaşmanın niteliği açısından Türkiye için en büyük etki ekonomik riskin Gümrük Birliği avantajını kaybetmesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü Türkiye'nin BK'la ticari ilişkilerinin en önemli avantajlarından Gümrük Birliği üyesi olması ve coğrafi yönden yakın olmasıdır. Yüksek Pazar oranlarının elinde bulundurduğu ürünlerde, Hindistan ve Çin gibi ülkelere nazaran, Türkiye'ye gümrük vergisinin uygulanmamasıdır. İngiltere ile olan yakınlığı ile az maliyetle daha hızlı şekilde sevkiyatlara olanak vermektedir. BK hükümeti AB dışında kalan ülkeler ile serbest ticaret anlaşması yapacağını dile getirmiştir. Anlaşmasız sert Brexit şartlarında, Türkiye'nin ihracatını yaptığı ürünlerde uygulanmış olan vergilerin ve prosedürlerin artışı dışında, ikinci bir risk de, BK'ın rakip olduğu ülkelere uygulamış olduğu gümrük bariyerlerini indirmesidir. Bunun yapılmasında STA'lar (Serbest Ticaret Anlaşması) imzalanıp da uygulanabileceği gibi İngiltere ekonomisini koruması ve AB'den gelecek olan ithalatı telafi etmek için tek yönlü vergi indirimi uygulanmasıyla da yapılabilmektedir (Gürsoy, 2019, s. 55).

AB bütünleşmesinde derinleştirme adına atılan adımlar Fransa ve Almanya gibi ülkelerin şekil verdiği AB'nin Brexit'ten sonraki reformlar ile Birliğin federal yapısının sağlamlaştıracağı, bu durumun ise Türkiye üyeliğinin çok daha zor bir ihtimal şekline getirileceği söylenmiştir. Diğer taraftan, günümüze kadar özellikle de Maastricht Antlaşması sonrasında atılmış olan adımlar BK'ın derinleşmenin karşısında bulunan bir ülkenin üye olmasına rağmen, entegrasyonun gitgide yeni politika merkezlerini kapsayacak biçimde derinleşmiş olduğu görülmüştür. Her ne kadar da, üye ülkelerin temsil edilmiş olduğu AB Konseyi Avrupa Birliği'nin geleceği yönünden daha belirgin duruma gelse de, ulus üstü kurumların önünde üye ülkelerin ağırlığı daha çok hissedilse de, entegrasyon sürecinde atılmış olan her adım biraz daha ileri bir adımın da habercisi olmaktadır. Yaşanan krizler Jean Monnet'in "Avrupa da bazı krizler ortaya çıkacaktır ve bu oluşan krizlere çözüm yolunun bulunmasının toplamı olacaktır" sözünden de bütünleşmenin daha ileri bir seviyeye taşınmasına neden olacaktır (Nas, 2021, s. 329).

İngiltere Avrupa Birliği'ne üye olduğu günden beri Birlik'in genişlemesini her zaman desteklemiştir. AB'nin federal bir yapı ve uluslar üstü bir düzen almasından endişe eden BK için genişleme, daha ileri bütünleşmeyi engelleyebileceği fikri ile de tercih edilmiştir. Bu nedenle Birleşik Krallık, Türkiye'nin üyeliğini en çok destekleyen

ülke olmuştur. Bazı dönemlerde Türkiye'nin üyeliğini destekleyenler olmuş olsa da Birleşik Krallık, AB içinde tutarlı bir biçimde Türkiye'yi destekleme de en büyük ülke konumunda bulunmuştur. Bu nedenle AB nezdinde Birleşik Krallık ile Türkiye arasında karşılıklı oluşan bir güven ilişkisi kurulmuştur. Brexit ile beraber Türkiye, bu avantajını kaybetmiş olacaktır. Bu koşullar altında üyelik sürecinin daha da zor bir hal alacağını, Avrupa Birliği ve Türkiye arasındaki ilişkilerin ve diğer hususların da önemli bir arabulucusu olan BK ortadan kaybolmuştur(businessdiplomacy.net 2023).

Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması ile ülkede ortaya çıkan ekonomik istikrarsızlık ve işsizlik, vatandaşların turizm tercihini etkilemiştir. Çıktıktan sonra Türkiye ile turizm ilişkilerinde pozitif yönde artış olması beklenmektedir. Çünkü Sterlin'in Euro karşısında değer düşmesi sebebiyle turizm seçeneklerinin AB dışındaki ülkelere doğru kayacağı beklentisi oluşmuştur (Türko ve Gökçenoğlu, 2019, s. 580).

Birleşik Krallık'ın AB üyelik sonrasındaki ilişkilerin henüz tam olarak netleşmemesi ve üstünde uzlaşabilecek bir formül yaratmasının zorluğu, sürecin neticesini öngörebilmeyi de zorlaştıracaktır. Mal ve hizmet ticaretinde ne tür kurallara göre oluşacağı, tarım ürünlerinde ne tür düzenlemelere tabi olunacağı, kişisel veri dolaşımının ne tür şartlara göre sağlanacağını, ticarete gerçekleştirilecek uyuşmazlıkların hangi mekanizma ile sonuca varılacağına bakılmıştır. Bunun dışında Avrupa Adalet Divanı'nın vermiş olduğu kararların BK'da uygulanabilir olup olmadığı gibi pek çok farklı konu üzerinde düzenleyici bir rejimin ortaya çıkmadan ya da bir geçiş döneminin öngörülmeden üyelikten çıkmanın gerçekleşmesi ile önemli ticari zayıflar ve krizlere neden olma riskini taşımaktadır (Nas, 2021, s. 343).

Türkiye ve Birleşik Krallık arasındaki ekonomik bağlar Brexit süreci ile beraber belirsiz bir hal almıştır. Fakat daha sonra Birleşik Krallık ile AB arasında bir ticaret antlaşması imzalanması ile beraber, Birleşik Krallık ve Türkiye arasındaki ticari etkinliklerin devamına ilişkin antlaşmanın da içeriği hazırlanmıştır. Birleşik Krallık ve Türkiye arasında 29 Aralık 2020 tarihinde imzalanmış olan ve 1 Ocak 2021'de de yürürlüğe geçen Serbest Ticaret Antlaşması ile her iki taraf için çıkarları göz önüne alarak ona uygun bir biçimde yapılmıştır. Türkiye ve Birleşik Krallık arasında imzalanmış olan bu yeni ticaret anlaşmasına göre; “ taraflar arasında yatırım ve hizmet sektörleri dışında, bütün tarım ve sanayi ürünlerinde gümrük vergisiz işlem uygulanacaktır”. Öbür taraftan bu yeni ticaret anlaşmasında yatırım ve hizmet sektörlerinin bu gümrük vergisinden muaf olmasının nedeni; “AB ve Türkiye arasındaki 1995'te imzalanmış olan Gümrük Birliği Anlaşması'nda yine bu sektörlerin dâhil

edilmemiş olmasıdır”. Bu anlaşma ile Türkiye tarafından olumlu görölmek ile beraber “1995 Gümrük Birliği Antlaşması’ndan itibaren yapılmış olan en önemli ticaret antlaşması olarak da gösterilebilmektedir”. Bunun yanında bu antlaşma ile ticari bağlarını Avrupa ilerisine götürmek isteyen Birleşik Krallık için de oldukça pozitif olarak karşılanmıştır. BK Uluslararası Ticaret Bakanı olan Liz Truss, “bu anlaşmasının her iki devletin ticari ilişkilerine destek vermeye yardımcı olduğunu; yeni anlaşma ile beraber Birleşik Krallık’taki otomotiv, imalat ve çelik sanayilerinde binlerce insanın istihdam edebileceğini belirtmiştir (Koltuk, 2021, s.102-103).

Birleşik Krallık, Türkiye için önemli bir ticari ortaktır. Bu nedenle Birleşik Krallık’ın birlikten ayrılması Türkiye’yi de önemli derecede ilgilendirmektedir. Çünkü Türkiye, Gümrük Birliği şartları nedeniyle, Avrupa Birliği’nden bağımsız şekilde serbest bir ticaret anlaşması yapamamaktadır. Bu durum “Ticari Asimetri” olarak bilinir. Türkiye’nin rekabet üstünlüğünde de bir risk oluşturmaktadır. Ayrıca Birleşik Krallık’ın Avrupa Birliği’nden ayrılması ile Türkiye tam üyeliğindeki en büyük destekçilerinden birini de kaybetmiştir. Bu nedenle Türkiye’nin üyelik süreci de bu durumdan olumsuz etkilenecektir(Kol, 2021, s. 39).

Türkiye ile İngiltere arasında yoğun ticari ilişkilerde olan sektörlerdeki işletmelerin bu durumdan olumsuz bir şekilde etkileneceği tahminini yürütmek çok da zor değildir. Türkiye’den ihraç edilen mallardan alınan gümrük vergisinin bu ülke ile yapılan ithalatların maliyetleri artacağı için söz konusu olan bu ülkelerdeki alıcılar seçeneklerini çeşitli ülkelerdeki rakip olan üreticilerden yana kullanacaktır. Dış çevre etkenleri işletmeler yönünden önemlidir. Bu çevrede oluşan değişimler, pazarlama yöneticisi stratejik pazarlama planlaması geliştirirken, yeni fırsatların doğmasına ya da yeni sorunların oluşmasına neden olmuştur. Değişim tam olarak bazı işletmeler için bir kaçınılmazlık durumu olmuştur(Koçarslan, 2019, s.10).

4.4. Brexit Sonrası Avrupa Birliği’nin Geleceğine İlişkin Senaryolar: Beyaz Kitap

1 Mart 2017’de Avrupa Birliği Komisyonu Başkanı olan Jean Claude Juncker, AB’nin Brexit sonrası geleceğine dair beş farklı senaryoyu ele alan Beyaz Kitap’ı kamuoyuna sunmuştur. 25 Mart 2017 tarihi Avrupa Ekonomik Topluluğu’nu kurmuş olan Roma Antlaşması’nın 60’ıncı yıl dönümünü idrak etmiştir. Birleşik Krallık dışındaki AB’nin 27 üyesi olan ülkelerin liderleri, bu tarihte Roma’da bir araya gelmişlerdir. Bir araya gelen bu liderler AB’nin geleceğine ilişkin tartışma sürecini

başlatmaları ve Avrupa Birliği'nin geleceğine yönelik birlik mesajını vermek ve ortak bir bildiriyi kabul etmeleri öngörülmüştür. Avrupa Komisyonu'nun, bütün bu dinamiklerin etkin olduğu ortamda sunmuş olduğu Beyaz Kitap'ta AB entegrasyonu için 2025 yılına kadar beş çeşit gelecek senaryosu ifade edilmiştir. Beyaz Kitaptaki, beş senaryodan her birinin uygulandığında 2025 yılına kadar Ekonomik ve Parasal Birlik, Tek Pazar, Dış Politika ve Schengen Bölgesi gibi belirli politika alanlarında yaratacağı etkileri ele alarak, her senaryoda artıları ve eksileriyle değerlendirilmiştir (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2017, s. 2-3).

- Aynen Devam: İlk senaryoya göre, 27 üyeli mevcut konuma sadık bir biçimde yola devam edilerek ve reform ajandasını güncellemeye ve uygulamaya yoğunlaşacaktır. 27 üye ülke ve AB kurumları, çalışmalarında ortak bir gündemi takip edecektir. Karar alabilme hızı da, uzun vadeli bir çözüme ulaşabilmek için farklı görüşleri dikkate alınacak biçimde konuya göre belirlenecektir (www.aa.com.tr/tr/dunya/abnin-gelecegine-iliskin-5-seneryo-/761986, 2022). Komisyon Başkanı “ *tüm enerjimizi büyük sorunlara, bu meclis tarafından desteklenen pozitifimize, iç pazarı, dijital tek pazarı, enerji birliğini, sermaye piyasaları birliğini ve bir savunma birliğini tamamlamaya odaklayabiliriz. Ve bunu yapacağız. Ama bunun yeterli olup olmayacağını sormamız gerekiyor*” ifadelerini kullanmıştır (ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_17_424, 2022).
- Sadece Ortak Pazar: İkinci senaryoya göre de, üye devletler pek çok konuda, daha çoğunu yapma kararı almayacak ve artan bir biçimde ortak pazarın bazı belirli alanlarına odaklanacaktır. Mülteci krizi, savunma ve güvenlik gibi alanlarda müşterek bir çözüm olmayacaktır. 27 üye, birçok devlet yeni sorunu çoğunlukla kendi başlarına ele alacaktır. Bu duruma, ortak Pazar, AB'nin asıl “varoluş sebebi” olacaktır (www.aa.com.tr/tr/dunya/abnin-gelecegine-iliskin-5-seneryo-/761986, 2022). Sonuç olarak, AB 27 üyenin çoğu politika alanında faaliyetlerini ileriye götüremiyordur. Ortak endişelerle alakalı yeni konulardaki iş birliği çoğunlukla ikili müzakerelerle yürütülmektedir. Göç ve güvenlik konularında yetersiz olan iş birliği sebebiyle milli sınırlardan geçecek olan kişilerde daha çok sistematik kontroller yapılmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2017, s. 18).
- Daha Fazlasını Yapmak İsteyenler: Üçüncü senaryoya göre, AB'nin bugüne benzer biçimde ilerlediği, fakat bazı Üye Ülkelerin daha fazla ortak çalışma

yapmak istediği bir senaryo içinde, belirli politika alanlarında beraber çalışmak için bir ya da birkaç “istekli koalisyon” ortaya çıkarmıştır(Avrupa Komisyonu, 2017: 20). Bunlar bir araya gelip; iç güvenlik, savunma, vergilendirme ya da sosyal konular gibi belirli bazı politika alanlarında beraber çalışmak için koalisyon kurabilecektir. “Çok hızlı” bir yapı öngören senaryo da, yeni “ üye ülke grupları” , seçilen alanlardaki iş birliğini derinleştirmek adına belirli bütçe ve hukuki düzenlemeleri konusunda düşünce birliğine varabilecektir (www.aa.com.tr/tr/dunya/abnin-gelecegine-iliskin-5-seneryo-/761986, 2022).

- Daha Azını Daha Verimli Yapmak: Dördüncü senaryoya göre, AB entegrasyonu ile beraber çalışmanın en çok katma değer yaratacağı alanlarda odaklanarak derinleştirilmesini öneren bu senaryoda(İktisadi Kalkınma Vakfı, 2017: 4) üye devletler belirli öncelikli konularda daha hızlı ve azimli bir biçimde hareket edebilecek, dikkat ve sınırlı kaynaklarını sınırlandırılmış alanlarda kullanabilecektir. Böylelikle birlik ülkeleri, rekabet ya da bankacılık konularda sahip olduğu hızlı karar alabilme mekanizmasını belirlenen diğer alanlarda uygulanabilecek, diğer konularda ise daha azını yapma ya da katılmama hakkına sahip olacaktır (www.aa.com.tr/tr/dunya/abnin-gelecegine-iliskin-5-seneryo-/761986, 2022). Yeni önceliklerini belirlerken, AB vaatleri, beklenti ve sonuçları daha iyi şekilde ayarlamayı amaçlamaktadır (Avrupa Komisyonu, 2017, s. 22).
- Birlikte Daha Fazlasını Yapmak: Son ve beşinci senaryo da ise, üye ülkeler kendi içinde daha çok güç, karar alma ve kaynak yetkilerini paylaşacaktır. Bir nevi “AB federasyonu” öngörülen senaryo ile, üye ülkeler arasındaki her alanda iş birliği, daha önceleri hiç olmadığı kadar ileri taşınacaktır. Kararlar Avrupa seviyesinde daha hızlı bir biçimde alınacak ve daha hızlı bir biçimde uygulanacaktır (www.aa.com.tr/tr/dunya/abnin-gelecegine-iliskin-5-seneryo-/761986, 2022).

Bu Beyaz Kitap’ta, önümüzdeki dönemlerde Avrupa’nın nasıl gelişme göstereceği konusunda vatandaşlarla geniş kapsamlı ve dürüst bir tartışma yaratmak hedeflenmiştir (Avrupa Komisyonu, 2017, s. 26).

5. SONUÇ

Avrupa, Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'nın sonuçlarını çok ağır ödemiştir. Bu sonuçlar ile Avrupa da bir birliğin temelinin atılacağı en büyük göstergesi olmuştur. Çünkü ölen milyonlarca insan, yaşanan ekonomik krizler ve daha birçok etki ile Avrupa'da bir entegrasyon oluşumuna neden olmuştur. Bu entegrasyonun neden olmasında Avrupa'da kalıcı bir barış sağlamak, Fransa ve Almanya arasındaki bitmek bilmeyen savaşları durdurmak, savaş sonrasında oluşan yıkımları ortadan kaldırmaktır. Topluluk çatısı altında altı ülkenin (Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Lüksemburg, Hollanda) bir araya gelerek oluşturdukları Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (1951) ilk başlarda sadece kömür ve çelik üzerine kurulmuş olsa da daha sonra göstermiş olduğu başarılar ile diğer toplulukların oluşmasına zemin hazırlamıştır. İlk başlarda altı ülke ile başlayan serüven, daha sonra gösterdiği başarılar çok kısa sürede sayısını arttırmış ve en son olarak 2013 yılında Hırvatistan'ın da katılımı ile mevcut sayısı 28'e yükselmiştir. Bu birliğin gitgide büyümesi ve katılan ülkelerin ekonomik olarak zayıf olması birlik için de bazı sorunları beraberinde getirmiştir. Bu sorunlar Birleşik Krallık'ın ayrılmasına neden olmuştur. Bu sorunlar dışında göçmen sorunu, Avro Krizi, egemenlik kaygısı, Avrupa şüpheciliği ve daha başka nedenlerde gösterilerek birlikten ayrılmak istediklerini dile getirmişlerdir. İlk olarak 2016 yılında dönemin Başbakanı David Cameron'un liderliğinde yapılmış olan referandumda halkın birlikten çıkma yönünde oy kullanması ile Brexit süreci başlamıştır.

Birleşik Krallık birliğe üyeliği gerçekleştiği günden beri birliğin önemli konularına hep bir mesafeli davranmıştır. Bu mesafeli davranışı birlik de bir statüsü olmuştur. Bu mesafeli davranışın onu ileride bir referanduma götüreceği aşikârdı. Bu davranışın altında yatan en büyük konulardan bir tanesi de egemenlik kaygısıdır. AB'nin federal yapısı İngiliz milliyetçileri için ters bir durum olmuştur. Kendisini her zaman kıta Avrupası'ndan üstün gören İngiltere, bu birliğe katılan küçük ülkeleri bir türlü sindirememiştir. Kendisine denk görmemiştir. 1975 yılındaki ilk referandumda %67'nin üstünde bir oranla birlikte kalma yanlıları ağır basmıştır. Bu ilk referandumla beraber ileride tekrar bir referandumun olacağını sinyalleri verilmiştir. Bu referandumdan sonra AB'nin Birleşik Krallık birlikten çıkmasını diye ona bazı imtiyazlar tanımış olması İngiltere'nin birlik için ne kadar önemli olduğunu göstermiştir. AB'ye bağlı ülkelerin ortak para birimine geçmesine bile Birleşik Krallık karşı çıkmış ve kendi para birimini kullanmakta ısrar etmiştir. Bu ve bunun gibi birçok

nedenle de İngiltere kendini hep birlikten üstün görmüş birliğin verdiği kuralları değil de kendi kuralları çerçevesinde hep ilerlemiştir. Avrupa Birliği'nin Birleşik Krallık'ın birlikten ayrılmasını istememesin en büyük nedenlerinden bir tanesi de İngiltere'nin büyük bir pazar payına sahip olmasıdır. İngiltere birlik içinde iken birçok ülkenin birliğe pozitif bakış açısına neden olmasına yol açmıştır. Fakat birlikten ayrılması ile başka ülkelerin nasıl bir bakış açısına neden olacağı ve ne tür bir ekonomik kayba yol açacağı önümüzdeki süreçlerde belli olacaktır.

Birleşik Krallık'ın 43 yıllık Avrupa Birliği serüveni, Brexit referandumundan çıkan sonuç ile sona gelinecek ilk aşaması olmuştur. Ayrılma kararına sebebiyet veren ekonomik, siyasi, mültecilik ile ilgili konular sebep olarak gösterilmiştir. Varılmış olan sonuçlara gelinecek ise sonuç olarak Brexit referandumun aslında sonuç olarak ayrılmayacağı kanaatindeydiler. Bu referandum ile bazı imtiyazlar alacaklarını düşünmüşlerdir. David Cameron'un kesin gözüyle baktıkları referandum ile umulmadık bir sonuçla karşı karşıya kalmışlardır. Bu sonuç Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmasına neden olmuştur. Cameron bu sonuç ile istifa etmek durumunda kalmıştır. Referanduma gitme nedenlerinde daha önceki dönemlerde çıkış sinyalleri verdiklerinde birlik için istenilen ayrıcalıkları yerine getirmişlerdir. Bu defa da aynı rolü oynamışlardır fakat sonuç tam da istedikleri gibi çıkmamıştır.

31 Ocak 2020'de Birleşik Krallık (İngiltere), İngiliz halkının %51,8 ile vermiş olduğu ayrılma oyu ile referandumdan 1317 gün sonra Avrupa Birliği'nden ayrılmıştır. Ancak çıkış gününde boşanma henüz tamamlanmamıştı. Birleşik Krallık'ın AB kurallarına ve gelecekte güvenlik, ticaret düzenlemelerine tabi olmaya devam ettiği 11 aylık bir geçiş dönemi müzakere edildi ve 1 Şubat 2020'de başladı. 24 Aralık 2020'de iki taraf Birleşik Krallık- AB Ticaret ve İş birliğini imzalamıştır. Anlaşma, mallarda sıfır tarife, sıfır kota öngörüyor ve hizmetler, rekabet, yatırım, hava ve karayolu taşımacılığı vb. gibi çok çeşitli alanlarda tercihli düzenlemeler getirmiştir. Anlaşma, pek çok yönü gelecekteki revizyonlara açık bırakmıştır (örneğin, beş buçuk yıl içinde revize edilecek balıkçılık politikası) ve menşe kuralları, sağlık ve bitki sağlığı kontrolleri dâhil olmak üzere tarife dışı engelleri kapsamaktadır. Böylelikle Birleşik Krallık uzun zamandır üstünde durduğu referandumun sonuna gelmiştir. Ekonomik ve yasal olarak BK'ın Brexit sonrası kayıpları olmuş olsa da, dış politikada atacağı akılcı adımlarla orta vadede bu kayıpların en aza indirgeyecek bir potansiyele sahiptir. Askeri ve ekonomik açıdan da etkilenmiş olsa da dış politikadaki yerini ABD ve NATO ile ilişkilerini ile bir seviyeye taşıyabilecektir.

Avrupa Birliği'nden ayrılmanın Birleşik Krallık üstündeki pozitif etkisi de hiç şüphesiz bütçeye olan katkısı artık olmayacağından her yıl büyük oranda verdiği miktar artık cebinde kalacaktır.

Avrupa Birliği'nin Brexit'ten sonra ekonomik yönden Birleşik Krallık'tan daha az etkileneceği düşünölmektedir.

Bu referandum sonucunda Avrupa Birliği'nin Türkiye için ne planları olacağı ve Türkiye'nin birliğe giriş sürecinin nasıl olacağı tam olarak belirlenememiştir. Bu süreç ile Türkiye'nin lehine mi yoksa aleyhine mi olacağı birliğin göstereceği tutuma bağlı olacaktır. Fakat İngiltere'nin bu ayrılışı hem birlik içindekiler için hem de birliğe üye olacak ölkeler için bir negatif sonuç gösterebilir. Çünkü İngiltere'nin ilk birliğe üyeliğinden sonra birçok ölkede birlik üyeliği için sıraya girmiştir. Büyük bir pazar payına sahip olması diğer ölkelerin birliğe bakış açısını değiştirmiştir. Birlikten ayrılması ile ne tür sonuçlara neden olacağını zaman gösterecektir. Türkiye, AB için göç konusunda kilit bir ölkede olmuştur. Türkiye ile ilişkileri iyileştirilmesi göç karşıtı olan BK yerine Türkiye ile bağlarının güçlendirilmesi avantaj olabilir. Bu göç konusunun ilerleyen zamanda Türkiye'nin lehine mi olacağı konusu çözüme ulaşacaktır.

Brexit siyasi açıdan bakıldığında Türkiye-AB ilişkileri için risk taşıırken Türkiye-BK ilişkileri için bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Bu risk ve fırsatların hangisinin daha önce çıkacağı, Brexit için de hangi alternatif senaryoların olabileceği AB ve BK içindeki siyasi şartların uzun vadede nasıl şekilleneceğine bağlıdır.

Bu sonucun Avrupa Birliği ve Birleşik Krallık için ne tür sonuçları olacağı belirsizdir. Çünkü Brexit'in sonuçlanmasından hemen sonra Pandeminin ekonomik etkisi halinde atlatılamamışken Brexit'in tam olarak ne tür sonuçları olduğu kestirilememiştir. Bu sonucun kendini göstermesi daha uzun vadede belirlenecektir.

KAYNAKÇA

- AB Genişlemesi /AB Genişleme Politikası /İKV, <https://www.ikv.org.tr>, [Erişim Tarihi: 06.10.2021].
- AB'nin Geleceğine İlişkin 5 Senaryo, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abnin-geleceğine-iliskin-5-seneryo-/761986>, [Erişim Tarihi: 04.01.2022].
- AB'ye Genel Bakış- AB Başkanlığı, <https://www.ab.gov.tr>, [Erişim Tarihi: 30.05.2021].
- Acar, M., 2001, Sihirli Anahtar Terminatöre Karşı: Avrupa Birliği Nedir, Ne Değildir? *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), s. 111-126.
- Acar, M., 2006, Avrupa Birliği ve Türkiye Bir Ekonomik ve Siyasi Analiz (1.Baskı), *Orion Yayınevi*, Ankara.
- Ağır, H., 2010, Avrupa Bütünleşmesinin Derinleşmesi ve Genişlemesi, Kar, M. (Ed.), *Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye Ortak Politikaların Oluşumu ve Uyumlaştırılması* (5-54), *Ekin Yayınevi*, Bursa.
- Akçay, E.Y., Argun, Ç. ve Akman, E., 2011, AB'nin Tarihsel Gelişimi ve Ortak Dış ve Güvenlik Politikası, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(4), s.117-131.
- Akdemir, E. ve Genç, Ö., 2011, Avrupa Bütünleşmesi, Erhan, Ç., Kızılırmak, B. ve Senemoğlu, D. (Ed.), *Avrupa Birliği Temel Konular* (1-60), *İmaj Yayınevi*, Ankara.
- Alganer, Y. ve Çetin, M.Ö., 2007, Avrupa'da Birlik ve Bütünleşme Hareketleri, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 23(2), s.285-309.
- Alganer, Y. ve Yılmaz, Ç., 2015, Avrupa'da Birlik ve Bütünleşme Hareketleri, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 25(2), s.104-126.
- Alıbaylı, S., 2019, İngiltere-Avrupa Birliği İlişkileri: Brexit, Yüksek Lisans Tezi, *Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Eskişehir, 10-27.
- Allen, N., 2018, Brexit Means Brexit: Theresa May and Post- Referendum British Politics, *Br Polit*, 13, s.105- 120.
- Aras, İ. ve Günar, A., 2018, Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden Ayrılma Referandumu: Brexit Süreci ve Sonuçları, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 6(2), s.90-110.
- Arnorsson, A. ve Zoega, G., 2018, On The Causes Of Brexit, *European Journal of Political Economy*, 55, s.301-323.
- Arvasa, F., 2002, Nice Antlaşmasının Getirdikleri, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 1(2), s.1-30.

- Atmaca, H., 2021, Brexit ve Büyük Britanya Üzerinde İktisadi Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara, 19.
- Avrupa Birliği Adalet Divanı Anayasa Mahkemesi T.C. Anayasa Makemesi, <https://www.anayasa.gov.tr/yayinlar/insan-haklari-bilgi-bankasi/Avrupa-birligi-adalet-divani/>, [Erişim Tarihi: 26.12. 2021].
- Avrupa Birliği Anayasası –Vikipedi, <https://tr.m.wikipedia.org>, [Erişim Tarihi: 12.07.2021].
- Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma, 2011, Ankara.
- Avrupa Birliğinin Genişlemesi / AB İlişkileri Müdürlüğü, <https://ab.ibb.istanbul>, [Erişim Tarihi: 06.10.2021].
- Avrupa Komisyonu, 2017, Beyaz Kitap Avrupa'nın Geleceği, 2025 Öncesi AB27 İçin Düşünce ve Senaryolar.
- Avrupa'da İlk Ekonomik Birleşme: Benelüks(Benelux), <http://yirmisekiz.net/2016/10/09/avrupa-ilk-ekonomik-birlesme-beneluks-benelux/>, [Erişim Tarihi: 30.01.2021].
- Aydemir, A.F., 2013, Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkileri, Esmen, Ö. S. (Ed.), Avrupa Birliğinde Genişleme Süreçleri (1-15), *Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları*, Erzurum.
- Aygören, H., 2005, Avrupa Tek Para Birimi: Euro, Kaymakçı, O. (Ed.), Avrupa Birliği Üzerine Notlar (79-118), *Nobel Yayınları*, Ankara.
- Baldini, G. ve Chelotti, N., 2021, The Brexit Effect: Political Implications of the Exit of United Kingdom From the European Union, *Internaotional Political Science Review*, 1, s.10.
- Beşgür, E.C. ve Utkulu, U., 2019, Esnek Entegrasyon Temelinde Avrupa Birliği'nin Geleceği ve Türkiye'nin Yeri: Muhtemel Senaryolar, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 18 (2), s.325- 364.
- Birleşik Krallık Ülke Profili, https://www.sto.org.tr/ulke/Birlesik_Krallik_Ulke_Profili, [Erişim Tarihi: 25.12.2021].
- Birleşik Krallık'ın Siyasi Görünümü / T.C. Dış İşleri Bakanlığı, <https://www.mfa.gov.tr/ingiltere-siyasi-gorunumu>, (Erişim Tarihi 23. 05. 2023).
- Birleşik Krallık, <https://tr.m..wikipedia.org>, (Erişim Tarihi 23. 05. 2023)
- Boztaş, A. ve Öztürk, S., 2021, Son Dönemde Avrupa Birliği'nin Uluslararası Sorunlar Perspektifi: Brexit, Mülteci Krizi, Covid 19 Pandemisi, *Intraders International Trade Academic Journal*, 4, s.19-32.

- Brexit, İngiltere Ekonomisini Nasıl Etkiledi? BBC News Türkçe <https://www.bbc.com>, (Erişim Tarihi: 25. 04. 2023).
- Brexit'in Türkiye'ye Muhtemel Siyasi Etkileri-Business Diplomacy, <https://businessdiplomacy.net>, (Erişim Tarihi: 07.05.2023).
- Büyükcan, M., 2019, Brexit ve Sonrası: Avrupa Bütünleşmesi ve AB-İngiltere İlişkileri Üzerine Muhtemel Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, *Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul. 10.
- Canbolat, İ. S., 2002, Avrupa Birliği: Uluslarüstü Bir Sistemin Tarihsel, Teorik, Kurumsal, Jeopolitik Analizi ve Genişleme Sürecinde Türkiye ile İlişkiler, (3.baskı), Alfa Yayınları, İstanbul.
- Canveren, Ö. ve Öztürk, Ç., 2018, Avrupa Birliği Genişleme Politikalarında Meşrulaştırma: Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri İle Batı Balkanların Karşılaştırmalı Analizi, *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (1), s.46-64.
- Çapan, G. ve Sarı, G., 2002, Avrupa Birliği Genişleme Sürecinin Kurum, Araç ve Teknikleri (Derleyen. Cengiz Aktar), Avrupa Birliği'nin Genişleme Süreci (11-24), *İletişim Yayınları*, İstanbul.
- Çelik, Y. M., Usta, H. ve Şen, T. A., 2017, Avrupa'daki Kriz, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), s. 101-113.
- Çolak, Ö. F., 2017, Küresel Kriz ve Brexit, Esen, E. ve Şekeroğlu, D. (Ed.), Brexit-Elveda Avrupa İngiltere'nin AB'den Ayrılmasından Sonra Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye-AB İlişkilerinde Fırsatlar ve Tehditler (97- 108), *Siyasal Kitapevi*, Ankara.
- Damar, A.S. 2021, Brexit Süreci ve Birleşik Krallık- Avrupa Birliği- Türkiye İlişkilerine Olası Etkileri, Vurdu, S. A. (Ed.), Uluslararası Ticaret Üzerine Hibrit Perspektiflerle Değerlendirmeler (9- 50), *Hiperyayın*, İstanbul.
- Dayıoğlu, H., 2022, Brexit Sürecinin Birleşik Krallık'ın Ekonomik Büyümesi Üzerindeki Etkileri, *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(26), s. 83-94.
- Denk. E., 2016, Avrupa Birliği, *Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları*, Ankara.
- Doğan, S., 2017, Avrupa Birliği- Türkiye İlişkileri, *İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi*, İstanbul.
- Düzgüt Aydın, S., 2013, Avrupa Birliği Genişlemesi ve Komşuluk Politikası, Kaya, A. (Ed.), Avrupa Birliği Hakkında Merak Ettikleriniz, Avrupa Birliğine Giriş (63-75), *Hiperlink Yayınları*, İstanbul.
- Erdemir, E., 2019, Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu ve Bakanlar Konseyi'nde Lizbon Antlaşması'yla Getirilen Değişiklikler, *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), s.11-20.

- Erdoğan, S., 2020, Avrupa Birliği ve Krizler: Tarihi ve Güncel Krizler Üzerine Bir Değerlendirme, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 75(2), s. 589-606.
- Ermağan, İ., 2012, Avrupa Birliği Entegrasyonunda Şüphecilik, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 7(2), s.145-168.
- Gökdere, A., 2008, Avrupa Birliği'nin Ekonomik Sorunları ve Gelişmeler, Akçay, B., Kahraman, S. ve Baykal, S. (Ed.), *Avrupa Birliği'nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler* (51-68), *Seçkin Yayınları*, Ankara.
- Gözkaman, A., 2014, Avrupa Savunma Topluluğu'nun Reddi Üzerine Bir Analiz, *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (2), s.6-12.
- Gürsoy, Y., 2019, Brexit Türkiye-Birleşik Krallık-AB İlişkilerinde Siyasi ve Ekonomik Riskler ve Fırsatlar, *DEİK*, s. 1-66.
- İktisadi Kalkınma Vakfı, 2000, Amsterdam Antlaşması, Bütünleştirilmiş Haliyle Avrupa Birliği Kurucu Antlaşmaları, İstanbul.
- İktisadi Kalkınma Vakfı, 2018, Birleşik Krallık Referandumu ve Sonrası: AB Entegrasyon Sürecinin Geleceği ve Türkiye (2. Baskı), *Globus Dünya Basımevi*, İstanbul.
- İngiltere Başbakanı May, Brexit stratejisini açıkladı, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38648985>, [Erişim Tarihi: 26.12.2021].
- İngiltere ve AB, Brexit müzakerelerinde ikinci aşamaya geçiyor-BBC, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42366180>, [Erişim Tarihi: 21.01.2022].
- İşcan, İ.H., 2021, İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden Ayrılış Sürecinde Göç Faktörünün Etkisi, *BŞEÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 484-503.
- Kalay, A., 2017, Demokrasi ve Popülizm Bağlamında Brexit Tartışmaları, Esen, E. ve Şekeroğlu, D. (Ed.), *Brexit- Elveda Avrupa İngiltere'nin AB'den Ayrılmasından Sonra Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye- AB İlişkilerinde Fırsatlar ve Tehditler* (65- 82), *Siyasal Kitabevi*, Ankara.
- Karaca, T., 2019, Lizbon Antlaşması'yla Tanınan Ayrılma Hakkı Çerçevesinde Brexit Süreci, Brexit'in Birleşik Krallık ve AB Üzerinde Muhtemel Etkileri, Yüksek Lisans, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara, 5-45.
- Karakoç, M., 2019, Brexit'in Birleşik Krallık'a Olası Ekonomik ve Siyasi Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İzmir, 15-62.
- Karaman, A. B., 2019, Avrupa Birliği'nin Enerji Politikası ve Brexit, Yüksek Lisans Tezi, *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Antalya, 43-45.

- Kavalalı, M., 2006, Avrupa Birliği'nin Genişleme Süreci: AB'nin Beşinci Genişlemesine İlişkin Katılım Antlaşmalarında Yer Alan Geçiş Düzenlemeleri, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- Kaynar, K. E., 2022, Brexit: Birleşik Krallık ve Türkiye Dış Ticaretindeki Yansımaları, *International Journal Of Commerce, Industry and Entrepreneurship Studies (UTISGAD)*, 2 (2), 1-17.
- Kıraç, S. ve İlhan, B., 2010, Avrupa Birliği Oluşum Süreci ve Ortak Politikalar, *Milli Eğitim Dergisi*, 40 (188), s.191-201.
- Kol, G., 2021, Brexit Sürecinin Birleşik Krallık ve Türkiye Ekonomilerine Etkilerinin Dış Ticaret Bağlamında Analizi, *Düzce İktisat Dergisi*, 2(1), s. 24- 48.
- Koltuk, D. A., 2021, Brexit Sürecinin AB-Türkiye- Birleşik Krallık İlişkileri Ekseninde Değerlendirilmesi: AB- Birleşik Krallık İlişki Modelinin Türkiye'ye Uygulanabilirliği, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14 (80), s. 97-112.
- Koltuk, D.A. ve Cantürk, İ.U., Brexit Sonrası Avrupa Birliği'nin Güvenliği: Türkiye, Birleşik Krallık ve ABD Ekseninde Doğacak Fırsatlar ve Riskler, *Akdeniz İİBF Dergisi*, 23(1) 97-110.
- Koçarlan, H., 2019, Uluslararası Pazarlamada Dış Çevre Koşulu Olarak Brexit Süreci ve Türkiye Üzerine Etkileri, *International Journal Of Arts and Social Studies*, 2 (3), 1-13
- Kutlu, E., 1999, Avrupa Birliği, *Çağdaş Dünya Tarihi Dergisi*, s.181-202.
- Küntay, B. ve Ertuğral, Y., 2017, Birleşik Krallık'ın AB'deki Geleceği ve İskoçya Sorunu, Keçeci, A. İ. (Ed.), Brexit Sonrası Birleşik Krallık ve AB'nin Geleceği (77- 162), *Euro Politika*, İstanbul.
- Lindsay, J.K., 2018, Turkey's EU Accession as a Factor in the 2016 Brexit Referendum, *Turkish Studies*, 19 (1), s.1-22.
- McCann, G. ve Hainsworth, P., 2017, Brexit and Northern Ireland: the 2016 Referendum on the United Kingdom's Membership of the European Union, *Irish Political Studies*, 32 (2), s.327- 342.
- Mor, H., 2010, Avrupa (Birliği) Bütünleşmesi Süreci ve Sorunları, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XIV(1), s. 499-541.
- Nas, Ç., 2021, Brexit ve Türkiye-AB ve Türkiye-Birleşik Krallık İlişkilerine Etkileri, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 20 (Özel Sayı), s.325-350.
- Ok, E., 2018, Brexit'e Giden Yol: Avrupa Birliği-Birleşik Krallık İlişkileri, Yüksek Lisans Tezi, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Trabzon, 16-82.

- Oliver, T., 2016, European And İnternational Views of Brexit, *Journal of European Public Policy*, 23 (9), s.1321- 1328.
- Öner, S., 2021, Brexit ve Avrupa’da Popülist Radikal Sağın Yükselişi, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 20, s.95-118.
- Örmeci, O., 2017, Brexit Referandumu Sonrasında Birleşik Krallık’ın Geleceği, Keçeci, A. İ. (Ed.), Brexit Sonrası Birleşik Krallık ve AB’nin Geleceği, (49-64), *Akademik Yayınları*, İstanbul.
- Öz, H. ve Yıldırım, K. E., 2022, İngiltere Politikasında Brexit Öncesi ve Sonrası, *Anadolu Strateji Dergisi*, 4(2), s. 1-8.
- Özdikmen, T. ve Kartın, C., 2021, Britanya’nın Demir Leydisi: Margaret Thatcher’ın 1983’e Kadar Yaşamı, *KTÜEFAD*, 1, s.49- 61.
- Özer, F. ve Ultan, M. Ö., 2021, Avrupa Birliği’ne Aday Statüsündeki ülkelerin Siyasi ve Ekonomik Açılardan Karşılaştırılması, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 19, s.29- 56.
- Özler, Z., 2009, Lizbon Antlaşması, İktisadi Kalkınma Vakfı.
- Press Corner, Highlights, press releases and speeches, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_17_424, [Erişim Tarihi: 04.01.2022].
- Sefer, Ö., 2014, Avrupa Birliği ve Avrupa Kimliği: Avrupa Birliği Entegrasyon Sürecinin Avrupa Kimliği Temelinde İncelenmesi, Doktora Tezi, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara, 89.
- Senemoğlu, D., 2011, Avrupa Birliği’nin Kurumları- Avrupa Birliği’nde Kurumsal Yapı ve Karar Alma Sürecine Antlaşmalarla Getirilen Düzenlemeler, Erhan, Ç., Kızılırmak, B. ve Senemoğlu, D. (Ed.), Avrupa Birliği Temel Konular, (61-128), *İmaj Yayınevi*, Ankara.
- Seyidoğlu, H., 2017, Uluslararası İktisat. Teori Politika ve Uygulama (21. Baskı), *Güzem Can Yayınları*, İstanbul.
- Sokullu, E. C., 2017, İngiltere’nin AB ile İmtihani: Siyasal Söylemlerde Avrupa Şüphesizliği ve Brexit, Keçeci, A. İ. (Ed.), Brexit Sonrası Birleşik Krallık ve AB’nin Geleceği (11-34), *Akademik Yayınları*, İstanbul.
- Soyaltın, D., 2017, Avrupa ve Avrupa Birliği, Dinç, C. (Ed.), Avrupa’da Birlik ve Bütünleşme Hareketlerinin Tarihi ve Kurumsal Arka Planı (1-25), *Savaş Kitap, Ankara*.
- Soypak, S., 2020, Brexit’in Avrupa Birliği’nin Kurumsal Yapısında Meydana Getireceği değişiklikler, Yüksek Lisans Tezi, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Aydın, 9-86.

- Soytürk, M., 2020, Avrupa Birliği ve Geleceği, *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 6 (2), s.311-330.
- Şahin, Y., 2017, İktisadi Kalkınma Vakfı, Brexit Sonrası AB İçin 5 Senaryo, Avrupa'nın Geleceğine Dair Beyaz Kitap.
- Şenbaş, D., 2019, Brexit Sürecinin İngiltere ve Avrupa Birliği Açısından Sonuçları, International Balkan and Near Eastern Social Sciences Congress Series 11. IBANESS Congress Series- Tekirdağ / Turkey, 228 237.
- T.C. Başbakanlığı Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2011, Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşması, Ankara.
- Tatoğlu, E., 2006, Avrupa Birliğinin Tarihsel Gelişimi (1951-1995), Yüksek Lisans, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü*, Ankara, 13-22.
- Tecer, M., 2007, Avrupa Birliği ve Türkiye Sorular- Yanıtlar (1.Baskı), *TODAİE Yayını*, Ankara.
- Terzi, Ö., 2021, Brexit'in Birleşik Krallık Siyasal Sistemi İle Etkileşimi, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 20, s.155-185.
- Terzi-Türk, Ö., 2001, Avrupa'nın Birliği Avrupa'da Bütünleşmenin Tarihsel dönüşümleri, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 25, s.245-257.
- Tezcan, E., 1999, Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Batı Avrupa Birliği İlişkileri, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 54(1), s.143-158.
- The European Council. The European Council is made up of the leader, <https://www.consilium.europa.eu/en/european-council/>, [Erişim Tarihi: 26.12.2021].
- Topaloğlu, G., 2018, Avrupa Birliğinden Ayrılma Hakkı ve Brexit Süreci, *TAAD Dergisi*, 9(34), s.341-365.
- Toygun-Solak, F., 2021, Brexit ile 2019 Seçimlerinin Ardından Avrupa Parlamentosu'nda Yapısal ve Politik Değişim, *The Journal of Social Science (TJSS)*, 5(9), s.156- 175.
- Türko, E. S. ve Gökçenoğlu, S., 2020, Avrupa Birliği Tarihinde Bir Geri Adım: Brexit, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(1), s.573-589.
- Uzuner, H., 2006, Amsterdam Antlaşması ile Getirilen Yenilikler ve Bunların Avrupa Birliğine Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul, 6-18.

Ülke Künyesi / T.C. Dışışleri Bakanlığı,
https://www.mfa.gov.tr/site_media/images/flags/ingiltere, [Erişim Tarihi:
22.04.2022].

Vatandaş, S., 2018, Brexit Kimin Sınavı?: Birleşik Krallık ve Avrupa Birliği'nin Sancıları Üzerine, İNSAMER.

Yanıkdağ, T., 2010, Anayasallaşma Sürecinde Avrupa: Temel Haklar Şartı'nda Lizbon Antlaşması'na, *Bilgi Strateji*, 2(3), s.115-143.

Yıldız, A., 2021, Brexit, Göç ve Avrupa Bütünleşme Süreci, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 20, s. 69-94.

Yılmaz, A.E., 2022, Brexit Sonrası Sürecin Avrupa Birliği ve Birleşik Krallık'a Mevcut ve Beklenen Etkileri, *Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 52, Denizli, s. 179-195.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Hediye EREN POLAT
Uyruğu : T.C

EĞİTİM

Derece	Adı, İlçe, İl	Bitirme Yılı
Üniversite :		
Yüksek Lisans :		2023
Doktora :		

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görevi
-----	-------	--------

UZMANLIK ALANI

YABANCI DİLLER

YAYINLAR

